

Kalan Kunfole Minisiriso

Kalan pepinini Jemogoso
Balikukalan Jemogoso

Mali Jamana

Fasojama kelen -
Kuntilemma kelen - Qaniya kelen

BAMANANKAN

KALANGAFE

San 5 nan

GAFE KONOKOW

၂၈

၂ebila	6
၂efoli	7
Baara kebagaw	8
Yoro folo : Kensya	10
Kalanje : ၂aganibugu ၂oninko	11
Kalanje : Kanjabana	16
Kalanje : Janoyi	20
Kumapogonya : Janoyi	23
Donnyamasalabolo : Kolow, kolojalan	28
Donnyamasalabolo : Buw	30
Donnyamasalabolo : Kurukunw.	32
Lakalita : Densonya	35
Poyi : To i cogo la	38
Baarabolodalen kuntaala surun : sugunkebaliyabana furakecogo	39
Baarabolodalen kuntaala surun : Tabalon dantigeliseben	41
Baarabolodalen kuntaala surun : Laro dilancogo	43
Gansiliseben : Mobililataama	45
Ja dilannen kumama : Kunkuwafeyoro la	46
Yoro filanan : Dugutaa	48
Kalanje : Batonataama	49
Kalanje : Pankurunnataama	53
Kalanje : Dugutaa	58
Kumapogonya : Dugutaa	62
Donnyamasalabolo : Kumantu dugu	67
Donnyamasalabolo : Jamanadenyasebenw	70
Lakalita : Dansagowale	73
Poyi : ၂enafin	76
Baarabolodalen kuntaala surun : Bataki gansan	78
Baarabolodalen kuntaala surun : Fenpinibataki	79
Baarabolodalen kuntaala surun : Kubedabataki	80

*Imprimé sur les Presses de Graphique Industrie s.a.
Bamako -Mali, 3ème trimestre 2001*

Gansiliseben : Terennataama	81
Ja dilannen kumantan : Negejuruso	82
Yoro sabanan : Baganmara, sene, monni	84
Kalanje : Forokurabo	85
Kalanje : Zana ka cikeminen kuraw	88
Kalanje : Lamini baganw lakanani	92
Kumapogonya : Lamini baganw lakanani	96
Donniyamasalabolo : Keninge	101
Donniyamasalabolo : Kungo sariyaw n'an ka jamana jiri lakananew	104
Poyi : Tilema	107
Baarabolodalen kuntaala jan : Bagannatulo	109
Baarabolodalen kuntaala jan : Konomara	110
Gansiliseben : Nege Soboli	112
Ja dilannen kumama : Monni	113
Yoro naaninan : Lamini	116
Kalanje : Lamini tipeniwalew	117
Kalanje : Ja	121
Kalanje : Sokolon	124
Kumapogonya : Sokolon	128
Donniyamasalabolo : Jimafenw lafonini, gonitalan	133
Donniyamasalabolo : Fije, jenini	135
Poyi : Sabali	137
Baarabolodalen kuntaala jan : Keninge pefenw	139
Baarabolodalen kuntaala jan : Gakulujana dilanni	140
Baarabolodalen kuntaala surun : Jatepini	142
Gansiliseben : Soboli	143
Ja dilannen kumama : Donsoya	144
Yoro duurunan : Nsiirin, tariku, maanaw	146
Kalanje : Wagadu Bida	147
Kalanje : Naye lema ka furuko	151
Kalanje : Cefarinya	157
Kumapogonya : Cefarinya	161
Donniyamasalabolo : Hadamadenya jujon, tariku	164
Donniyamasalabolo : Sigipogonko : sere, san keme, san ba kelen	168
Donniyamasalabolo : Sigipogonko : Keretiyentile, Silamstile	170

Poyi : Lujuratonin	172
Baarabolodalen kuntaala jan : Farafinnogo dilancogo	174
Gansiliseben : Kanja kuyate	176
Ntentenw	177
Ja dilannen kumantan : Tasumajeni	178
Yoro wooronan : Farikolonenaje, tulonw	180
Kalanje : Farafinna sennantolatantonba labenw Mali kono	181
Kalanje : Solisi	185
Kalanje : Bamadu ka baganmara	188
Kumapogonya : Bamadu ka baganmara	191
Donniyamasalabolo : Fofifenw kulusigi	195
Donniyamasalabolo : Hakililabaara ni bololabaara	198
Lakalita : Baru ka kono	200
Baarabolodalen kuntaala surun : Waribilaseben	203
Gansiliseben : Erafiriki pankurunnataama	204
Tulon : Dugumababifuti	205
Dapelatulon	206
Yoro wolonwulanan : Sow	207
Kalanje : Jalinama sow	208
Kalanje : Zan ka du	211
Kalanje : An ka jamana sow	214
Kumapogonya : An ka jamana sow	217
Donniyamasalabolo : Fipediggi	222
Baarabolodalen kuntaala jan : Bugujo	225
Nsiirin : Walepuman sara	227
Gansiliseben : Batonnataama	231
Tulon : Kofili	232
Mali fasa	233
Piyoniyew fasa	234
Dapeseben	235

ገጽ 6

Gafe in sebenna lakolikaramogojekulu kerenkerennen ka jekabaara senfe ገጽገጽ, Segu mara la, k'a ta utikalo tile 1st la k'a bila a tile 21na, san 1998. Jekulu in mogow bora kalan kun folo Minisiriso bolofara bee la.

Baara in kera kalansen kura hukumu de kono, n'an b'a wele tubabukan na Pedagozi konwerizanti « Pédagogie Convergente ». O ye kalankefeere ye min sinsinbere ye fasokan ni walikan taakonuman ye ገጽገጽ fe kalan ni degeli hukumu kono.

Baarakeminen in kuntilennna ye ka denmisenw ka sew jiidi kumapogonya, korofa fota, korofa sebenta ani kalanje la.

Gafe in konoko fanba ye kalanje ni donniyamasalabolow ye. O kun ye ka donniya nafamaw di denmisenw ma u laminiw ni dipe kow kan.

An ka foli kerenkerennen be ka taa «USAID» ma a ka deme koson nin baara siratige la.

ገጽ 7

Gafe min b'aw bolo nin ye, karamogow ni kalanden ka gafe don. A tilalen don yoro kunba 7 ye.

Yoro folo	:	Keneya
Yoro filanan	:	dugutaa
Yoro sabanan	:	baganmara, sene, monni
Yoro naaninan	:	lamini
Yoro duurunan	:	nsiirin, tariku, maanaw
Yoro wooronnan	:	farikolonenaje ni tulonw
Yoro wolonwulanan:		sow

Yoro kelen o kelen konofenw ye: ja, kalanje masalabolow, kumapogonyaw, donniyamasalabolow, gansilisebenw baarabolodalenw, poyiw, ja dilannen kumama walima kumantanw, masalabolo lakalitaw, tulonw, ntentenw, dapelatulon, foli, nsiirin.

N'a bora nsiirin, tulonw ani Mali fasa ni Piyoniyew fasa la, gafe in kono masalabolo kelen o kelen n'a degeliw don. Olu kan baara ketaw bilalen be karamogow yere ka bolo kan.

Karamogow be se ka degeliw ni masalabolo werew sugandi minnu be tali ke gafe konotaw la.

An balima karamogow, an b'a jini aw fe, gafe in kalannen ko ka baara ke n'a ye, aw k'an ladonniya a' ka kolosiliw la.

Ala k'an bee ni here ben!

Baara kebagaw

Sebenbagaw:

1 Mariyamu	Gindo	Dumanzana «C», Bamako
2 Adama	Tarawele	Banankoronin, Segou
3 Burehima	Fofana	Kalan nepinini nemogoso, Bko
4 Lamini	Danbele	Kalan nepinini nemogoso, Bko
5 Sidi	Jabate	Banzana, Kayi
6 Mariyamu	Tarawele	Balikukalan nemogoso, Bko
7 Koninba	Danbele	Kalan nepinini nemogoso, Bko
8 Alihasani	Ba	Bamako III
9 Usumani	Jakite	Mara kalanko nemogoso, Segou
10 Mamadu	Jakate	Kalan nepinini nemogoso, Bko
11 Amara	Sise	Bko Faaba kalanko nemogoso
12 Mahamadu	Jakite	Darisalamu, Bamako IV
13 Musa	Sise	Bolibana A, Bamako
14 Salifu	Sogoba	Fipana, Kulukoro
15 Jibirili	Jara	Kalan kunfola nemogoso, Bko
16 Sanusi	Songomo	Mara kalanko nemogoso, Segou
17 Fanta	Fofana	Jamakoro, Bamako VII
18 Kaja	Sise	Balikukalan nemogoso, Bko
19 Oroberi	Sise	Ncila, Kulukoro
20 Aminata	Si	Santiri komeresiyali Segou I

21 Baba	Jakite	Kalan nepinini nemogoso, Bko
22 Umu	Jara	Balikukalan nemogoso, Bko
23 Mariyamu	Aka	Kalan nepinini nemogoso, Bko
24 Yala	Jara	Balikukalan nemogoso, Bko
25 Alasani	Bagayoko	Bamako IV
26 Koninba	Sanogo	Jikoronin «C», Bamako
27 Cemoko	Kone	Sogobugu, Sikaso
28 Musa T.	Tarawele	Same, Kayi
29 Sira	Tanbura	Balikukalan nemogoso, Bko
30 Bakari	Keyita	Kalabankura, Bko

Jadilannaw:

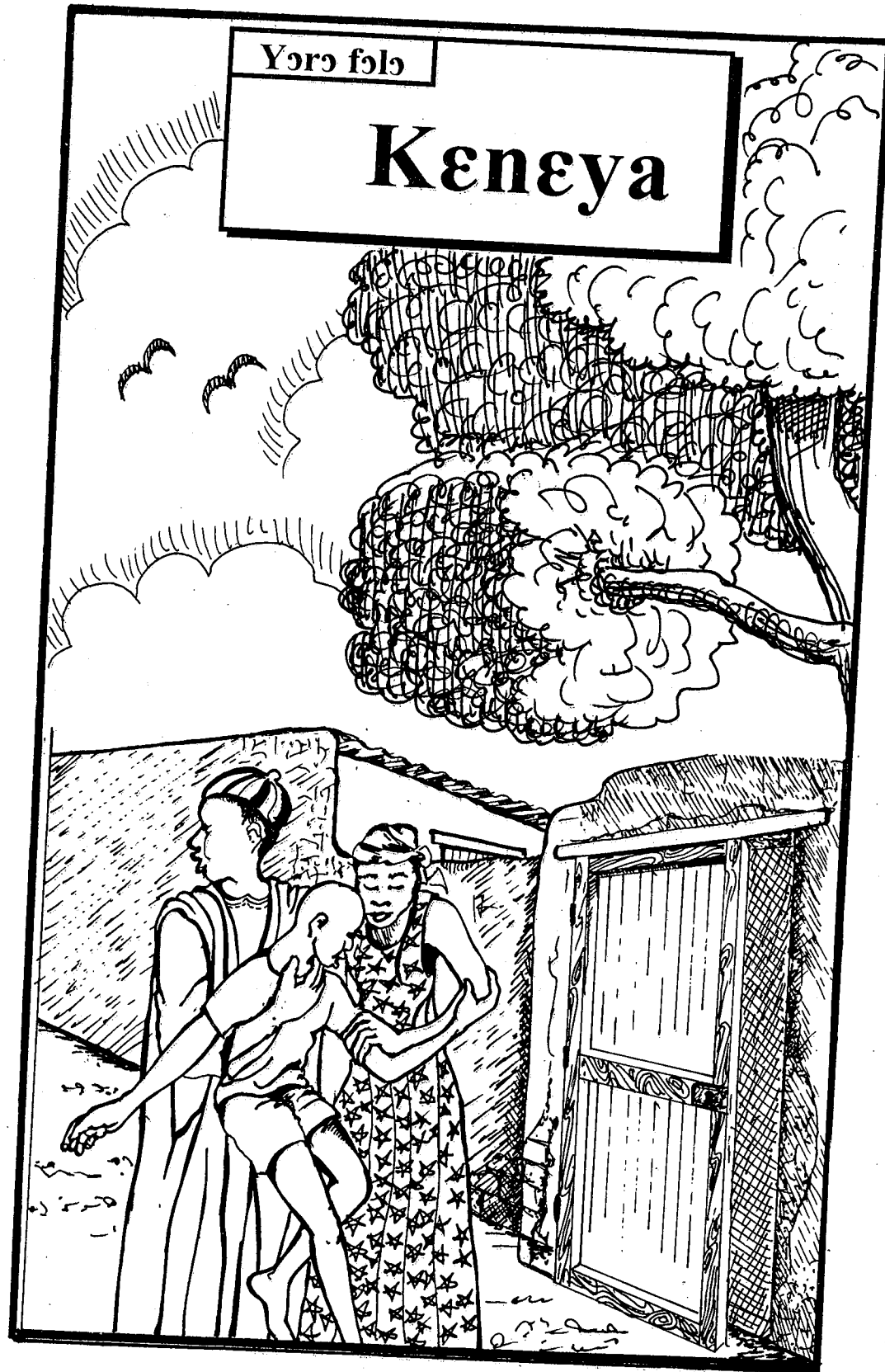
1 Seyidu	Togola	Kalan nepinini nemogoso, Bko
2 Sayibu D.	Sise	Mara kalanko nemogoso, Kkoro
3 Sekina	Kante	Kalan nepinini nemogoso, Bko
4 Abudulayi	Keyita	Kalan nepinini nemogoso, Bko
5 Felikisi	Japu	Jonon
6 Baba	Kasoge	Jonon
7 Bubakari Ali	Mayiga	Kolokani
8. Jakabu	Gindo	Kenyereye baarakela.

Mansinnasebennikelaw:

1. Jingareyi	Mayiga	Kalan nepinini nemogoso, Bko
2. Musa	Sidibe	SEMA, Sira: 152, da: 23, Bko

Yoro folo

Keneya

Kalanje: ɓakanibugu ɓoninko

ɓakanibugu ye dugu ye min sigilen b'an ka jamana woroduguyanfan fe ka gun babolo do la.

San 1974 kasara binna dugu in kan k'o sababu ke ɓonin ye .

Bamananw b'a fo ko fosi sababuntan te. Bana in yere donna cogo di dugu in kono?

A sorola kono de fe.

An bee b'a don anw fe kono ye forobanenaje ye, siginonw, teriw, balimaw ani furinonw be non kunben yoro min. Muso do tun be konodenw na, n'a togo ye Kaja, jaa

bana in daminetolanin tun don a koladen na nk'a tun t'a kalama.
Ale nana n'o ye o cogo la koyoyoro la.

Kaja tun ye muso denmisen ye, koro yere jagajaga fe a
ma den in ka farigan jatemine. Koro senfe melegenin in ka bana
nana juguya. A fari nana kalaya bagibagi, a be kasi ka ban sin
na, a new n'a dakonona bilenna cori.

Koro tun be ka ke du min kono, musokoroba do tun be
yen. Ba in kononafilito ser'o ma a ka den furake. O yoronin bee
musokoroba ye kamalen do bila ka jun ani sulafinza bulu tige
k'o siri kuru saba ye. U ye daga sigi ka fura ninu sebekoro tobi
ka den wusu k'a ko, ka tila ka do d'a ma ka min. O kelen ko,
den sunogora donin. A wulilen, a ye kasi damine tugun, do te
ka bo farikalaya la, w'a te sin min fana. Aa, a ko kera
kononafiliko ye, a ba be sanfe wa, a be duguma wa, a t'o don.
A jeji tora ka jigin kelen kelen bawo a jigi misenyara. O
kononafili kono, musokoroba in yere ye den in ta ka Ba Waraba
segere dugu kin were la. Ba Waraba lakodonnen don kosebe
denfurake la. U selen yen, musokoroba in sinna ka den yelema a
bolo k'i kanto. «Ba Waraba, fo n'i nen'an ma de! Muso nana
koro na, bana y'a den mine. An kononafilila».

Ba Waraba ye den laje k'a da waga, k'a new were k'u
laje, k'i kanto: «N ye bana in sidan, jonin don, a' ye n kono n
bena sisan» O yoronin bee, a donna so kono ka bo ni furaw ye:
minta, munta ani dunta, k'u ke den na ka Kaja labila ko sini a
ka segin ka na ni den ye tuguni.

U boto ni Ba Waraba terimuso donto benna, o ye nogoyada
ke. O selen Ba Waraba ma, o y'i kanto: «Ne ye den in ye cogo
min, bana in digilen don a la de!»

Ba Waraba ko, «Kabini ne yere ye den in ye n jigi
misenyara bawo u meenna ni den in banabaato ye, bana in
donna la kosebe.»

A ko nana bee dabali ban tuma min, u ye koroke dogoke
do wele o ka taa ni Kaja n'a den ye Zanbugu dogotoroso la.
Sanni o ka tila laben na, den fatura. Koroko labanna suko la.
Kabin'o kera, bana jensenna dugu kono.

Don o don, ni denmisen fila ma sa, saba na sa. Dugu
sumayara.

A ma je fo dugutigi n'a korosigiw ye jagonye ke. U ye
mogo bila jona ka taa dogotorow ladonniya. Yanni olu ka
labenw ke ka se Jakanibugu, o y'a soro digi kera dugu
denmisenw na.

Dogotorow nana ni furaw ye. Wele bilala bee ma, u ka bo
ni denmisenw ye walasa k'u bolo ci k'u tanga banajugu in ma
n'o ye jonin ye. Dogotorow ye tile saba de ke boloci la. U
tilalen, u ye laadilikan kerenkerennen di dugumogow ma, u
kana sigi ka meen ni banabaatow ye.

I k'a don nin bee la, muso dow ma bo n'u denw ye,
kabako! Minnu bolocira, olu caman kisira.

Degeliw

I - A'ye jininkali ninnu jaabi:

- 1) Mun kasara binna ɓakanibugu kan?
- 2) Mun de senfe ɓonin donna ɓakanibugu?
- 3) Wele jumen bilala ɓakanibugukaw ma dogɗorow nalen?
- 4) Dogɗorow ye laadilikan kerenkerennen jumenw di dugumogow ma?

II - A' ye nin kumasenw bila waati temenen na.

- ɓakanibugukaw ka kasara be soro koro senfe.
- Kaja be taa n'a den ye Ba Waraba fe yen.
- Dogɗorow be na denmisenw bolo ci.
- Dogɗorow ye kankari da dugumogow ye.

III - a) A' ye nin dajew dajekodonnenw jini:

teri, muso, sigi, bana.

Misali: tile dajekodonnen ye su ye; surun dajekodonnen ye jan ye.

b) A' ye korɓogonma jini dajɛ ninnu na:

fatu, yereke, tanga, ladonni.

Misali: jito korɓogonma ye siranbaato ye.

- Saniya korɓogonma ye jeya ye.

c) Focogo kelen de be nin dajɛ kelen o kelen na nka koro fila walima saba be soro u la.

- A' y'a kelen o kelen koro seben: ba, ja, gala, sege.

d) A'ye dajew seben minnu baju ye: kasi, den, fura.

Misali: teri-----teriw, teriya, terima, terike, terimuso

IV - A'ye masalabolo in dakun laban jiidi.

Kalanje: Kanjabana

San 1971 kanjabana bɔra jamana fan bee fe, a ye tipeni ke cogo min a y'a ke ten. To fosi ma to denbaw ni denfaw la. Denmisenw be fatu o ka fatu. Bee kononafilila.

Kulukoro dugu ta juguyara fo k'a damateme. Dogotoroso kerefe u ye so do laben yen ko lazare. Nin so in konɔ fosi tun te yen makariko ko. Denmisenninw ni kamalenninw dalen be fan bee fe pani na. Kanjabana in kera kasaraba ye Kulukoro dugu konɔ. Bana in na dogotorow y'u seko bee lajelen ke. Denmisen fara mogokoroba kan, bee bolocira, ka tila ka furakisew di minnu be ta tile fila o tile fila.

Dugu konɔ kamalennin do tun be yen ko Isa, yaala tun ka d'a ye. Bee kumana cenin in fe a ka tilekoroyaala dabila bawo, tile tun be farinya i n'a fo tasuma de be hadamadenw kunna. Min ka jugu n'a bee ye, a tun te son ka furatulumanin k'a nu konɔ i n'a fo denmisennin tow tun b'a ke cogo min. Don do Isa taara kungo konɔ nsabankari, tile farimanba korɔ. Soɔnin Isa seginna, a be kule cogo min a be kule ten. A k'a kunkolo b'a dimi o ye dimi dan ye. Waati dow la Isa b'a kunkolo ci fenw kun, a dajisalasala be bo ka bo. Isa terike do tun be yen n'o ye Ali ye, o y'i kanto: «Ee, a' te taa joona dogotoroso la, Isa ka bana in be soro kanjabana ye de! Ne ta damine fana kera nin cogo la».

U b'o la Isa kan ye jengenni damine. Dukonmogow bee siranna. U ja wulila, a ba m'a don a be fen min ke tugun. A fa Tumani ye mogow to kule la ka bo ka dugu mine mobilipini na.

A sera mobilitigi fen o fen ma a y'a soro o ka mobili man ni. A ja wulilen ye mototigi do lajo, k'a be taa ni den ye dogotoroso la. U b'o la mobilitigi do kun bora. A y'o fana lajo. Tumani y'a jef'o ye doron, a ker'i n'a f'o den de ko don. U selen so mobilitigi in girinna ka don ka den ta k'a bila mobili konɔ, ka soro k'a dadon, a be pipi ke cogo min a b'a ke ten.

U selen dogotoroso la, dogotorow je da mobili konɔ mogow kan doron, u y'a don ko denmisen min b'u cela kanjabana de b'a la. U girinna ka d'a kan, k'a ta ka donn'a ye

so do kono. Dogotorow ye Isa koji ta o yoro bee, ka pikiriw k'a la. U tilalen baara ninnu na u ye dayoro do laben lazare kono ka Isa lada yen.

Isa ye tile saba ke soromu be k'a la. Tile saba in be ban tuma min a keneyara. Dukomogow kelen k'o men, bee nisondiyara, bawo ni tile saba temena ka bana in to i la a ka c'a la o y'i kisilen ye. Isa nogoyalen dogotorow y'a labila. Isa dogow n'a korow kelen ka Isa y'u kerefe, u bee nisondiyara.

Don o don Tumani b'a denke jatemine, bawo kanjabana ye bana ye min be se ka fiye dow bila mogola i n'a fo tulogeren, boboya walima hakilijagami.

Daje kuraw: Pipi: kilakisoni

Degeliw

- I - A'ye jininkali ninnu jaabi:
- Kasara jumen binna jamana kan san 1971?
 - Lazare ye yoro suguya jumen ye?
 - Kanjabana ye Isa soro cogo di?
 - Dogotorow ye mun ke walasa mogow be kisi bana in ma?
 - Kun jumen na Tumani b'a denke jatemine?

II - a) A'ye mankutulan naani jini masalabolo kono ka kumasen werew dilan n'u kelen-kelen ye.

b) A'ye daje ninnu dajekodonnenw seben:

- juguyara.
- terike.
- nisondiyara.
- kasara.

III - A' ye nin dakun kumasenw bila waati nata la bansira kan. «San 1971 kanjabana bora jamana ... Bee kononafilila.»

IV - A' y'aw terike do ka bana jefo, k'a seben.

Kalanje : Janoyi

Kari o kari Bafara kamalenw be jigon dalaje ka taa felebo la. U bee ni berekuru saba walima naani don. U ni wuluw fana be taa. Bee n'a ka jibaranin don. Ni fele diyara kosebe, u ni sogo caman be jigin dugu kono i n'a fo kamiw, wolow, sonsanw, nkelenw, hali mankalanninw tuma dow.

Nin don in, u jigintola so, u je dara mankalan do kan, Nazimi y'a belen, a surunyanen a la, a y'a bon, bere y'a soro nk'a m'a jogin kosebe. O yoronin bee mankalan ye kungo mine. Felekulu tugur'a ko, u y'a gen k'a gen. U tun be kule walasa k'a fiyefiye. Bee nana segen k'a to to Nazimi kelen pe ye, bawo ale ka kene w'a segen man di. A y'i to boli la mankalan ko ka taa yelen negkolon nunbolen do kan. O ye sabara sogo f'a sentege. Sen sogo, o ni joli ka poyi ka woyo si ma koroya si ye, fo k'a sen noro sabara la. Nazimi y'i biri ka sabara bo ka buguri ce k'o da joli la. Tow nan'a soro yen. U ye sosira mine.

Nazimi selen so, a ma taa dogtoroso la sanko ka fura k'a la. Joli in da nana noro ka dimi to a kono. Nazimi hakili latigelen, don do la, kunkolodimi gelen nana cun a kan. A ka kungolodimi in tun ka jugu o ye juguya dan ye bawo kamalen tun be kule cogo min a tun be kule ten. A ye asipirini ni niwakinikise fila fila ta. O si ma fosi bo dimi na. Wula nana se tuma min, Nazimi desera. A donna k'i da so kono, a be yereyere

cogo min a be yereyere ten. A fasaw tora ka ja donin donin, tuma ni tuma a be ji kofa.

O kibaruya donnen a terike Abudulayi tulo la n'o ye lakolikaramogo ye, o y'i senfa k'a ka so segere. A taar'a soro Nazimi be kule, a b'i sama sama, a be girin ka wuli, jinw be kaka a da kono. Abudulayi ye bana in sorocogo jininkali ke a somogow la.

Olu y'a jira ko, a be waatinin bo, nege tun y'a sen sogo k'a to feleboyoro la. Joli sumalen ko ka meen, nin nana cun a kan. Abudulayi y'i kunkolo firifiri ka tila ka jininkali ke n'a y'a soro a ye pikiri ke. A donnen k'a bolo ma ci, Abudulayi y'a jini a somogow fe u ka taa n'a ye dogtoroso la. U selen yen, u ye jefoli ke dogtoro ye. O y'a faamu ko janoyi don. Furasanseben dilanna o yoronin bee k'a di bilasirabaaw ma, u k'u teliya ka furaw jini faramansi la ka na. Sanni furasanna ka na, dogtoro Nfali ye kunnafoni caman di bilasirabaaw ma, bana in kan n'o ye janoyi ye.

Dogtorow yere tilala ka jekulu wuli ka don duguw kono ka kunnafoni di mogow ma u be se k'u yere tanga cogo min na bana in ma. O la sa, fen o fen be se ka ke sababu ye ka janoyi se mogow ma, i n'a fo negetigeda, buteliperen, dogtorow ye nin bee fesefese u jena. Dogtorow ye Nazimi furake fo k'a keneya. A keneyali sababu sorola a terike Abudulayi fe bawo ale de y'a to a konna ka se dogtorow ma. Nazimi keneyalen, a y'i cesiri janoyi keleli n'a furakeli kunnafoni jensenni na.

Degeliw

I - Tipe wa nkalon:

- 1) Nazimi y'i biri ka sabara bo, ka misibo ce k'o da joli la.
- 2) Nazimi ye asipirini ni niwakini kise filafila ta.
- 3) Nege ye Nazimi sogo k'a to feleboyo la.
- 4) Nazimi sen sogora k'a to daje genni na.
- 5) Kamalenw b'u dalaje sibiri o sibiri ka taa feleboyo la.

II - A' ye daje ninnu suguya fo:

- la (felebo la)
- saba (berekuru saba)
- bee (u bee ni berekuru)
- ka (ka taa)
- ka (k'a ka so segere).

III - Kumasenw dafa:

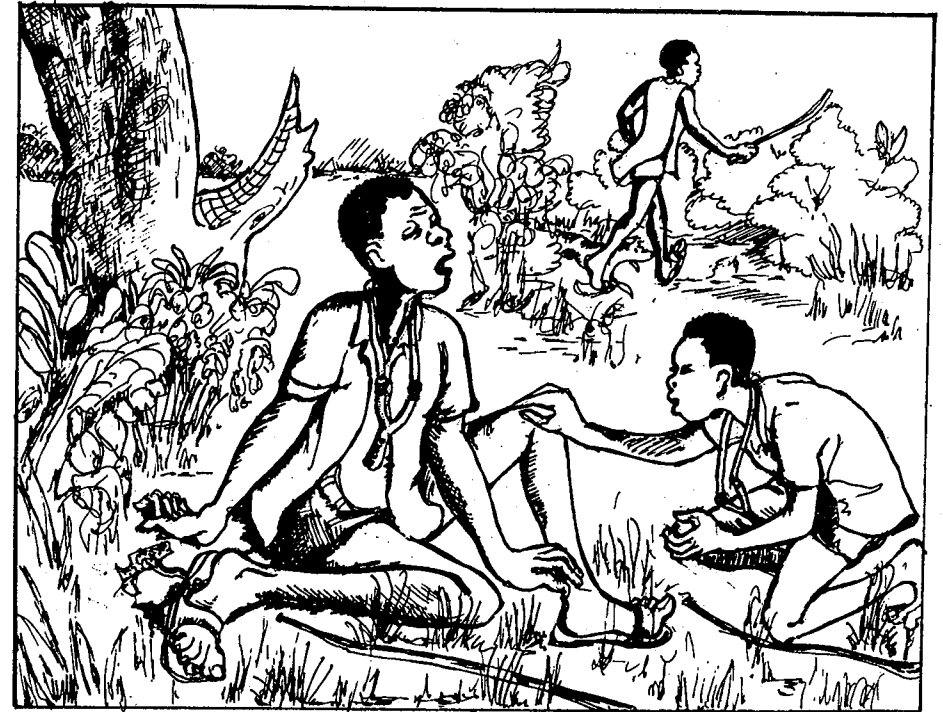
Misali: Janoyi ye Nazimi mine bawo a m'a kunben.

- 1) Felekulu be kule walasa
- 2) N'o te janoyi tun b'a faga
- 3) Nazimi ma pikiri ke, o de koson

IV -A'ye masalabolo in labancogo miiri k'a seben.

Kumajogonya: Janoyi

Mogow : Nazimi, Bakari, Sidi, Ma , Sedu, Abudulayi, Musa, Umaru, dogotoro.

Dakun folo : Kungokonotaa labenw .

- Nazimi : Ee! Bakari don folen sera de!
I labenna?
- Bakari : O kuma koni to yen sa! Bi ma ne tila, n ka minenw bee dafalen be n bolo.
- Sidi : N teriw, aw ni sogoma, aw solila ka bo dere, jaa ko in b'aw sebe la koyi.
Oo! mogow tow yere nato file, bi ta tena tulutige.

- Nazimi : Ni bee sera yan kaban, o tuma an te sira mine sa!
- Bakari : O be ben, an ka taa, Umaru n'a ka wulukulu nato file. Aa! bi jama ka ca.
- Sidi : An be fa tige ka bo sogow ne na bi.

Dakun filanan: Nazimi bananen

- Nazimi : Ayiwa, an sera kungo kono kaban, an k'an tila saba saba ye, ka kungo mine, an bee ka jagon kunben sanansunba in koro yan laansara waati.
- Sidi : Bakari, waati folen sera, an k'an sensen ka sanansunba korola magen. Ee! kungo diyara kaban.
- Bakari : I ye tije fo, an ka taa, na sorola.
- Nazimi : Aw ni kungo, aw ni kungo!
- Musa : Musa, nin bee ye kamiw ni sonsanw ye wa?
- Musa : I ma Sidi ye folo, o doninen be yikiki i ko komosuruku.
- Umaru : E! mankalannin jolen file tu kofe.
- Nazimi : Bee k'i ke sewu, n b'a ni dije fara sisan .
- Sedu : A binna, a binna! Ee, a wulila koyi!
- Jama : An k'a gen! An k'an teliya sanni a ka tunu an na.

- Musa : Ee! Nazimi birilen be a sen kunna, an k'a teliya ka kun a la.
- Nazimi : N joginna, nege do ye n sen sogo; nka an ka taa, n ye buguri k'a da la kaban.

Dakun sabanan :

kalo damado Nazimi ka bana golobara

- Nazimi : Aayi! N kunkolo! N kan!
- Ma : N den ! I makun, a be ngoya. Ji donin min. I da, a be teme sisan.
- Nazimi : Ma! A fo ne na bo nin na? I te mogo ci n terike karamogo Abudulayi ma?

Dakun naaninan

- Abudulayi : A'ni sogoma! Ma! Mun bone binna n ka ce kan, suko ni duguje ce?
- Ma : A ko ye ne yere kononafili, n ma bana in sidon fiyewu. A fari koni ka kalan, a be to ka girin ka wuli w'a fasaw fana be ja.
- Abudulayi : Ma n y'a faamuya. An ka taa n'a ye dogotorsola.

Dakun duurunan : bana kunnafoni dili.

- Bakari : Umaru, e ma kibaruya men?
Umaru : I n'a fo mun?
Bakari : Nazimi degunneba de tara ka taa dogotorsoso la bi. Farigan gelen cunn'a kan. A ko kelen be ka bee kononafili.
Umaru : Fura ma d'a ma yan wa?
Bakari : Niwakini ni Asipirini dir'a ma, nka o si ma fosi ne. A terike de kera sababu ye k'a lase dogotorsoso la joona.
Umaru : Aa! a ko geleyara!

Dakun wooronan : dogotorsoso la

- Dogotorsoke : Aw tun be mun kono ni nin ye dugu kono? A'm'a don ko negetigeda be banajuguba lase mogo ma n'o ye janyai ye?
A' ye furasanseben mine, a' ka taa fura ninnu san ka na joona.
Sidi : Dogotors, fura file.
Dogotorsoke : O jena. Ni nin furaw ker'a la, a be lafiya. (Fura kelen kofe).

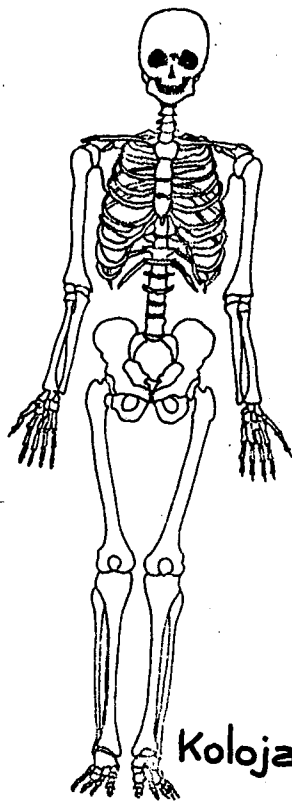
Dogotorsoke : N balimaw, Nazimi ka bana in kunbencogo ka nogon; a boloci be ke ni pikiribine de ye. O be ke sine caman k'a soro nege m'i tige. Ni nege dun y'i tige, pikiri kelen pe de be ke walasa ka banakise kunben, jolida ni farikolo ce. N b'a jini aw fe, n'aw seginna so, a' ka nin kunnafoni lase tow ma.

Sedu : Nazimi ka bana in nogon kera mogo caman sata ye, an ka dugu kono, bawo an tun t'a kunbencogo don.
I ni ce, banabagato furakeli la. I ni ce kunnafoniw dili la.

Degeliw

- I - A' ye kumapogonya in waleya:
1) A' ka kalanso kono
2) Kalanso wooronan kono.
II - Kumapogonya in korfo sebenta seben
III - Kumapogonya in nataliye dilan.

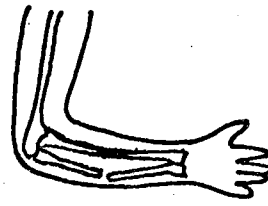
Donniyamasalabolo: Kolow, kolojalan

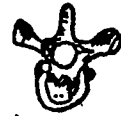
Kolojalan

Kolo jan

bolo kolo jan

Kolo surun

Kolo pete

Hadamaden fari, jolan ye kolojalan de ye. O kolojalan de dilalen be kunkolokolo, cemancekolo ani senkolo ni bolokolo ce.

Kolow ye suguya saba ye: kolojanw (bolokolo, senkolo), kolosurunw (kəkolo, tegəkolo) ani kolopetew (galakakolo, kamankunkolo).

Kolojan ; seme b'ale kono k'a laban ni kunkolo fila ye. Kolosu be kolokun na k'a datugu ni kolomeren ye. Ni be kolo la farikolo kono. O de b'a to kolo ni farikolo be janya ka bonya jagon fe. N'i ye misali ta denmisennin ni magakoroba kolo kan, i b'a faamu ko kolo be bonya ka t'a fe ni si be korobaya. Kolo

dilannen be ni fen minnu ye, olu be se ka yelema a kogoli senfe. O de la kolo be se ka masiba caman soro i n'a fo karili, jengenni ani perenni. Ni kolo karila a be se ka tugu n'i ye feere tige walasa a kana lamaga. Denmisennin kolow ka magan o de y'a to a be fo a k'i tilen ka je n'o te a be fine bila a wulicogo la. Witamini mana dogoya kolo la o be se ka na ni bana caman ye i n'a fo sendun, senjengen ani togowaga.

Walasa ka denmisen tanga nin bana ninnu ma a ka kan ka dumuni witaliminaw ke i n'a fo jega, jiridenw, fanw, fenkenew ani nono.

Degeliw

I A'ye pininkali ninnu jaabi :

- Farikolo jolan ye mun ye?
- Kolo ye suguya joli ye? U tgo seben.
- kolosu be kolo yoro jumen na?
- A'ye masiba dow seben minnu be se ka kolo soro
- Kun jumen na a be fo denmisennin k'i tilen ka je?
- Witalinidese be se ka bana jumenw lase kolo ma?
- Dumuni witalinima 3 tgo seben.

II. Masalabolo in kalannen kofe, a ye korofa fota dilan a la.

III. A'ye masalabolo do dilan cemancekolo kan.

(a'b'a' sinsin kalanso 5^{nan} kolosikalangafe kan)

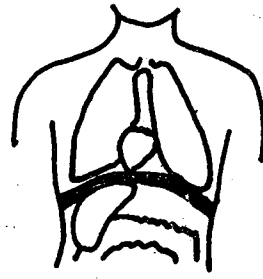
Dɔnniyamasalabolo: Buw

bu jan

bu koorilen

bu penperennen

Hadamaden farikolo y'a dama mansin ye, min fanw bee n'u neci don. Wolo kɔrɔ, kolow ni ɲɔɲɔn ce buw be yen . Olu de b'a to kolow be ɲɔɲɔn sɔrɔ k'an jɔcogo, sigicogo, dacogo ni cogo werew waleya ka sɔrɔ an fanw m'an dimi.

Buw de ye farikolo fale n'a gesew ye.

Buw ye suguya fila ye: Bu bilenmanw ni bu jemanw. N'a bɔra sɔn na, sogo bilen tɔw b'an deme ka baaraw ke : taama, boli, bolow kuruli n'u fonini, farikolɔɲenaje ni baara werew.

Sɔn be baara ke a yere ma cogo min, bu jemanw fana be baara ke o cogo kelen na. Furu ni nuguw be baara ke u yere ma walasa dumuniw ka yelema koɲuman, k'an kisi koɲodimi, koɲɔja walima koɲɔboli ma.

Buw sigiyɔrɔ de be danfara don u cogoyaw ce. O de kosɔn dɔw koorilen don, dɔw ka jan walima penperennen don.

Bu labaarali ka ni farikolo ma. O ye keneya yere sabatili wale dɔ ye, min labatoli be bu keneya ka t'a fe, ka bana yɔrɔ janya hadamaden na.

An b'a kolɔsi k'a fɔ n'an famana farikolɔɲenaje ma, an fari be faga. O te dɔwere ye buw labaarabaliya ko.

Degeliw

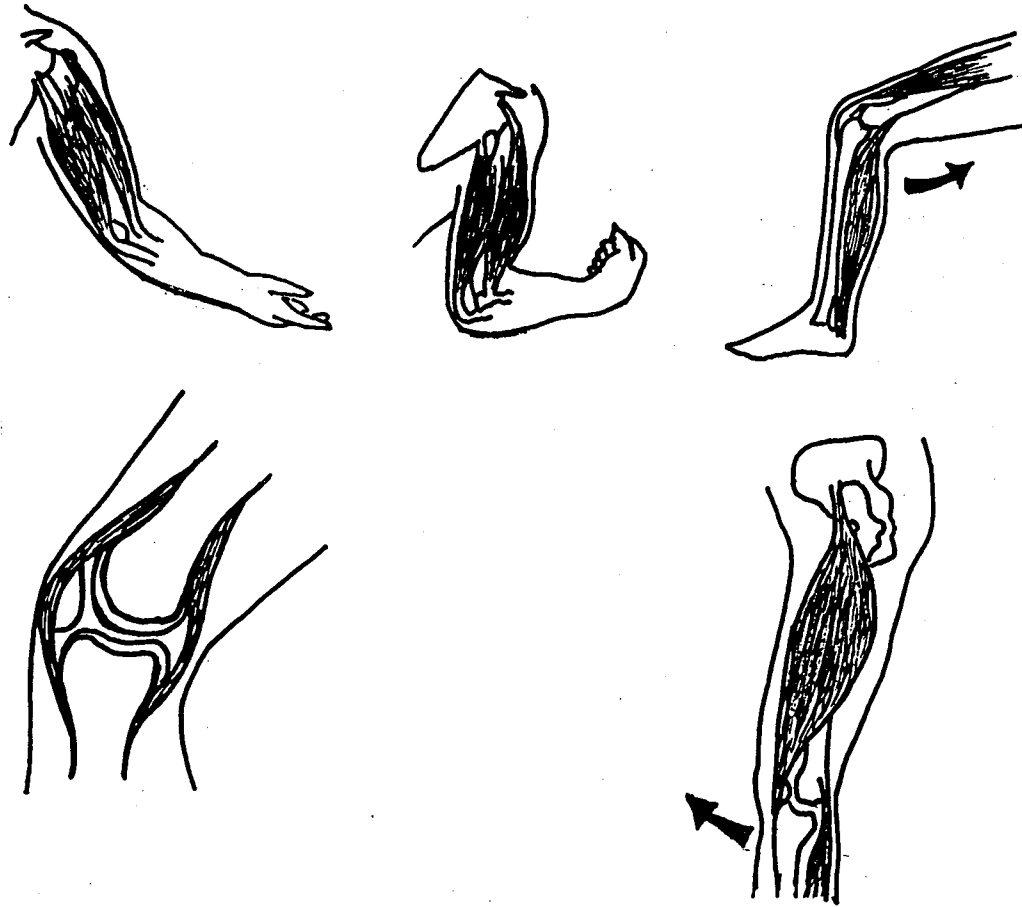
I - A' ye ɲininkaliw jaabi:

- 1) Buw ye suguya joli ye? A'y'u seben.
- 2) Munna bu ka kan ka labara?
- 3) Mun be danfara don buw cogoyaw ce?

II - A' ye masalabolo in kɔrɔfɔ fɔta laben k'a fɔ.

III - A' ye dɔnniyamasalabolo dɔ dilan kolojalan kan.

Dɔnniyamasalabolo: Kurukunw

Hadamaden farikolo jɔlan ye kolow ye. U benyɔrɔw be wele kurukun.

Kurukunw suguya ka ca. Dɔw te lamaga fiyewu, dɔw be lamaga dɔɔnin, dɔw be munumunu.

N'i ye hadamaden kunkolo kolow ta i b'a ye k'a fɔ olu te lamaga, o be cogo min barasakolo taw fana b'o cogo la.

Nɔnkɔnkuruw ni senkuruw be lamaga dɔɔnin. Bolonkɔni ni senkɔni fana b'o cogo la. Kan, kamankun ani tege tuguyɔrɔw be taa fan bee fe.

Fasaw be kurukunw kala jɔɔn na. Ji namanama dɔ de be kolow ka lamagali nɔɔya jɔɔn kɔnɔ, o de b'a to hadamaden be taakasegin caman ke i n'a fɔ boli, panni, sonsonroli, sigili, jɔli, ŋunumani, fofoli o n'a jɔɔnna. N'i ye kunbere kuru i b'a ye dese be bonya ka geleya, fasa minnu be kolow tugu jɔɔn na olu de b'u sama ka gere jɔɔn na.

Kurukunw jɔyɔrɔ ka bon mɔɔ ka hadamadenya la. O de y'a to an ka kan k'an janto u la, k'u ladon kojuman.

Kurukunw ladonkojuguya be se ka baasiw lase mɔɔ ma, i n'a fɔ kolow boli jɔɔn kan, fasaw boli u cogow la ani mugu.

Farikoloɔenaje ye kurukunw lakananisira dɔ ye. Ale de be kolow doncogo je ka fasaw jija.

Banaw be banaw la olu man telin ka farikoloɔenajela mine. O banaw man kan ka bolokofe mine. N'i sen wurukutura, i b'a siri walasa kolo kana lamaga sanni k'i se dɔɔtɔrɔ ma; hali ni mugu don i ka kan ka taa dɔɔtɔrɔso la ka d'a kan kurukunbana si man kan ka to furakelibali ye.

mugu

bandilasirili

mugu furakelen

Degeliw

- I - A'ye jininkali ninnu jaabi:
- Kolow benyoro be wele cogo di?
 - A' be kurukun suguya joli don? A y'olu fo?
 - Mun b'a to kolow be lamaga jogon kono?
 - Mun be se k'an tanga kurukun banaw ma?
 - Kurukun ladonbaliya be se ka baasi jumenw lase mogo ma?
- II - A'ye masalabolo in korofa fota laben.
- III - A' ye masalabolo do laben hadamaden buw kan.

Lakalita: Densonya

Nin kera Korofinna musojiginso la Bamako san 1996. Muso do de tun don, denko geleyar'a ma kosebe furuso kono. Tubabufura te tubabufura ye, farafinfura te farafinfura ye, olu si ma mago je a ka denko la. Feere min jiginn'a kono, o ye ka taa do den sonya lapitani. A wulila nin don in k'i jessin musojiginso ma. A taar'i munumunu jubato ka sodaw la. A temeto be denbaw fo walima a b'i jo k'u denw dalen laje. Jubato do y'a jininka : «E be do de koro wa?» A y'i kanto: «Owo.»

A ye dogokun ke taakasegin na. Ntenendon do sogoma, a taara Korofinna musojiginso la k'i jo fefewu ka muso do jiginnen kura jatemine. O tun dalen b'a den koro sunogo la. Musokoroba min tun b'a koro, o taara jubato ka finiw ko orobine na. Sann'o ka segin, denpinina in ye den ta k'i teliya i n'a fo a bena taa don so do kono, a y'i kofile, k'i jefile ka sin ka kofeda do mine k'i molonti, ka tunun. Musokoroba bora finikoyoro la ka jubato soro sunogo la nka den t'a kerefe. A y'a lakunu k'a jininka den na. U fila bee girinna k'u jessin dogotromusow ka yoro ma k'u jininka, n'olu de ye den ta k'a ba to sunogo la. Dogotromusow diminen ye musokoroba jaabi: «O be se ka ke cogo di ? Kabi kelen, aw kana nkalon d'an na de!»

O fo ani jubato k'a bolo fila d'a kun ka kule, si ma koroya si ye.

«E Ala, ne sara! ne den sonyara koyi!»

Hami ni jore ma ke mogɔ si negela ye.

Cogo si tun te musokɔɔba bolo fo k'a bila kelennakuma na: «Ne be don cogo di so, nin kera kunnangoya dan ye ne bolo. Ne be nin jefɔ jɔni ye?»

Korofinna musojiginso fara dewu. Ci bilala Bamako polisiso wɔɔɔnan ma. Polisiw nalen ye kunnafoniw jini dennson in kan. Min y'a ye o, min m'a ye o, bæe y'i ta fɔ. O tile fila kɔɔna na, kuma si tun te mogɔw da ni densonyako in te Bamako kɔɔ.

O ma meen, Korofinnaka dɔw ye muso in ni den sonyalen ye. Olu tun b'a dɔn a meenna, nka u m'a kɔɔma ye. O nunununu tora senna fo k'o da dugutigi tulo kan. Ale ma fila ke, a ye polosiw wele. Muso n'a minɛcogo file nin ye. Polisiw taara n'a ni den ye polisiso la, k'a jininka. A y'i ce a la fɔlɔ. U y'a bisi, k'a bisi, a sɔɔla ka tije fɔ. O kelen, fosi ma k'a la. Dentigi jinina k'a den segin a ma.

Feere tigera ka den dɔ jini denson in ye denmarayɔɔ la min be wele pupɔniyeri.

Degeliw

I - A'ye jininkaliw jaabi.

1) Densonya nin kera yɔɔ jumen?

2) Mun de ye muso in bila densonya la?

3) Den sonyalen yera wa? Jɔnw fe?

II - A'ye kumasen fila jini masalabolo in kɔɔ minnu b'a jira ko densonyala in te naniyajugu ye, k'u seben.

Poyi: To i cogo la.

To i cogo la de!

Farafinmuso sarama,

To i cogo la!

Farafinmuso ladamunen,

To i cogo la!

Farafinmuso yeredonna,

E min ka koliji ye kolonji ye,

E min ka kolisafune ye safunefin ye,

E min ka munnitulu ye tuluje ye,

To i cogo la!

I ne tugu farafinmuso nekise bulama na,

Sanƙaron ci farafinmuso woloyelemanen na,

Ban farafinmuso yeredonbaliw la.

I ka to i cogo la!

Sanba KULIBALI, Bamako

Degeliw

1. Poyi in seben kura ye, k'a jiidi.

2. Poyi do seben kalan kan.

Sugunekɛbaliyabana furakɛcogo

Kɛfenw

- Baro jukɔrɔdili kuru kelen, fila walima damado.

- Lenburukumunin.

Dilancogo

- Baro jukɔrɔdili be siyen k'a sanfenogow b'a la, k'a ko k'a je.

- k'a tige-tige.

- k'a ke daga kono.

- ka lenburukumunin tige k'o k'a la.

- k'a tobi fo k'a mo kosebe.

- N'a mona, i b'a ji seene minen jelen do kono

Tacogo

- Mɔgokɔrɔba : Weereba ne tilance siye saba tile kono (sogoma, tilegan fe ani su fe)

- Denmisennin: K'a ta kalo kelen na k'a bila san kelen na furaminkutunin ne kelen tile kono siye saba (sogoma, tilegan fe, su fe).

- Denmisen: K'a ta san fila la ka taa san duuru la, teminweere tilance siye saba tile kono.(sogoma, tilegan fe, su fe).

Kunbencogo

N'i b'a fe ka bana in jebila i be se ka teminweere ne tilance min siye kelen dogokun kono.

Kɔlɔsili

Fura in wolokolen de be min tuma bee.

Degeliw

- 1) - Jiri jumen be sugunekeliyabana furake ?
- 2) - Denmisennin ni magokoroba ka tacogo ye kelen ye wa A' ye magokoroba ta jefo.

Baarabolodalen : Tabalon dantigeliseben

Bana furaketaw :

A be dimiw ni fariganw nogoya.

Fura don min ka kan magokoroba ani denmisen ma min si temena san 15 kan.

- A be dimi minnu mada olu ye : kunkolodimi, jindimi, bu ni fasadimi, kurukundimi, gangedonodimi.

- A be farikalaya fana nogoya.

Tacogo

. Furakise don min be ta ni kafeminweere jekelenji hake ye.

A ka ji ka fura in ta i dumuniketo.

. Fura in kise kelen walima kise fila be se ka ta jagon fe, nka ni dimi ka bon i be se k'a ta fo kise 6 tile konon, o la lere 4 o lere 4, i be se ka kise fila ta.

i kana teme kise 6 kan tile konon.

. A ka ji, mago k'i sinsin i ka dogotoro ka hake folenw kan.

- Fura in man kan ka ta mago minnu fe :

. Furudimito.

. biredimito

. komokilidimito

. Musokonoma min jiginni to ye kalo 3 ye.

. Den be muso min sin na.

Degeliw

- 1) - Tabalon be dimi jumenw mada?
- 2) - A be ta cogo di?
- 3) - Tabalon be se ka ta mogo jumenw fe?
- 4) - Mogo jumenw man kan ka tabalon ta?
- 5) - A' ye malokisini seben jini furaseben tow cela k'a tacogo jefo kalanso filanan kalandenw ye.

Baarabolodalen : Laro dilancogo

Laro ye dumuni ye min nafa ka bon hadamaden farikolo ma. Kunun, Mariyamu ye larotobi janiya siri. A taara sugu la ka jennen kemena san, ka tamatiden kene muganna san ani jegejalan muganna, jegewusu bi naanina, dabulu tanna, tigamugu tanna, foronto duurula, mazini duurula, pɔbari filala, fefe filala, kogo filala, sunbala sabala, layi dɔromela, loriye dɔromela ani dogo muganna.

A nalen ye dogo don gakulu la ka tasuma mene. O kofe a ye kilosababarama sananko ka ji k'a la f'a cemance, ka soro k'a sigi gakulu in kan. Ji kalayalen, Mariyamu ye jega ninnu farafara k'u ko, ka tamati kene ko k'o noni. A sorola ka ninnu bee lajelen ke baramakonji kalayalen na ka kogo k'a la. A tilala ka fefe, pɔbari, jabaden kene, layi ani sunbala susu k'olu bee ke daga la. Daga wulilen, a ye dakumu ni foronto fila ko k'olu k'a la, ka laban ka jennen bugubugu konuman k'o ni tigamugu jagaminen suuru a la ka soro ka daga in datugu. Tuma ni tuma Mariyamu be to ka daga in dayele k'a lamaga. A tobilen sanga damado kono, Mariyamu ye dogow fosi ka bo daga koro k'a bila ka wusu tasuma funteni na. A tulu bolen, a ye daga in jigin ka tasabuturu sanuma do ta ka balo duman in k'o la.

Degeliw

- I. A'ye laro tobiminenw seben.
- II. Nafen minnu donna larotobi in na, a' y'olu seben.
- III. A' ye larotobi musaka bolen jate mine k'a seben.
- IV. A' ye laro tobigogo seben.

Gansiliseben: Mabililataama

Negejuruso

28.36.16

Bamako

Ka woro

nimi Bamako!

Ɔono

Kati t'i da
muguri Ɔono!

Batakibara

460

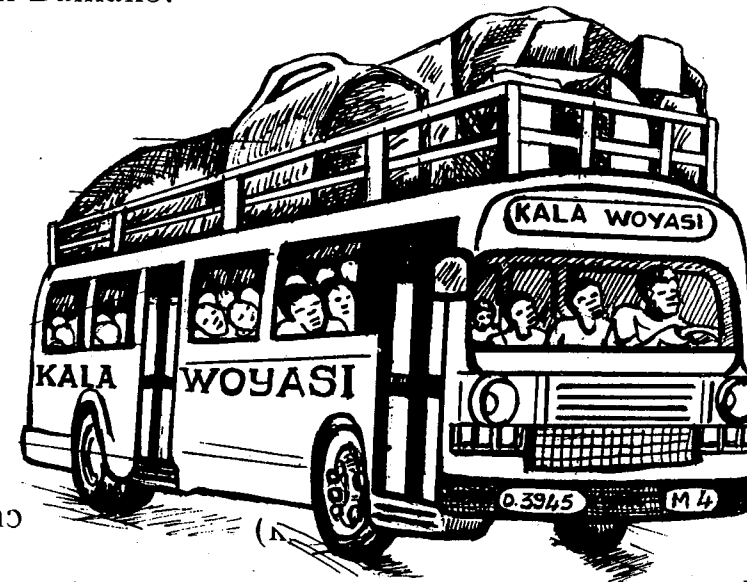
Bko

Taakasegin
numan!

Lafiya ani
daamu!

Ka soro i ma
wari caman bo

Yoro kelen pe
Kala Woyasi
Sogoninko, Bamako

Tarawelela du kono, seli masurunya la
(Fa, ba, denkefila ani denmuso kelen.)

Buwa, seli surunyarade!
Anw kun te kuwafe wa?

Ne fana ta be digi de!

Ƙ'ni ta fi ba ye. Ƙarimu ni Usumani,
sini n be taa n'anw ye kuwafe fi fe yen.

A' ta be ke suguya jumenw ye.

Ne ta be ke zulu ye.

Ne ta be ke lumumba ye.

Ida de. A be ban sisan.

Wayi! Wayi! A be ka digi n na.

Ƙ'koni te wuli kow fe joona fiyewu.
Denmisen bee kun labenna f'awo l'awo.

Al ne kun ma kuwafe n te
dumuni fosi ke.

Hi! Hi! N te sini kono.
Anw kun be kuwafe bi de.

Ƙ'koni be denmisenw su mago la waati
bee. I te se ka n wele kerefe an ka jigon
faamuya? Mo don, a' ye wuli an ka taa.

Ƙ'iri u m'i segen de? N' fatogoma ka ko bee
ye kasi ye.

O ma bala n na. A ma ke e yere de
ye wa? N' ka wari don n bolo.

KUNKUWAFE

Anw kun ke'aw sago ye wa?

Jwo! Seli don, an jigon tena ye.

Jarake, nin bee y'i barokebaaw ye wa?
A fo se na k'i matigw ma bi?

N'moden ta man gelen. Ƙ'ali n'olu ta
ganana, otena ke baasi ye.

Epe na, ina sankanso jo jinan. Tarawele!
Denmisen kundilan don. A
segen ka bon a
nafa ma.

KUNKUWAFE

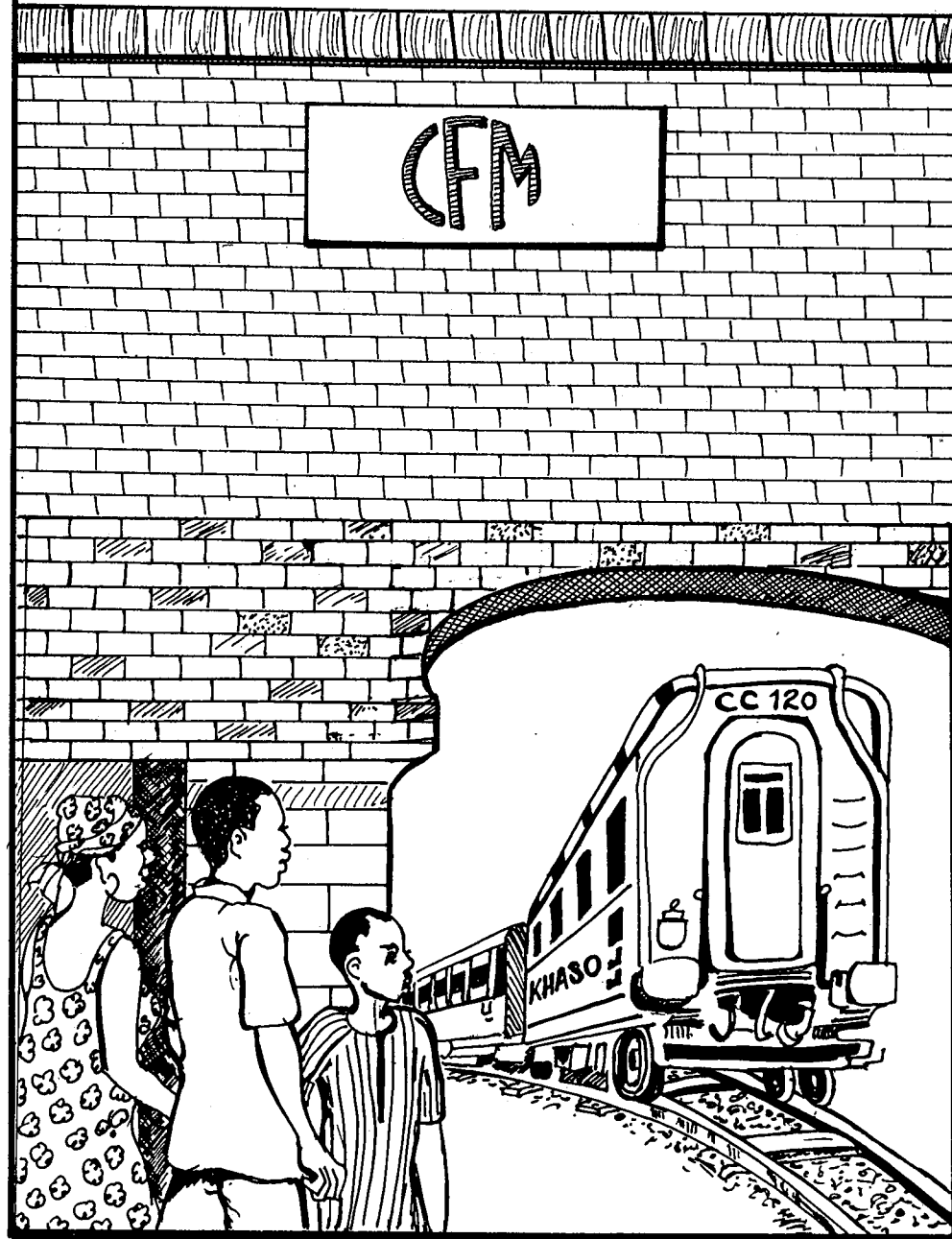
Ninnu ta be laben joli?

A fila be ben bi wawo ma.

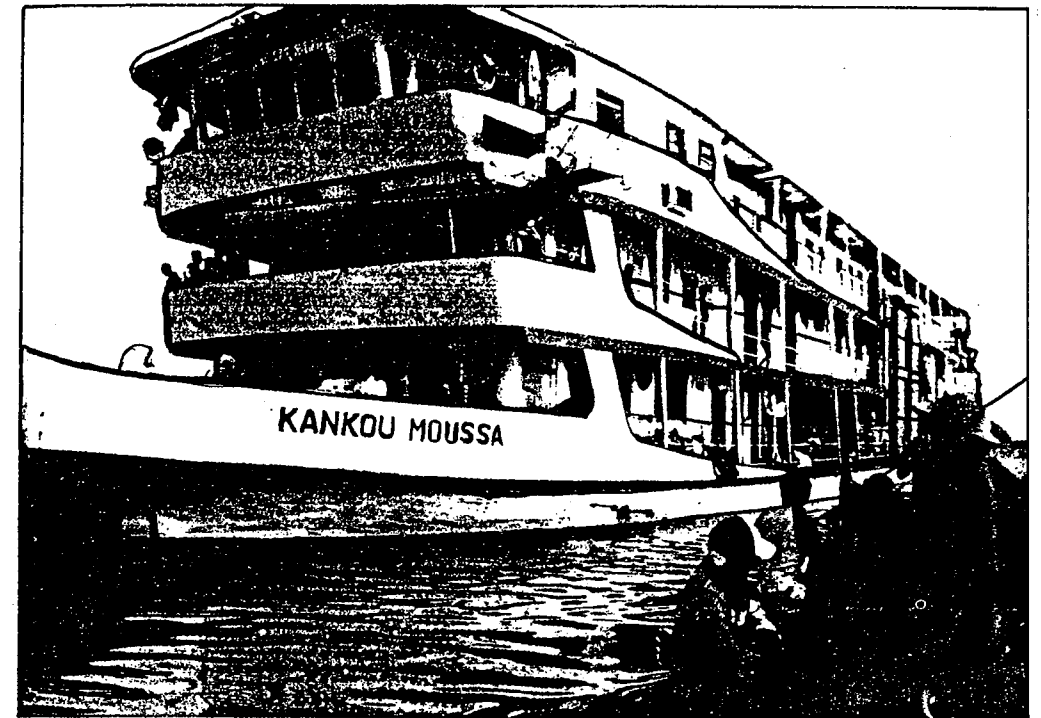
I matigw file 'i
bolo. A ka jre de!
Wa ne taara.

Yoro filanan

Dugutaa

Kalanje : Batonataama

Kanku Musa ye dakabana bato belebebeba ye min be taanikasegin ke Kulukoro ni Gawo ce ka bo cocokalo la ka na bila desanburukalo la.

Kanku Musa ye sankanso saba de ye. So caman b'a kono. U songo be ne. Dumunikeyoro fana b'a kono. Bee n'i se don.

N'i jora a koro, f'i dabali be ban a bonya kojugu fe, w'a kono ka ni o ye ne dan ye. A fan bee ye yeelen ye.

Nin don, kalanden caman tun ka kan ka taa u ka lafijebo la. Dow tun be taa Segu, dow be taa Moti, dow be taa fo Gawo. Batodankan tun falen be mogow la i ko dakononw.

Ali taara bato kunben Mōti dankan na. Bato sera su fe. A fan bee tun ye yeelen ye.

Bato sera Mōti dankan na a falenba. Dōw be so kōnō, dōw be sanfe, dōw be pōn kan, dōw be donkabo la sow kōnō.

Ali ye biye ta ka don n'a ka minenw ye. A ma sigiyoro soro, a y'i jo bato kereda la.

Filekanw bora. Feerekela minnu tun be sanfe olu jiginna. Taamaden minnu tun be duguma olu bolila ka yelen. Lapitow ye yeleyelenan korota, bato wulila. I be jikene laje f'i ne dan. Maliw be to k'u kun bo. Ni bato surunyana u la, u b'u kun tunun. Bato kōnō, dōw y'u ta ke jegemine ye, dōw be fileli la, dōw be baro la, denmisen dōw be tulon na.

Bato selen kungofin kōnō, funteni wulila, o kera funteniko dan ye. A juguya kojugu fe dōw y'u ka dulokiw bo. Soōnin san finna ka dibi don. Fipenin ye cili damine. Mōgōw sewara , jaa ko bena dabo mōgō ma sigi ni min ye.

Fine tora ka bonya. Bato ye tingitanga damine. Mōgōw jinena funteniko ko. Tumanin kelen a kera patisakana ye. Mōgōw ye jore damine.

Minnu tun be kali kan fileli ni jegemine na, olu y'u kunda sokonōmōgōw kan, hali jōyoro foyi tun te sow kōnō tugun. Taayoro te, nayoro te. Bato be tingitanga cogo min, a be tingitanga ten fine fe .

Hadamadenw ja wulila. Kulekan bora fan bee fe. Dōw

kulekan ye :«An t'an ka denbaya ye tugun». Bato kōnōna kera bilisapagami dan ye. Kumadan bora, a be mōgōw lasabali cogo min, a b'u lasabali ten. A' y'i Kanto: «a y'a hakili sigi; a y'a hakili sigi, bato te se ka dafiri.» A tora kuma na, jikurun ye bato ce, ka t'a sigi cencen kan. A jolen tora yoro kelen.

Batobolilaw y'u seko bee ke, bato ma hali lamaga kuma te ka bo cencen kan ka ji dun soro.

Baara wulila. Feere bee tigera ka dese.

Mōgōw bilala ka taa deme jini dugunin do la.

O lapitow nalen, olu si ka feere ma se ka bato in bo.

Mōgōw tora mapumatoko la su naani ani tile naani. Dumuniw bee banna. Fosi were tun te yen bilen. Joreko kura were daminena, mōgōw be se ka balo soro cogo min.

Kibaruya selen kerfeduguw ma, o mōgōw ye nali damine ni feerefenw ye i n'a fo malo, jegewusu ni jegekene ani fenmisennin werew. Feerefen ninnu da tun ka gelen o ye geleya dan ye. Sago tun te mōgōw la tugun . Bee hami tun ye ka dunta soro.

Bato kumandan ye araki ci Mōtikaw ma. Bato were wulila ka na deme don u ma. Tile naaninan su, O ser'u ma. Bato kun bolen, tegerefo ni yele daminena nisondiya fe. Bee jinena segen ko.

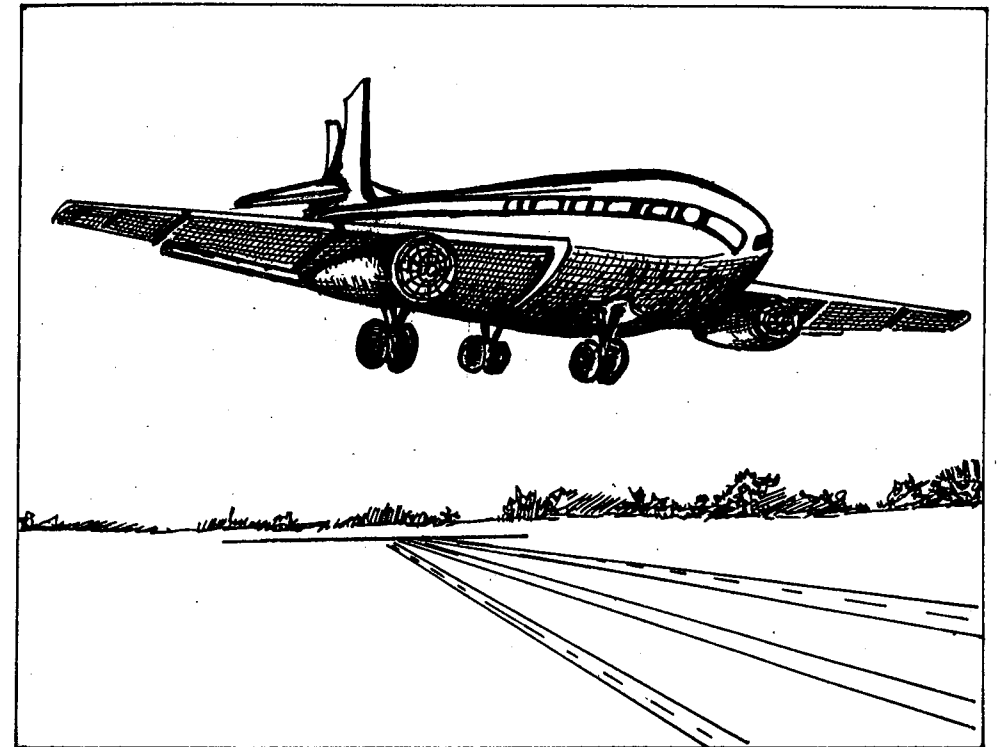
A selen doron, u ye negejokoba dōw don bato in na k'a sama ka don ji la. O kelen, a wulila.

Taama in to kera here ni nisondiya la fo Gawo.
Batonataama ka di kosebe, nka ni n'a jɔgɔnnaw b'a negebo.

Degeliw

- I - A'ye jininkali ninnu jaabi .
- Kanku Musa ye bato suguya jumen ye?
 - Mun ye bato in sɔɔ sira fɛ?
 - Jon ye demɛ don u ma?
 - Taama in labanna cogo di?
- II - a) A'ye mankutu damado jini masalabolo in kɔɔ k'olu bila kumasen werɛw kɔɔ.
- b) A'ye dakun naaninan walew seben k'u waatiw fo.
«Nin don....fo Gawo.»
- III - a) A'ye nin dapɛw kɔɔjɔgɔnmaw di.
- Dabaliban
 - Fileli
 - taamaden
- b) Dapɛ saba sugandi masalabolo kɔɔ k'u kɔɔ kɔɔdonnenw seben.
- IV - A'ye faamuya min sɔɔ masalabolo in kɔɔ'a y'o jɛfo kumasen damado kɔɔ.

Kalanje : Pankurunnataama

Dawuda ye jɔyɔɔ fofo sɔɔ lakolidenw ka jɔgɔndan do la. O jɛmɔgɔw ye Faransitaabiye kelen d'a ma ladiyalifen ye, a ka t'i yaala kalo kelen kɔɔ .

Dawuda somɔgɔw jɔrela ni dugutaa in ye; sabu, olu si ma deli ka don pankurun kɔɔ fofo.

Nin dugutaako kera koba ye Dawudaw ka so. I n'a fo sinikene ye taali ye, u ye labenw damine kabini bi.

Dawuda n'a fa taara sugu la ka fini giriman dow san: Wesiti, piloweri, karawati. U ye suluye n'a susetiw fana san ani walisi kura kelen.

Dawuda yere sewalenba tun don, nk'a fa n'a ba jorelenba tun don a ka pankurunnadon na, ka d'a kan, pankurunkasaara cayara o waati. U y'a ko ta ni limaniya ye bawo se were tun t'u ye.

Taadon selen, a fa, sigijogonw ni teri dow taar'a bilasira pankuruntayoro la.

U selen, u donna n'u ka minenw ye bisimilasoba konɔ. Fa ye jininkali ke, u ye minenpeseyoro jir'a la. U ma tila o la joona sabu jama tun ka ca kojugu: dugutaalaw, bilasiralilaw, baarakelaw, nabaaw ni donitalaw bee be taanikasegin na.

Minenw peselen ko, u taar'u sigi kerefe ka baro ke. Fa ye laadilikan caman d'a ma. O senfe, fa k'a ma: «n'i sera yen, i b'i janto i yere la, bolifen ka ca, bee b'i yere ye, si mago te si la». Sooni, wele bilala. U wulila. Dawuda ye foli d'a fa n'a bilasiralilaw ma, ka soro ka pankurun magen. A je da pankurunbolilaw kan, a mago bee sara. Dawuda ye fileli ke fo k'a talon.

O yoronin bee polisike y'a wele k'a jininka a ka sebenw na. O segesegeli bannen, a taara pankurun da la. A ye biye di otesa ma ka soro ka don.

Jaa pankurun konona fana y'a damana yoro ye. Bee n'i sigiyoro. A ce ka ni i ko jinesokala. Otesa* were fana be yen min be mogow bisimila ka sigiyoro jira u la.

* Otesa: muso min be mogow bisimila awiyon konɔ

A donna ko Dawuda ye mogow kura ye pankurunkonodon na. A je be nanamanama na fan bee. Tumanin kelen, kumakan do bora ka foliw ke, k'a jini mogow fe u k'u laben bawo wulituma sera.

Sooni, motere wulikan bora. Pankurun y'i munumunu k'i jesisin siraba kelen ma pankurunkene kan. A bolila furance jan konɔ, ka soro ka pan. Waatinin kunkurunnin u nana minfen sumanenw ni dumuni dumanw d'u ma.

Dawudaw ka awiyon ye lere duuru doron de ke Bamako ni Pari ce. Pankurun ye bolifen ye min nana yelema don hadamadenw ka taama na, ka d'a ka teliya ni lafiya kan.

A ka tile kelen boli be ben mobili ka tile caman taama ma.

Pankurunnataama jogon te, nk'a musaka ka bon, w'a se te bee ye. A kasaara ka suma, nka n'a kera, a tipeni barika ka bon. O n'a ta o ta, mogow b'a ta sabu la, a be dije bee kala jogon na.

Degeliw

I - Jininkali ninu jaabi:

- Dawuda ka pankurunnatama sababu bora mun na?
- Dawuda ka taama in tun ka di a bangebaaw ye wa? Mun na?
- Dawuda fa ye laadilikan jumenw d'a ma?
- Mun ye pankurunnataama diya mogow ye?

II - a) Kumasenw dafa ni kalansolan ninnu ye: walasa, barisa, sabu, bawo, n'o te.

Misali: Dawuda ye Faransitaabiye soro....a ye joyoro folo soro....

Jaabi: Dawuda ye Faransitaabiye soro bawo a ye joyoro folo soro.

- Dawuda talonna a ye pankurunbolilaw file kojugu.

- Fa ye laadilikanw di Dawuda ma....a k'a janto a yere la Pari dugu kono.

- U ma tila minenpese la jona jama tun ka ca.

- Pankurun kasara tipeni barika ka bon a ka telin ni mobili ye.

b) A'ye nin sementiyalanw bila kumaseɓ werew kono: koruman, sanfe, jona, sinikene, Pari.

Misali: U ma tila minenpese la sabu jama tun ka ca.

Jaabi: U ma tila minenpese la jona sabu jama tun ka ca.

- Pankurun wulila ka tunun kabanogo la.

- ... Dawuda bena taa Pari pankurun na.

- Dawuda y'a fa ka laadilikanw lamɓ

- Pankurun sera lere duuru kono.

III - a) A'ye dape saba jini masalabolo kono k'u dapekodonnenw di.

b) A'ye dape damado di minw baju ye «mogo» ye.

IV - A'ye masalabolo do laben pankurunnataama kan n'aw yere ka miiriya ye.

Kalanje : Dugutaa

Kalan bilalen, Sanba ye dugutaa do boloda. A tun b'a fe ka taa bo a benke Ali ye Sofara, Mōti mara la. A ye jen jini a fa n'a ba fe, olu y'a yamaruya, ka wari d'a ma. A ye dugutaanpalaan belebebeba san ani somogōsamaw. Dugutaa in bolodara ka ben sibiri ma.

Sogōma jona fe, Sanba y'a ka doniw ta ka mōbiligara magen. Segu mōbiligara ye yorōba ye dugu cemanee la, dogōtorōso Janankōro Fōnba ni sugu ee. Dugu caman mōbili be soro yen: Bamako, Mōti, Gawo, Kucala, o n'a jōgōnnaw. Mōbili suguya bee do be yen: Karebaw, sotaramaw, basew, eremōrikubaw ani kamiyōnw. Jamako dan don: dugutaalaw, bilasiralilaw, feerelikelaw, donitalaw, nsonw, garibuw, fatow, nin bee be kene in kan. Mankan dan don!

Sanba y'a sin Mōti biyetigeyoro la, ka aran mine. Dakun selen a ma, a y'a bolo bila a ka jufa kōno, a ma fen soro yen; a y'a ka jufa bee mōmo, a ma wari ye.

Daga wulila, sonkalan ma ye. Biyetigela y'a jininka :

- «A kera di n terike?
- N ma n ka wari ye, a tolen be soro so.
- I dun t'i teliya! Mōbili fatō don».

Sanba y'a senfa ka segin so. Somogow je d'a kan, u ja tigera.

A fa y'a jininka.

«Sanba, mun don? Mun kera? N jinena n ka pase de ko Ma ka kunkorodonna koro».

Sanba donna so kono, ka wari ta, k'i senfa ka gara magen. Sira fe, a terike mototigi do ye deme don a ma, k'a lase teliya la.

A sera tuma min, biyetigela y'i kanto a ma :

«N terike, i kunnadiyara, biye to tora nin kelen de ye».

Sanba ye wari sara, ka biye mine, k'i jo. O yorōnin bee mōbiliparantiw ye doniw siri. O ko togowele daminena, mogow donna k'u sigi. Mōbili wulila ka foliw ni dugawuw to senna bilasiralibagaw fe.

U selen dugu boda la, mōbili jora Zandaramaso da la. Sofereke taara mōbili sebenw jira. Zandarama kelen nana pasasew jininka u ka sebenw na. Baara de wulila sisan, sabu caman tun be yen, karadante tun t'olu bolo. Fan bee kera mankan ye, nka, o si ma mago je, bawo u labanna ka wari sara. O temenenen ko, mōbili ye sira ta, a be boli cogo min, a be boli ten.

Mogow caman tun be jingon na. Tumanin kelen, mankanba, do bora. Mōbili tufara, ka sira bila, ka don njanan kono; kulekan bora fan bee. Mōbili taar'a kun don jiriba do la k'i jo. Mogow hawujalen jiginna. Jaa, kofesen kelen pine de cira. Parantiw ye o pine in falen, mōbili ye sira ta kura ye. Soferike ye fine fara fo San.

U jora yen, ka dumuni ke. Segen ni jore fe, Sanba ma se ka dumuni jenama ke. Hamina kelen min tun b'a la, o ye k'a juman se Sofara. A korotora u ka bo San. U wulilen, Sanba sunogora. A be bo ko kalama waati min, o y'a soro mobili jora Sofara gara kono. Sanba jiginna n'a ka minenw ye. A y'a jenakala fan bee, a m'a donbaga ye. A kononafilila.

Degeliw

I - a) Tjɛ wa nkalon:

- Sanba taar'a terike fe yen Segu.

- Nsonw ye Sanba ka wari bo a kun.

Sanba sera Sofara, a m'a donbaga si ye.

b) Jininkali ninnu jaabi:

- Sanba ka nin dugutaa kera waati jumen na?

- Sanba seginnen ka na, biyetigela ye mun fo a ye?

- Mun y'a to mobili ye sira bila?

II - a) Nin kumaseɓa bila bansira kan.

- Sanba donna so kono, a ye wari ta, a y'a senfa ka gara magen.

b) Nin kumaseɓa walew bila waati nata la.

- kalan bilalen, Sanba ye dugutaa do boloda.

III - a) Nin dajew korokodonnenw di:

- donda

- hawujalen

b) Nin dajew korogonmaw jini.

- ɗajan

- senfa

c) Daje werew seben minnu baju ye:

dugu, teri, baara.

IV - Sanba ka nin dugutaa be laban cogo di?

A'y'o seben.

Kumajoɗɗonya: Dugutaa

Mogow : Sanba, Karimu, Ba, Ma, Benke Ali, parantike,
biyefeerela, zandaramake, sofere, dugutaala dow

Dakun folo: (dugutaako kuma)

- Sanba : Ce a be di! Nin ye e bota ye min sogoma
joona in na?
- Karimu : n be taa dugu la sini. N b'o labenni de la. O
tuma e te taa yoro la ninan wa?
- Sanba : Ne m'a don folo de! A koni ka di n'ye.
- Karimu : O tuma e somogo te yoro si i be se ka taa bo
min ye?

- Sanba : Fo n'a kera n benke min be Sofara.
- Karimu : Ne y'a men ko Sofara ka di. I te t'a fo i fa ye.
N'i kelen tora yan penafin b'i mine de!
- Sanba : O ye tije ye. Ni n taara so n b'a jefo Ba ye.
Ce, ka se n'i juman ye.

Dakun filanan: (so kono)

- Ma : Sanba, i m'a don e maenna. Bi y'e bo sa!
- Sanba : Ma, ne ni karimu benna, fen min o bena taa
Dakaro. Ne yere tun b'a fe ka taa bo benke Ali
ye Sofara.
- Ma : T'a jefo i fa ye, ne da t'o la.
- Ba : Sanba, e n'i ba be mun kuma na yan?
- Ma : Dugutaakokuma de b'a da yan de!
- Ba : Dugutaa wa? Fo min?
- Sanba : Benke Ali fe yen ke!
- Ba : Fo Sofara? O man jan?
- Sanba : Ne tɔɔɔɔɔn bee taara dugu la. Karimu yere
taara Dakaro sogomada in na.
- Ba : N'o de ka d'i ye, i be se k'i laben ka dogokun
nata kono.

Dakun sabanan: (dugutaa labenni)

- Sanba : Ba, i ni sogoma!

- Ba : Nba, here sira? Tije don Sanba, kuma folen
koro to ye dalamaga ye. Na wari mine i k'i
laben, Sofara mobiliw be taa sini.
- Sanba : Ma, Ma, Ba ye wari di n ma ko n ka n laben.
- Ma : O benna. E b'a fe ka mun ni mun san?
- Sanba : Pantalonjini fila, semisi damado, suluye kelen
ani somogosamaw.
- Ma : E jinena npalan ko wa? O tuma, i ka finiw be
ke mun koro?
- Sanba : Tije don koyi!

Dakun naaninan: (gara la)

- Parantike : Moti ni Sofara ka na yan fe! Ce, e be taa
min?
- Sanba : N be taa Sofara.
- Parantike : Biyetayoro file.
- Sanba : Sofara biye kelen.
- Biyefeerela : O ye keme naani ye.
- Sanba : Ee, n ka wari! A tolen be soro so. N be
taa so ka na.

Dakun duurunan: (Sanba seginna so)

- Ma : Ee, Sanba mun kera?
- Sanba : N jinena n ka pase de ko.

- Ma : E y'o bila min?
- Sanba : N tun y'a dogo kunkorodonna jukoro.
- Ma : I dun t'i teliya, n'o te ni mobili in taara k'i to
fo kunpogon were.

Dakun wacoranan: (gara la tugun)

- Biyefeerela : N terike, i kunnadiyara. Biye to ye nin
kelen doron de ye.
- Parantike : A' ye minenw di n k'u layelen.
- Biyefeerela : Sofarataalaw, a' ye gere! An bena
togowele damine.

Dakun wolonwulanan: (Zandaramaso la)

- Zandaramake : A' ye seben jira! Ni karadante te min
bolo o ka jigin ka na wari sara.
- Dugutaala dow : Patoron, je an ma, an tun t'a pedon, a
nogon t'an soro tugun.
- Zandaramake : O t'a la, a' ye wari sara, n'o te a' be to
yan.
- Sofere : A' y'a teliya an ka taa sa!
- Zandaramake : K'an be Sofarakaw fo, k'aw numan se.

Degeliw

- I - A' ye kumaɲɔɲɔnya in waleyali kumama ke san sabanan kalandenw ye.
- II - A' ye kumaɲɔɲɔnya in kɔrɔfɔ sebenta seben.
- III - A' ye kumaɲɔɲɔnya in nataliye dilan.

Donniyamasalabolo: Kumantu dugu: sigicogo,
dancɛw, dugukolo yecogo, jikokalan, siraw, neemayacogo,
falenfenw.

Kumantu ye dugu ye min be Buguni mara la Sikaso kafo kɔnɔ. A sigilen be Buguni ni Sikaso ce Abijansira kan.

A ni dugu werɛw be danbo, olu ye: Kokojo ni Kɔla keɲekayanfan fe, Wenkala woroduguyanfan fe, Banko worodugu ni kɔrɔn ce, Kokuna ni Tabakɔrɔ kɔrɔnyanfan fe, Jerebugu worodugu ni tilebin ce, Babilena ni Kuwalen tilebinyanfan fe.

Kumantu ka bon bawo kin seegin de b'a kɔnɔ : Ningela, Mangola, Kurala, Fakunmɔgola, Sɔla, Sensorola, Jurala (Kamanda), Sokuranin.

An be don min na i ko bi «SEMUDETE*» iziniba kelen jɔra a kɔrɔnyanfan fe ka tengun Kɔkuna na, o fana y'a dama sokala ye.

Kumantu dugu sigilen be le kɔnɔna de la ka kulunin dɔw ke k'a lamini i n'a fɔ Konkoyiba, a woroduguyanfan, ka taa kɔrɔn fe ani Caguwan Sikasosira kan.

Kumantu ma sigi bada la nka falaba dɔ be dugu cɛci fila ye. A be woyo ka bɔ worodugu ka taa kɔgɔdugu. Musow be

* SEMUDETE : MAKOCI (Mali Kɔrɔrisene Cikeda)

malo ni nafenw sene a kerɛdalaw la. Cɛw be nakɔbaara ke n'a ji ye. Ni sisan te, fala in tun te ja san kalo tan ni fila. Mɔnni yere tun be k'a kɔnɔ. Halibi mago caman be je a ji la : baganw be min a la, fininɔgo ni minennɔgow be ko a la, o n'a jɔgɔnnaw.

Kumantu ni dugu caman bilalen be jɔgɔn na ni siraw ye. Olu la jenama ye Kɔnɔwarisira ye.

Semudete fana ye siraba fila bɔ : dɔ be bɔ Kumantu ka taa Kɔlɔnjeba, tɔ kelen dɔ be taa Kebila. Kejekayanfan siraw de ye wotorosiraw ye.

Kumantu sigilen be an ka jamana woroduguyanfan na. Jiri suguya caman be sɔrɔ a kungo kɔnɔ : si, nere, sunsun, nsira, ntɔmɔnɔ, koro, npeku, ntaba, o n'a jɔgɔnnaw. Sogow ni kɔnɔw fana ka ca yen : mankalannin, wara, suruku, gɔn, nkuma, wɔlɔ, kami, banikɔnɔ ani dɔ werɛw.

Kumantu dugukolo ka di sene na. O de y'a to fen caman be sene yen : jɔ, malo, kaba, fini, tiga, ku, woso, bananku o n'a jɔgɔnnaw.

San be na Kumantu kosebe. Samiye be damine mekalo la ka t'a bila ɔkutɔburukalo la. Funteni barika man bon yen i n'a fɔ saharakungo ni sahelikungo la. A fonene be damine Nowanburukalo la ka t'a bila feburuyekalo la.

Fipeba suguya fila be ci Kumantu: tilemafefipe ani samiyefefipe.

Degeliw

I. Tipe wa nkalon:

- Kumantu sigilen be Buguni ni Sikaso ce Abijansira kan
- Kumantu be bada la
- Semudete ye siraba fila bɔ ka Kumantu ni dugu werɛw bila jɔgɔn na.
- Kumantu kungo jiriw n'a sogow ka ca.
- San bere te na Kumantu.

II. A' ye nin masalabolo kɔrɔtɔ seɓenta laben.

III. A' ye masalabolo dɔ seɓen a' ka dugu sigicogo kan.

Dɔnniyamasalabolo: Jamanadenyasebenw

An ka jamana kɔnɔ, jamanadenyaseben ye suguya naani ye : woloseben, bugunnatigeseben, furuseben ani sayaseben. Nin seben ninnu kelen kelen bɛɛ n'a joyɔɔ don hadamadenya kɔnɔ.

Den mana bange, k'a tɔgɔda, seben ka kan ka dilan a tɔgɔ la min be wele woloseben: den tɔgɔ, a jamu, a fa tɔgɔ, a ba tɔgɔ n'a jamu, a bagedon, waati, san ani bangeyɔɔ be seben in kɔnɔ.

Woloseben ye hadamaden ka jamanadenyaseben folɔ ye. O n'a ta bɛɛ, muso dɔw mana jigin so, bangebagaw tɛ den kofɔ kube walima meri la. O be den ke wolosebenntan ye. N'i wulila o den sina ka woloseben dilanni na, f'i ka se kiiritigeso la.

Joyɔɔba be woloseben na hadamaden ka dipelatigɛ kɔnɔ bawo, seben tɔw bɛɛ be kunnafoni ta ale de kɔnɔ i n'a fɔ bugunnatigeseben n'o be wele karadante. Woloseben be den tigiya jira.

Bugunnatigeseben: O ye seben ye min be mɔgɔw danfara Seben in kɔnɔ, a tigi tɔgɔ, jamu, bangeyɔɔ, bangesan, baara ani fa ni ba tɔgɔ n'u jamu pereperelatigelen don.

Dilanyɔɔ damadɔ be karadante la: polosiso, zandaramaso, ani kumandanbulon.

Musakanin b'a la: a tigi ja, tenburu suguya fila, ani seben yere sɔngɔ.

Bugunnatigeseben ka kan ka ye hadamaden kun sanga ni waati bɛɛ la. Misali la kasara mana mɔgɔ sɔɔ, karadante de be ke sababu ye i ka lakodɔn. A be taama nɔgɔya mɔgɔ bolo dugufurancɛw la. Warimarasow, positew n'u jɔgɔnnaw la, wariko tɛ jɛnabɔ a kɔ. Karadante be nɔnabila ni pasipɔri ye ni mɔgɔ min be taama ke jamana janw ni jɔgɔn cɛ.

Furuseben: Folɔ, cɛw ni musow tun be di jɔgɔn ma, ben, hadamadenya ani diine sira fɛ ka sɔɔ seben ma don u ni jɔgɔn cɛ. O seereya tun be bangebagaw ni diinejɛmɔgɔw bolo.

Bi-bi in na, olu t'a jɛ tugun bawo, hali ni furujɔgɔnw benna furu la, fo sariya de k'a sementiya u ni jɔgɔn cɛ. O sementiyali be ke merew walima kumandanw fɛ. Sementiyaliseben min be di furujɔgɔnw ma, o de be wele furuseben.

Sayaseben: Woloseben b'a jira ko dɔ farala dudenw kan. Ni dɔ bɔra u la k'o sababu ke saya ye, seben be dilan o la. Seben min be dilan banbagatɔ la, o be wele sayaseben. O seben be dilan mere walima kumandan fɛ.

Degeliw:

- I - 1) Masalabolo in kalannen kofe, a' ye jamanadenyasebenw togow fo.
 - 2) A' ka faamuyali la, jamanadenyaseben jumen nafa ka bon n'a to bee ye? Munna?
 - 3) Masalabolo in kalannen ko, a'ye bataki ci a' somogo do ma k'a kunnafoni karadante tali n'a jeci kan.
- II. A' ye masalabolo seben nisongo suguyaw kan.

Lakalita: Dansagowale

Mali ye jamana ye, diine bee dagalen be yoro min. O b'an ka jamana sariyasunba kono. O siratige la, diinekokete ka dogo Mali kono. A be san damado bo, diine kura n'o ye sennakolondiine ye, O bangeran an ka jamana kono. Diine in be dije kono a meenna nk'a ma daradiya soro fiyewu. Mogow ka fo la, Ibarahima Kanute kera mogow folo ye min donna ni diine in ye Mali kono. Diine don, min tene ye farajew ka fen dilannenw ye, wa u ka sabaradonbaliya ye hine ye ka jecin dugukolo ma, u yerew ka fo la.

Dije ko o ko, dansagomogow ni balawumogow b'a la. O de kono na, Joyila sennakolondiine mogow ye kasa teme kono woro kan, sabu u donna walejuguke la. Nin don in, karidon sogoma, utikalo tile fila san 1998 nan, diine kura in, mogow damado ye jagon dalaje ka taa Umaru Ba ka so, Joyila kiritigela. Janiyajugutigiw tun don. U donna yoro min, u y'a pininkali k'a muso la. O y'a ce yoro fo, ka tem'a ci fe, bawo mogow ninu nako folo tun te nin ye: «Jaa, joni be mogow sogow bugurinje jukoro.»

Mogow ninu labennen tun don, muruw dogolen tun b'u ka dulokiw jukoro. U je da kiiritigela kan, u y'a ni dije fara.

U ye Umaru faga sabu u tun t'a fe u diinejagon do ka kiiri ka tige farajew ka so jolen kono. Muso y'a don kojugu ye tuma

min, o y'a soro u tilal'u ci la. Kulekan duurula so kono. Kerefemogow bora ka na du fa.

Walejugu in kelen ko mogofagala ninnu y'u nesin kasobon ma. Garadiw fanga ma se k'u lajo. U donna k'u jepogonw labo. Kibaruya in mennen Joyila dugu kono, cefarin dow ni kanatigilamogow tugur'u nefe. Olu ye mogo ninnu koron. O senfe, dow fagara, dow joginna, dow yere minena.

Baru ka saya men Segu, n'o y'a bagedugu ye, Ala ni korotigelikojugu ni dusukasi bonya fe, duguba in sumana i ko mogo t'a kono. Su nalen, Segu, suturali kofe, kanatigilanmogow ye sennakolondiine jemogo n'a ka kalanden tow jini k'u mine.

Umaru Ba fatuli hukumu kono, Mali kiiritigelaw ye dogokun kelen bila baarakebaliya la, ka taasi ke ka nesin u baarakepogon in ma.

degeliw:

I. A' ye jininkaliw jaabi :

1. Sennankolondiine sinsinnen be mun kan?
2. Jon folo donna ni diine in ye an ka jamana kono?
3. Sennankolondiine mogow ye mun ke utikalo tile 2 san 1998? U ye walejugu in ke ka da mun kan?
4. Kiiritigelaw y'u ka nisongoya jira cogo di Umaru fagalen kofe?
5. Nankata jumen ye diinemogo ninnu soro u mineto?

II - A' y'a' hakili jagabo nsana ninnu kan:

«ka kasa teme kono woro kan»;

«jaa, noni be mogo sogo bugurinje jukoro».

Poyi: Jɛnafiɛn

Jɛnafiɛn, Jɛmafiɛn ...

Bolodondakɔɔ bɛɛ tɛ hami ye.

Kelennasigi bɛɛ tɛ jɔrɛ ye.

Kumadonsow ko: «Mɔgɔ b'i to baro caman na ka jɛnafiɛn to i la».

Wa ne jɛnafiɛnna, jɛnafiɛn bɛ ne na.

Mun jɛnafiɛn bɛ ne na bi, n teri?

Laadiriw jɛnafiɛn,

Kankelentigiw jɛnafiɛn,

Cɛfariw Jɛnafiɛn,

Denmisenladamunenw jɛnafiɛn,

Kalanden kololenw jɛnafiɛn,

Kaaribaanciw jɛnafiɛn,

Taabaw jɛnafiɛn,

N teri, ne jɛnafiɛnna, jɛnafiɛn bɛ ne na.

N kanu jɛnafiɛn bɛ n na,

Ne kɔnɔfɔnɔgɔn jɛnafiɛn bɛ n na,

Ne diyanyekow jɛnafiɛn bɛ n na,

Su jɛnafiɛn,

Tile jɛnafiɛn,

Jɛnafiɛn jɛmafiɛn,

Mun dun ye ne jɛmafiɛn bi?

Yɛrɛdɔnbaliya walew,

Mansabonyabaliw cogo,

Karamɔgɔlagosilaw kɛwalew,

Jɔyɔɔnininaw ka fadenyakelew,

Setigiw ka dantemewalew,

Faantanninw ka jɔgɔnkɔniya jugu.

Ne jɛnafiɛnna, ne jɛnafiɛnna ...

Amara SISE. Bamako

Degeliw :

1) - Poyi in seben kura ye, k'a jiidi.

2) - Poyi dɔ seben dɔnniya kan.

Bataki gansan:

.....
Cibaga togo, jamu

Don

Dagayoro

N.....(Misali: N teri.....)

- Bataki nebila

- Bataki

Konokumaw

- Bataki

Konokumaw

- Folikanw

Bataki cibaga togo, jamu

Cibaga bolono

Degeli: k'a da bataki in sebencogo kan,

..... bataki gansan do seben k'a ci i balimake ma, Bamako

Fenpinibataki:

.....
Togo ni Jamu

Dagayoro

A be ci min ma,

Kun

.....
.....
N b'a jini i fe ni bonya ni karama ye, i ka

tenburu

.....
.....
N jigi dalen b'i ka jaabi numan kan, wa n ka foli numan b'i ye.

Don

cibaga bolono

.....
Degeli: K'a da bataki in sebencogo kan, fenpinibataki do seben.

Kubedabataki:

Togo ni Jamu
Dagayoro

Bataki be ci
min ma,

Kun

N b'i ladonniya ko.....

.....kunnafonida

.....Foli.....

Don.....

Cibaga bolono

Degeli: k'a da bataki in sebencogo kan

.....a'ye kubedabataki do seben

Gansiliseben:

. Terennataama

- Bamako-Kayi-Bamako

- Don o don sogomada waati 7^{nan}

- Daamu ni songo damatemediya!

- Teren b'aw ka bila la sanga ni waati.

- Negesiraw baarada

Batakibara nimoro...

Negejuruso nimoro...

Fakisi nimoro...

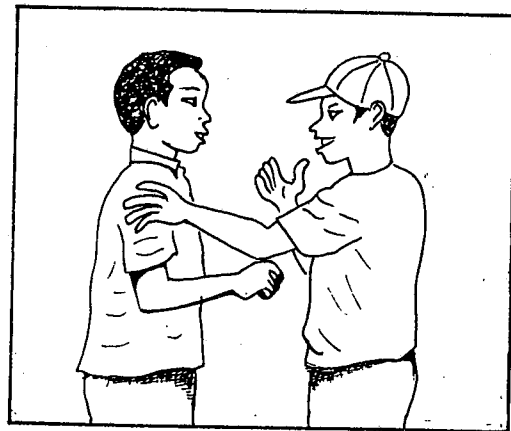
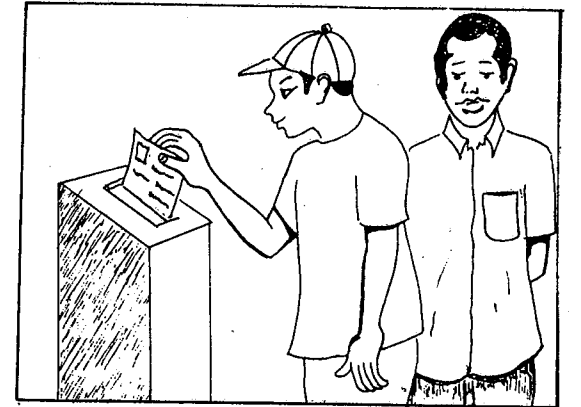
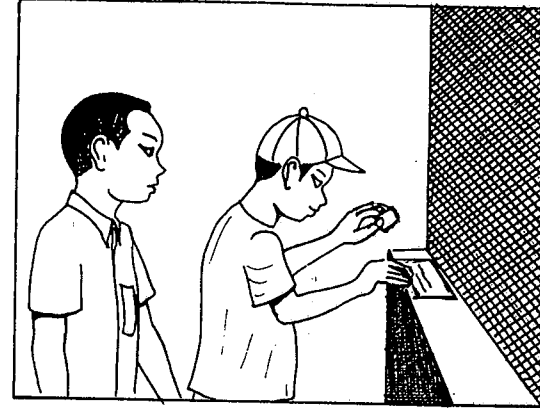
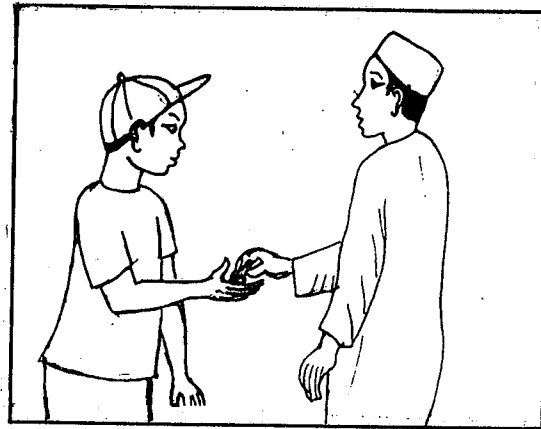
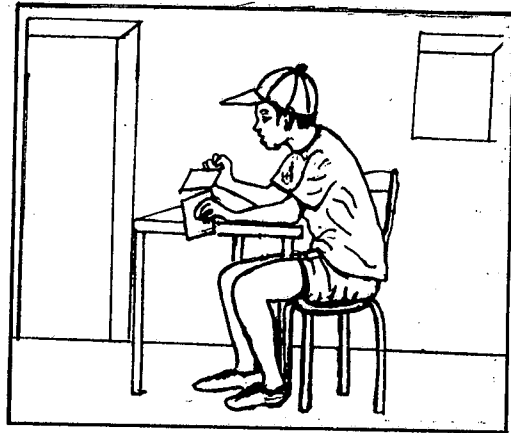
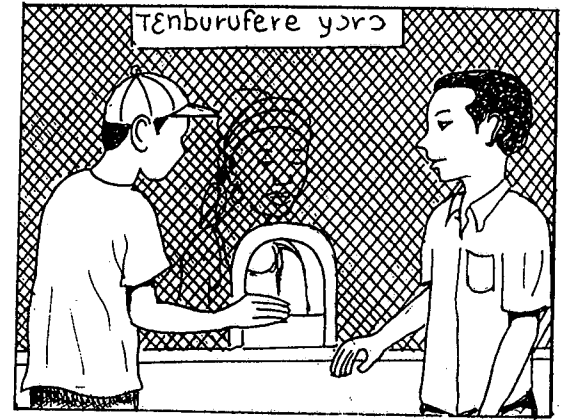
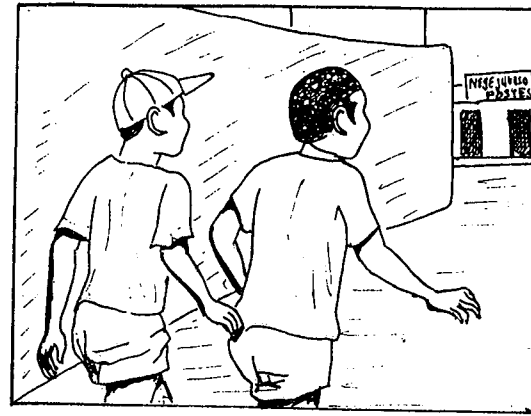
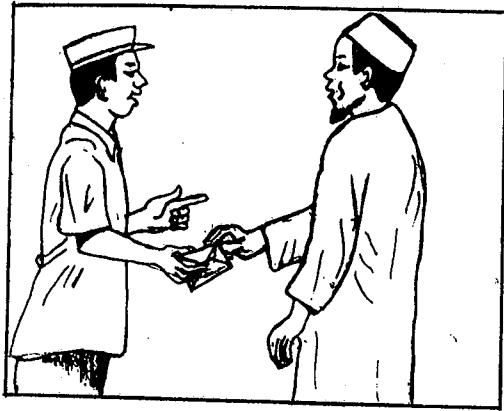
- Ka se n'aw puman ye!

Degeliw

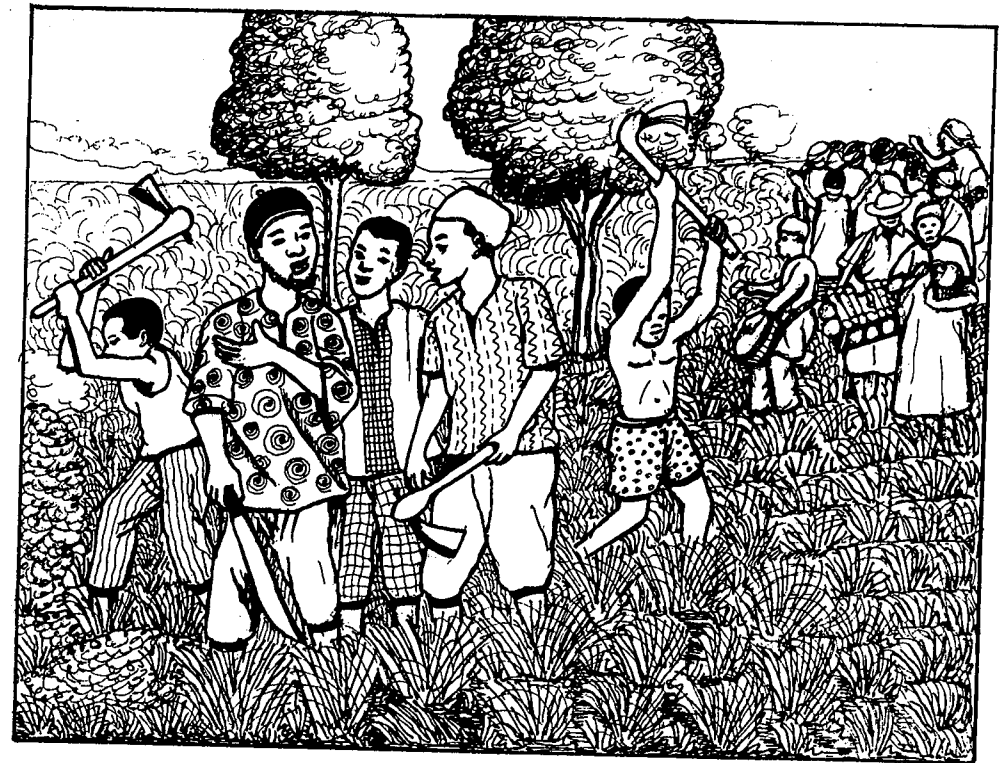
1)- A'ye Bamako ni Kayi biye songo jininkali ke k'a seben.

(baara kuntaalajan)

II) - A'ye gansiliseben do dilan finifeereyoro do kan.

Baganmara, Sene, Monni

Nci ye cikela waraba ye min sigilen be Sebeso. A ka foro tun ka bon, w'a tun be soro ke kosebe. San o san, dunkafa bolen ko, nomaso in tun be no toni fila ni saba feere faso jigineba ma. Nka bi-bi in na, balokodese donna Nci ka du kono. Forow be ladon ka ne, wa sanji fana be na ka foori. O bee n'a ta, Nci ka senefenw te sabati fiyewu. A kamanagannen sera ciklakoliden ma o ka kunnafoni d'a ma a ka san damado in sumansorobaliya kan. Lakoliden in ye forokurabo da jir'a la, katugu a ka forow korola kojugu. Nci ye ciklakoliden tijetigiya. O yoro bee, a wulila ka taa cikeyoro jini, a terike fe Ngolobugu. A selen

terike ma, o bilal'a ne ka taa yoro numan jir'a la u ka kungo kono. Yoro kera Nci sago ye; sabu neemamayoro don w'a be sumasegin ke. Surofana dunnen ko, a ye dudenw ladonniya forokurako in na. Kibaruya in diyara bee ye. U sorola ka foro in jiritige dogoda. A ye woro tan d'a dogoke ma o ka taa ciketonkuntigi ladonniya waabo don na ani ka foro yoro jir'a la. Tonkuntigi ye dugu cemisenw ni npogotigiw fara jogon kan ka baarabolodalen in don f'u ye. Tonbaara te se ka taa musaka ko janko a forobaaralama. O hukumu kono, kabini don folen surunyara, a taara takalagomi pake caman ni badege belebele san sugu la. Cike don sogoma joona fe, kabini tondunun mankan bora, dugu cemisenw y'u ka falow, jelow ni besew ta k'u nesin kungo ma. Npogotigiw ni folikelaw tugur'u nefe ni ji ni foliminew ye. O y'a soro, Nci yere solila ka labenw damine. A ye segifilano suma musow kun, ka bakoron in faga. A tilalen sogo in tigeli la, a ye muso folo wele:

«Ayiwa, Neba, no file, i n'i dogoninw k'a ke to ye; badege y'a na ye, wa dumuni ka mo joona de! Sokonobaara bee nenabolen, Nci taara tondenw nefe kungo la. A be se foro la tuma min, a y'a soro cikelow ye caman ke. A nisondiyalen ye tondenw fo k'a jir'u la k'a se kera badege ni takalagomi pake tan ye k'u fana. Patisakana! Do farala baara ni muguri kan. Dununkan, kulekan, jiritigekan, donkilidakan fo min ka bon ni min ye. Mankan duurula kungo kono i n'a fo dogofiye.

Kamalenw kera foro kono i ko wulufatow; u be jiri tige cogo min u be waa bo ten. Tilelafana be na waati min, o y'a soro u temena foro tilance kan. Dumuniw nalen, u ye baara jongiri ka dumuni damine. Jama in n'a caya bee, sogo ni to ma ke mogo si negela ye. Dumuniw bannen u ye sanganin ke k'u lafiyeba. Selifana selilen, cikuntigi ye buru fiye. Jama girinna k'i kunda waa to kan. O Baara juguyara ni korolen ye. Wula be se tuma min kungokolonba in kera keneba ye, i tun te fosi ye foro in kono fo jirisun lakananen kelen kelenw i n'a fo nerew, siw ani balansanw.

Tonkuntigi ye baara banni bonya da Nci kan.

O nimisi wasalen y'u fo k'u walepumadon k'a jir'u la ko jekabaara de jogon te. Cikejama in nisondiyalen y'i sensen ka so magen dununkan ni balakan koro.

Degeliw

- I - Tije wa nkalon?
- bi-bi in na balokodese te Nci ka so kono;
- Nci ye foro kura bo Sebeso.
- Dugu tondenw ye Nci ka foro kura bo.
- II - 1) A'ye mankutulan fila jini masalabolo kono k'u kelen kelen don kumase kono.
2) A'ye walew koro ci ka togow koori nin kumase kono.

- Patisakana! do farala baara ni muguri kan.
- Npogotigiw ni folikelaw tugura cikelow nefe ni ji ni folikeminew ye.
- III - A'ye dape ninnu dapekodonnenw seben: nisondiya, kamalenw, belebele, k'a dogoda.
- IV - A'ye masalabolo in dakun laban to miiri k'a seben.

Kalanje: Zana ka cikemenen kuraw

Zana ye senekela ye, min be Zangola. San o san, kabini ji be bin, Zana n'a ka dudenw b'u woro forosene fe. Nka, u te tila jona, w'u ka soro ka dogo k'a sababu ke baaraminewko ye. U be segen kosebe fana, bawo n'u bora kabini fajiri, u te don ni fitiri te.

Dabakurunin baara man di, w'a ka suma. Ce tan ka tile kelen baara no be i n'a fo saritigi ka sogomada kelen. Jani ka bon soro ma.

Walasa senekela ka walanwalan baara fe, fo cikemenen jonjon ka k'i bolo. O siratige la, Zana denke ye cikemenen kura

fila c'a ma : dabanana ni dannikelan. Sanni samiye were ka se, Zana ye sarintura fila jini ka bila.

Sanji folo binnen, Zana y'a ka forow laben ka dafilanin don dabanana na, ka baara damine o don bee. Dogokun kelen kono, cikela waraba in n'a denke ncinin y'u ka foroba in wuli k'a ban pewu. Foro in danni nogoyara kosebe k'a sababu ke dannikemansin kura ye.

Zana ka foro n'a bonya, mogo si ma til'a je Zangola. Korosiyenni teliyara ni baara to bee ye, sabu kalo kelen tun be ke yoro o yoro kan, Zana y'o siyen tile tan jagonna kono. A nisondiyalen y'i kanto: «Jaa ne meenna n yere kan koyi, dabanana jagon te! A baara ka telin, w'a lafiya ka bon».

Zana ka soro bonyana ni dugumogo bee ta ye. Cikeminenturako in kibaruya jensenna fan bee. Kerfeduguw cikelaw tun be na Zana n'a denw baaracogo file foro kono. Cikelakoliden ye Zana ka minen kuraw nafaw lakali Zangola n'a kerfedugu bee ye. O nana hakilina kura di cikelaw ma. Korifeere bannen ko, u caman y'u jija ka cikeminenturaw jini ka dabakurunninw bila. O ye yelemaba don Zangola senekalaw baaracogo la i n'a fo forokenew bonyali, cike nogoya n'a teliya ani soro sabatili.

Dugu yiriwara san damado kono. Cikeminenturako in nafa te se ka fo ka ban. Dabanana ye minen ye min be baara caman ke i n'a fo forowalanwuli n'o be ke ni dafilanin ye,

foromuguwuli n'o be ke ni saridakelen ye. Ni foro bogokuru cayara, eresi be ke k'olu ci ka yereke. Eresi neci werew be yen i n'a fo malosidogo ani bin juguw samani ka bo bogomugu jukoro.

An be waati min na i ko bi, cikeminenturaw werew kumbora, minnu nafa ka bon, n'o ye tarakiteriw ye. Olu be taari caman wuli tile kono. Josisimansinw ni josisumansinw fana kera sababu ye ka cikelaw n'u musow lafiya kosebe.

A ka di Zangola senekelaw ye u k'o dow mara, nka u fanga ma se k'o nafolo soro folo. Ton min be u fe yen, n'o ye jigisemeton ye, o be ka feerew boloda walasa Zangolakaw be se ka mansin ninnu soro teliya la cogo min na, n'o dun kera, Zangola dugu na sebekoro yiriwa, ka ke faso jigine do ye.

Degeliw

- I - 1°) Tije wa nkalon?
 - Forow n'u caya bee, Zana ma tila mogo si je.
 - Tarakiteri te Zangola senekelaw bolo.
- 2°) Dabanana be baara jumenw ke?
- II - A' ye sementiyalan kelen jini masalabolo in kono min be waati kofa ka kelen were jini min be cogoya kofa.
 - A' ye masalabolo kumase folo kumasebolo seben k'o ben katimu sow ma.

Kumassenbolodafalen	Kumassenbolodafata	Kumassenbolodafalan

III - A' ye bonna kelen seben nin dape kelen-kelen bee la:
file, kelen, tila, sene, Zangola.

IV - Masalabolo in kalannen ko, a' y'aw hakilina di dabanana
ni dabakurunnin baarakecogow n'u nafaw kan.

Kalanje : Lamini baganw lakanani

Sogo caman tun be soro Mali kungow kono folo. N'i tun ye dugutaasira mine, kabin'i be soforokun teme, i be sogo misennin caman ye i n'a fo: mankalanninw, sonsanw, nkelenninw, kamiw, wolow, ngonw, sulaw, bubuninw, minipanw ani sogo misennin werew.

N'i tun taara wulaba fantan kono, i tun be sogo suguya werew ye minnu ka bon ni folo yelenw ye i n'a fo: sigiw, dajew, minanw, samaw, sonw, jefaliw, konosogoninw. Kungosogo werew tun be yen minnu ka farin o ye farinya dan ye: jaraw ni jaramankaanaw ani surukuw ni kungowuluw.

Folo, donsoké tun mana wuli k'a be t'i sennayaala wula kono, n'a ni minan kelen ma na, a ni le walima sogo suguya were be na. Denmisenw ni wuluw tun mana bo, olu ni sogo misenninw tun be jigin so: wolow, kamiw, sonsanw, koorow, kaanaw.

Tuma dow la, dugumisennin dow tun be felebo dogoda. Dugu mogo keneman bee tun be jagon soro yen. U ni sogo caman tun be segin so. O felebo tun be ke san kono sipe kelen. Nin si ma fen bo anw ka kungokonosogow la.

An ye mun kolosi sisan, bee kera donso ye wa sogofagacogo cayara. Donso dow be taa kungo kono, u be daje fila walima saba faga wa u ni sogo bee te se ka so soro, a to be tipe wulakolon na.

Ee! n balimaw, aw yere k'a laje ni nin ye baara juman ye de?

Dow yere be yen, n'u ye sogo jogin, o mana boli k'i dogo tufin do la, u be siran ka don o nefe. O ceba jitow be mun ke; u be Ala mine ka tasuma don o tu la, o be taa k'u bolo dan. Sogo caman be sa tasumajeni senfe ten fu. Wa kungo fanba bee be jeni, a jenibaga kelen te don. O be kungo jirintanya cogo min na o b'a sogontanya o cogo kelen na.

Nin degun kelen de fana be jikonosogow kan.

Fagacogojugu yere ma to to an ka jikonosogobaw la, i ko mali, bama ani man.

Folo, bosow tun te jegemisenninw mine, nka sisan misenman ni kunbaba si te to. Wa bi komonnaw fana ta ye jegesilasa ye bawo u be jabi ke ji la, u be minnu soro, u be taa n'olu ye so. Minnu ma soro, jabi sege b'olu faga kaji la k'u toli yen.

- N teri donsoké;
- N kan be e de ma;
- E min be k'i ka marifa soso;
- E min be k'i ka kala laben;
- E min be k'i ka npanmuru da diya;
- E min be k'i ka jo laben;
- E min be k'i ka dolen siri;
- I te marifa seme donin;
- I ka kala bila kerefe;
- I ka npanmuru bila a ntan na;

- I ka jo ni dolen bila!

N teri denmisenw, a' n'a'ka wuluw te segin so! A sera sa de! An t'a laje jogon bolo, an te hine kungosogow la donin. U fana ye nimafenw de ye de! Balonini ye tije ye nka silatunun fana te sini nesigi baara ye.

An ka kungosogow taara min?

Bi, i be don kungo la, n'i ye wolo walima kooro faga i ka kungo diyara. N'i taara warabafilesa la, an ka jamana sogo jenama si te yen. Denmisenw be sogow don u ja don de fe.

N balimaw, nin te taamasiyen juman ye de! Ne ko baarada minnu b'an ka jiw ni kungow kolosi, olu taara min?

N'an ma wuli k'an jo, an ka lamini sogow banna k'a sababu ke fagacogojugu ni kungojeni ye.

An t'o kore laje jogon fe?

Degeliw

I - A' ye pininkali ninu jaabi ka je :

1°) A' ye sogomisen fila, sogokunba fila, sogo farinman ani jilasogo fila togow seben minnu be masalabolo kono.

2°) Mun ye digi ke an ka kungokonosogow ni jikonosogow la?

3°) Laadilikan jumenw be lamini sogow bugunni kofa?

4°) Mun de b'a to denmisenw te sogo don doweré fe ni jaw te?

5°) Laadilikan minnu be masalabolo in kono, olu pesinnen be jonni ma?

II - 1°) A' ye kumaseɗ fila seɓen minnu be waati temenen na.

2°) A' y'o kumaseɗ ninnu bila waati nata la.

3°) A' ye dape ninnu suguya fo: warabafileyoro, farin, laje.

III - 1) A' ye dape korogonmaw koori: sogo, fini, tasuma, bagan, cencen, kungo, dakan, dantanfen

2) A' ye nin dapeɗ kelen-keleɗna bee bonna fila seɓen:

bagan

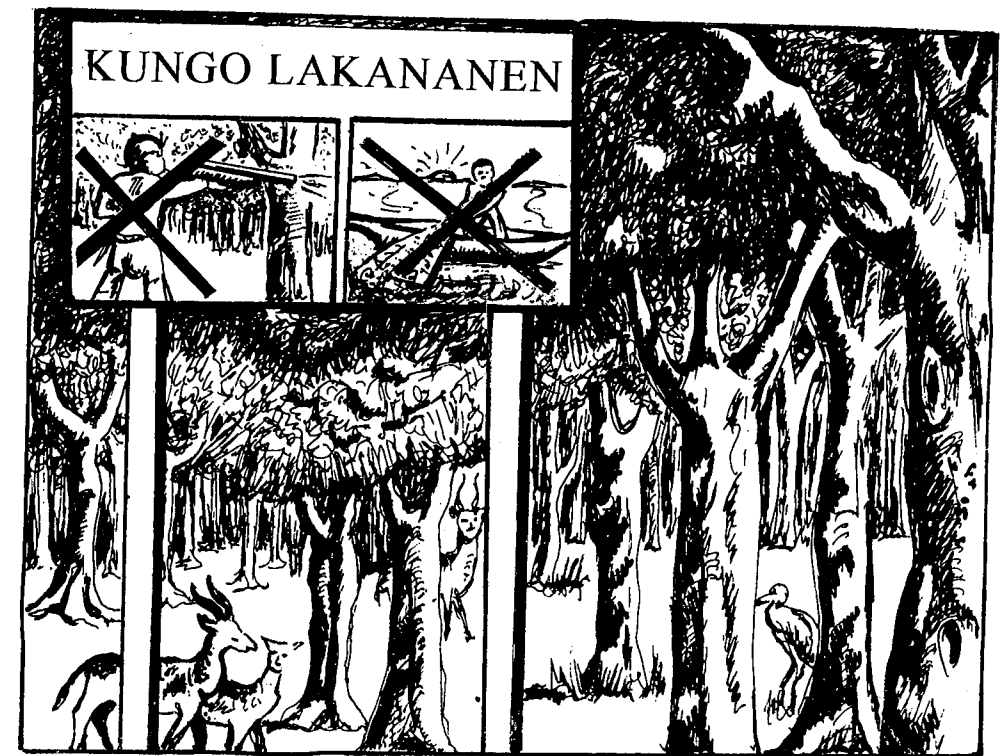
kungo

jeye

IV - Laadilikan jumew b'a' bolo ka pesin a' teriw ma lamini baganw lakanani na. A' y'u seɓen ka ke bataki ye.

Kumaɗogonya: Lamini baganw lakanani

Mogow : Kariba, Sibiri, Kaja, Kobake, Bintu, Fati, dugutigi, zoforekuntigi. dunaɗe

Dakun folo: Kariba ka so

Kariba : Ee. Karamogo! Dugutaa wa?

Sibiri : Ayi. N b'a fe ka taa kungoyaala!

Kariba : Jaa ci yere t'e la, sogo de be kungo kono tugun.

Sibiri : N teri, i ka kuma nin ka dogo nka barika b'a la.

- Kariba : Folo anw ka denbayaw balo tun be donsoya ni jegemon de la.
- Sibiri : Bi, ni wolo walima sonsan sorola o ye kungo diyalen ye.
- Kariba : Sogow banni de m'an bee segin dabakurunin ma!
- Sibiri : Ee o tuma ne na taa jege nini bosow fe yen.

Dakun filanan : Bosodaga la

- Kaja : Koke, bi jege ye nin ye wa?
- Kobake : Jege de be ji in na bilen!
- Sibiri : Kaja, jege santa be yen wa?
- Kaja : N ka jege min sorola, o te hali anw yere ka najege bo.
- Kobake : I da ko jege da!
- Sibiri : Diyagoya te jege banni ye, n'aw dun te kunbaba ni misenman si to yen.
- A meen o meen aw na sene fara aw boloda la.
- Kaja : Anw yere ye nakosene damine kaban dala da la.
- Kobake : Sibiri a laje i ka foro di yan walima i ka do nini n ye n'o te kene man ni koyi.

Dakun sabana : (Dala da la)

- Bintu : Fati nin ye dalaji kasa ye bi. O tuma mun de kera.
- Fati : Ee n dogonin, biko ma ne bila yan n ma se ka hali fini kelen ko.
- Bintu : O tuma mun de ye ji in toli tan?
- Fati : O don komonnaw te wa? Ne y'a men k'u tun ye jabi de ke ji la sann'u k'a mon.
- Bintu : O wale min kelen file u fe, o koni ye jegesilatunu ye.
- Fati : Ne na taa nin wale in da dugutigi tulo kan.

Dakun naaninan : (Dugutigi ka bulon kono)

- Dunanke : Dugutigi! Dugutigi! Fo n'i jena ne ma de, sabu zoforew be n ko.
- Dugutigi : O tuma e dun ye mun ke ?
- Dunanke : Ne nato bora mankan do kan ne y'o faga. Kabini kunkan bora yoro min, ne ni Zoforew be jagon na.
- Dugutigi : I ke pewu, n'u sera yan, an na fokaben k'a la.
- Zoforekuntigi : Dugutigi, i ni sogoma!
- Dunanke min donna yan, an b'a jin'i fe, i k'a d'an ma.

Dugutigi : Payi! A be yan, w'aw nali yere diyara ne ye kosebe.

- E k'i bolo da i dusu kan k'i bisimila sanni bi su in na ce. Jeliba, wele bila dugu kono, bee ka jagon soro fere la su in na.

Dakun duurunan: (Fere la)

Dugutigi : Jama ka haketo. N m'aw wele juguman na, dunanke do de ye sogo faga kungo kono, zoforew y'o nomine f'an ka dugu kono.

Kariba : Dugutigi, o te weleli kun bo. A d'u ma donon u ka taa n'a ye.

Sibiri : Kalifa ka gelen Ala ma. An t'a ko laje jagon fe ni hakili ye.

Zoforekuntigi : Dugumogow, aw ni ce. Sogofaga koni dogolen te mogosi la bi. Bee b'a don an ka lamini sogow dogoyara ka da fagacogojugu ni minecogojugu kan.

Dugutigi : Tjje b'i fe, walejugu ninu de ye lamini sogontanya k'a jirintanya.

Fati : Dugutigi, don o komonnaw ye jabi de ke ji la k'a bee toli.

Kariba : I da tugu, muso ka kuma te yan.

Zoforekuntigi : Sabali karamogo, ce ni muso ko te yan, bee de ka kan lamini lakanani na.

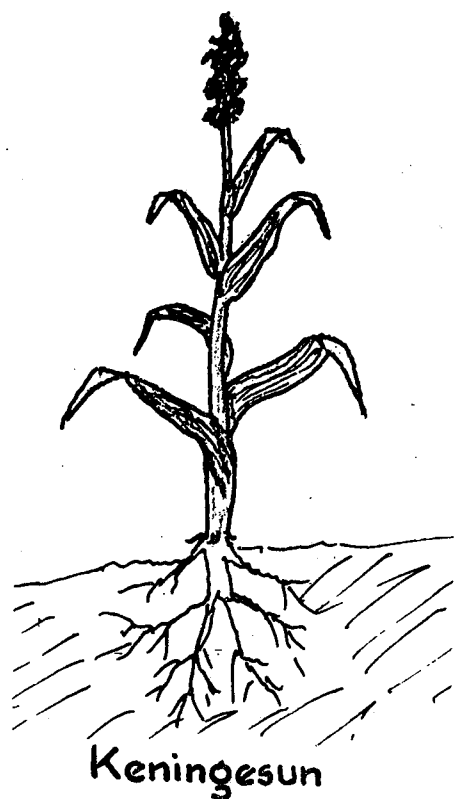
Degeliw

I - A'ye kumajogonya in korofa sebenta dilan.

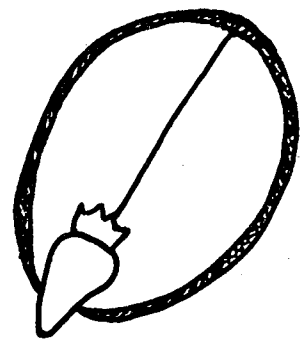
II - A'ye nataliye do dilan kumajogonya in kan.

III - A'ye kumajogonya in to dilan ka t'a waleya. lakolidensomogojekulu jena.

Donniyamasalabolo : Keninge

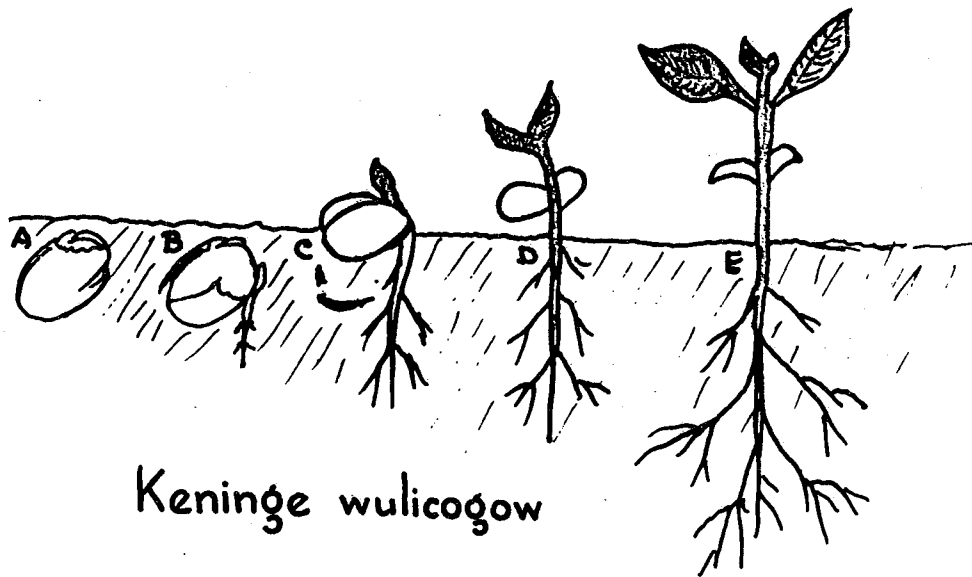
Keningesun

Keningekise cecilen

Keningefeere

Keninge wulicoḡow

Keninge ye ɲo ye min be sene an ka farafinjamana caman na. Suman don min be sene a kise kama. A be sene siɲe kelen san koɲo. O waati be ben samiye ma an fe yan. Keninge danni n'a tigeli ce be taa kalo saba ɲoɲon na. Keninge suguya ka ca: doɲ kundama ye metere kelen ye, doɲ be taa metere saba la, doɲ ka teli, doɲ ka suma.

Keninge ju tilalen be kurukun-kurukun ye. A buluw ka jan k'u pete. U be falen kurukun hake la. A diliw ye suguya fila ye: jukoro diliw minnu be balo sama dugu jukoro k'a lahine; sanfediliw be ju sinsin dugu la.

Keninge mana kalo fila teme a nunkun be funu ; o ye keninge ka koɲota ye. Doɲo kun kelen ɲoɲon, a wolokun be bo. O de be laban ka ke tinsan ye. Tinsan in be feere. O feere be wele ko koɲo. Koɲoda in kofe, ɲo be kise ta. ɲokisew mana koɲo, ɲotige be damine. Ni ɲow tigera, u be don ɲoɲo la sann'u gosidon ce. Kisew be mara jigineɲ walima boreɲ koɲo, ɲo gosilen ko. Keninge ye senefen ye min nafa ka bon baloko siratige la. Dumuni suguya caman be dilan ni keninge ye : to, basi, kini, moɲi ani seri. Dulo fana be dilan n'a ye, o be wele ko ɲodulo walima capalo. Keninge seneyoroɲ ye lew, cencenw ani kulumayoroɲ ye. Jisigiyoroɲ man d'a ye. O be ɲo bilen ka soro, k'a toli.

N'i ba fe keninge ka ne i be foromugu wuli ni bagannogo ni sununkunnogo ye. I be no dan sumaya la min b'a falen diya. Ni foro falenna i be kon k'a korosiyen binjuguw kana nosiyenw nagasi.

Ni noju ye kulusisiri* soro, i b'a judon ka tubabunogow k'a koro. O b'a to no be kise kosebe.

Mali soro sinsinnen be sene kan. No suguya caman be sene, nka keninge de be soro jamana fan bee. Dunkafa sorolen ko, Mali be no tonni bayirikaw feere jamana werew ma. O de b'a to a be fo ko Mali ye farafinna tilebinfebolo jigineba ye.

Mago misen werew fana be ke ni keninge kala ye. Bilaliw kalakaw ani, gengerenw* be dilan n'a ye. A be ke bagandumuni ye tilema fe. Jokala be jeni ka ke sege ye musow fe. O sege be ke dumuniw na, w'a be ke safune fana ve.

Daje kuraw :

*kulusisiri : metere kelen nojon. Ni no kundama ye metere kelen soro.

*gengeren : kala defennen jiriw la.

Degeliw

- I. 1) Masalabolo in kalannen ko, a' ye korofa fota dilan keningesene n'a nafa kan.
- 2) K'a damine keninge folonni ma fo ka taa se a keli ma to ye a' y'o seben kumasen damado kono.
- II. A' ye masalabolo do seben tigasene kan.

Donniyamasalabolo: Kungosariyaw n'an ka jamana jiri lakananenw

nten

sebe

gele

lenge

gomisun

si

bumu

jala

nera

balangan

Jamana kungo y'a dugukolow n'u kanfenw ye, i n'a fo jiribaw, jirimisenw, binw ... Kungo dow jiri ka ca, dow ta ye kelen-kelenw ye, dow yere ye jirintanw ye. Baarada min be kungo kopew nenabo, o be wele ji ni kungo ani kungosogow lakanani nemogosa. O ka baara kunbabaw nesinnen be jamana kungow n'u konofenw kolosili, u lakanani n'u nafaboli ma. O siratige la, walasa kungo nafa bolikopuman be nogoya sigidalamogow ma, sariya dow sigira senkan. U be tali ke jamana ka jirikungo tila-tilacogo n'a konoko kan, dogo tali n'a jagoli, o n'a pogonnaw ...

Fen min ye jirikungo tigiyo ye, tigi damado be jirikungo la: fan dow ye jamana ta ye, dow ye sigidalamogow ta ye, dow yere ye mogo yelekew ta ye.

Walasa ka jirikungo kisi tigelikojugu ni jenini ma sariya damado tara jiri dow lakanani kama. O jiriw lakananen be u nafa koson, soru, hadamadenya ani donko siratige la. Ni yamaruya jonjon te, u boli n'u tigeli konnen don. O jiriw ye: nten, sebe, gele, lenge, gomisun, si, bumu, jala nere, balanzan, ngalama.

Degeliw

I. A' ye nin nininkaliw jaabi :

- 1) Kungo ye mun ye ?
- 2) Baarada jumen nesinnen be ji ni kungo lakanani ma ?
- 3) Tigi jumenw be jirikungo la an ka jamana konu ?
- 4) Munna jiri dow be lakana ?
- 5) A' ye jiri lakananen dow togo seben.

II A' ye masalabolo in korofu fota laben k'a fo.

III. A' ye masalabolo do laben jiriw lakanani kan.

Poyi : Tilema

Tile y'a deliko damine awirilikalo la.
Ka bololabaaraw t'u tannifilafili la,
Suma kera bee nikanfen ye.
Misiw, baw ni sagaw taar'u jo gaw ni jiriw koro,
Konow ye tilekoroyaala dabila.
Duw lankolonyana, duguw mankanw sumayara!
Tile bilen! Tile filen! Tilema bora!
Neemayaso konnege tununa!
Kow jara, babolow dogoyara,
Jegedunkononinw yelesa ba cencen na,
K'u kunda dankan werew kan.
Maliw, ni bamaw yelemanu,
Jilafenw caman taara tunga fe
Dipe jo minena! Sahelikungo kununa!
Tile bilen! Tile filen! Tilema bora!
Neemayaso konnege tununa!
Fipeje y'a ka tasuma duloki don,
K'i kuru ka jamana kolonkolon.
Fununfunun y'a ka jenekala munumunu,
Ka kabakolo yelenyelennan ban.
Jiriw kera garibuw y'u ka so,
Ja te jamana bulonda si to.
Tile bilen! Tile filen! Tilema bora!

Neemayaso konnege tununa!
Namafifalaw bora farinya kene kan,
Donnikelaw ye tileminejan da!
Tilesenw kolonna! Tilekuran sorola!
Funteni y'a yere kunmabo,
Tile ka jonyajuru tigera,
Jininikelaw y'an kisi!
Mali yiriwalisiraw jeyara!
Tile bilen! Tile filen! Tilema bora!
Neemayaso konnege yera!

Yala JARA

Balikukalan nemogoso (san 1998)

Degeliw

- 1) - Poyi in seben kura ye, k'a judi.
- 2) - Poyi do seben tilema kan.

Baabolodalen Kuntaala jan:

Bagannatulo

Don folo: Kalandenw be tila kuluw ye. Kulu kelen o kelen be bataki seben ka deme jini mogo do walima baarakeda do fe baganmara hukumu kono.

Baaraketa folow: baganmarayoro dilanfenw jinini

Kulu do be na ni jiriw ye, do be na ni dingesennanw ye, do be na ni fu ni juru ye.

Baaraketa filananw: baganmarayoro dilanni

Kulu folo: A'ye dingew sen ka ben baganmarayoro ni ga sawura ma.

Kulu filanan: A'ye jiri kunbabaw turu dingew kono.

Kulu sabanan: A' ye fu ni juruw ke ka jiri misenninw siri jiri kunbabaw la.

Baaraketa filananw: Kulu bee ka bataki cilen jaabi dantige kalanden tow ye kalanso kono.

Baaraketa sabananw: 1- Baganw ladoncogow nefoli.
2 - ladonjekuluw sigili senkan.

Baabolodalen: Konomara

Nafaba be konomara la nk'a te je wale damadow ko, minnu fana sabatilan ye timinandiya ye. Konow be mara sow de kono, wa suguya be n'a ta don k'a d'u ladoncogow kan. Fen damadow ka kan ka ke konomarayoro kono i n'a fo jiminenw ni dumunikeminenw; berew be se ka turu kono be sigi minnu kan. A ka c'a la lanpan be k'a kono ka yeelen ni funteni di kono ma.

Kono labalocogo ka ca: folo konolabalocogo ani sisan taw. Folo, konow tun be labalo ni bubagaw, sekogow, sumankisew ani nabuluw ye. Sisan, u be labalo ni sumankisew, bubagaw, kolo jinenw mugu ni bu kogoma jagaminen ye. Furaw yere be d'u ma tuma ni tuma walasa k'u kisi banaw ma. Witamini yere be d'u ma walasa k'u tulw ani k'u labugun.

Nafaba be konomara la: a be se ka feere, a sogo n'a fan be se ka dun, walima k'u feere, w'a ladonni fana be mogo jenaje.

Degeliw

I. Nininkaliw

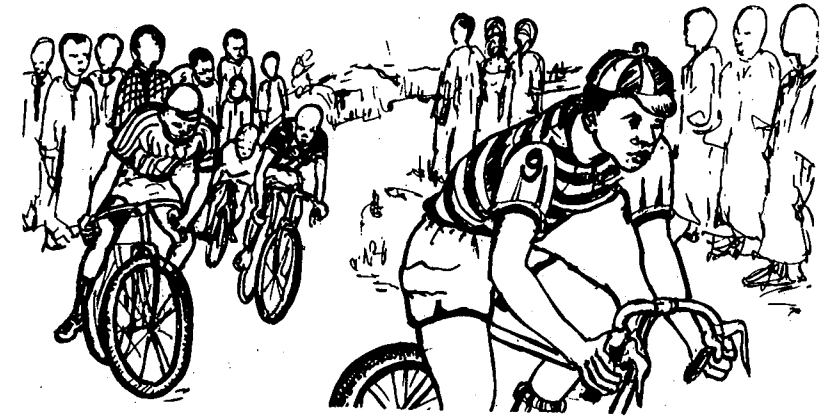
- 1) - Kono suguya bee ka kan ka mara so kelen kono wa?
Mun na?
- 2) - Konomarayoro konominenw seben.
- 3) - Fen minnu be di konow ma sisan k'u labalo, olu seben.

II. Baarabolodalen

An y'a naniya ka konomarayoro do dilan an ka lakoliso la.

- 1) - Bataki ci mogow ni baarakedaw ma minnu be se ka deme don.
- 2) - An yere be se ka mun ke konosuludilan in na?

Gansiliseben: Negesoboli

- Yeremahoronya sankunben 38^{nan}.
- Nanaw bena jogon soro.
- Negesoboli min jogon ma ye folo.
- Don kelen: Ntenen
- Yoro kelen: Fasoba yeremahoronya siraba.
- Waati kelen: Lere 9^{nan}.

Nininkaliw

I - Nininkali ninnu jaabi:

- Nenaje in be mun kan?
- A be ke hukumu jumen kono?
- A be ke yoro jumen?

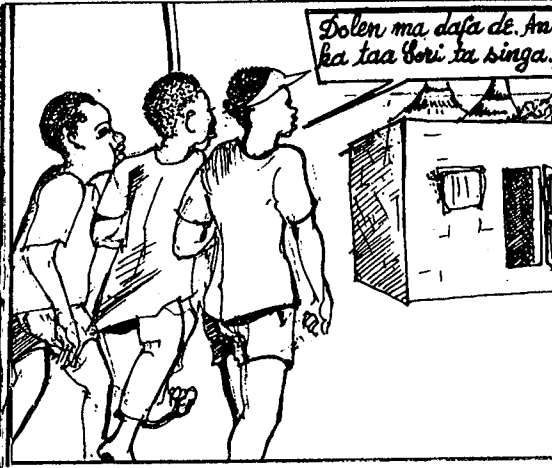
II - A' ye gansiliseben do dilan nenaje do kan.

Ee, sini ye libisi ye. Kalan te yen. An te taa dolenda doornin ke.

O be fisaya kosebe. An famana jegekenedun ma

Dolen te me bolo de

Dolen ma dafa de. An ka taa Gori ta singa.

Gori, i ka dolen singa an ma An be taa bada la.

A file, nk'a juru ka surun doornin.

O te baasi ye juru do be n bolo.

An k'an teliya ka bo yanni ba k'an ye.

O ye liye ye n'a yan ye, a te son.

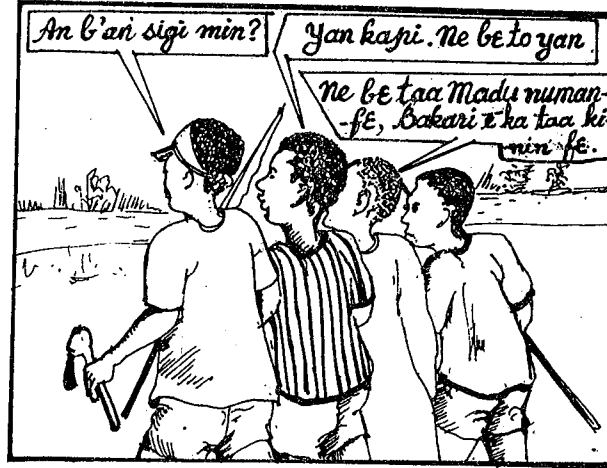

An ka taa nogo to dingela kono

caman fara be soro mangorolu la

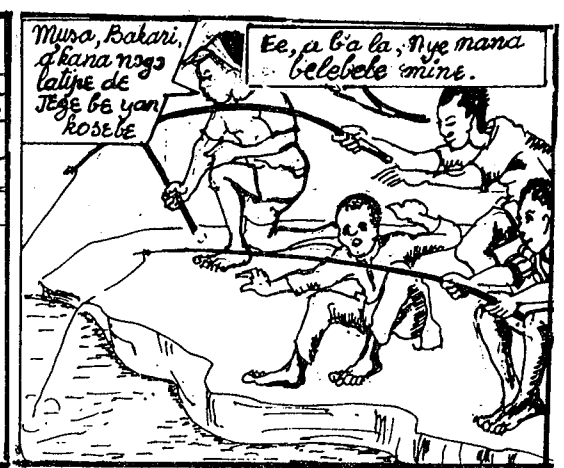
Nogo caman sorsola. Ne ka buwati fara. An ka taa sa.

An b'an sigi min?

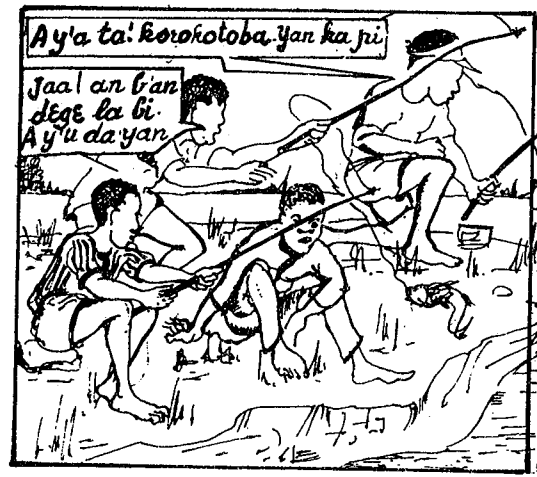
Yan kaji. Ne be to yan.

Ne be taa Madu numan-fe, Bakari z ka taa ki min fe.

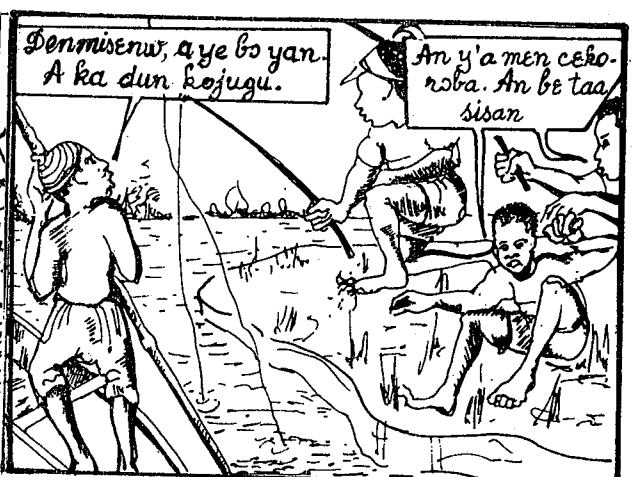
Musa, Bakari, a kana nogs laliye de jege be yan kosebe

Ee, a b'a la, Nye mana belebele mint.

Aya ta' korokoba yan kaji

Jaa! an b'an dege la bi. Ay'u da yan.

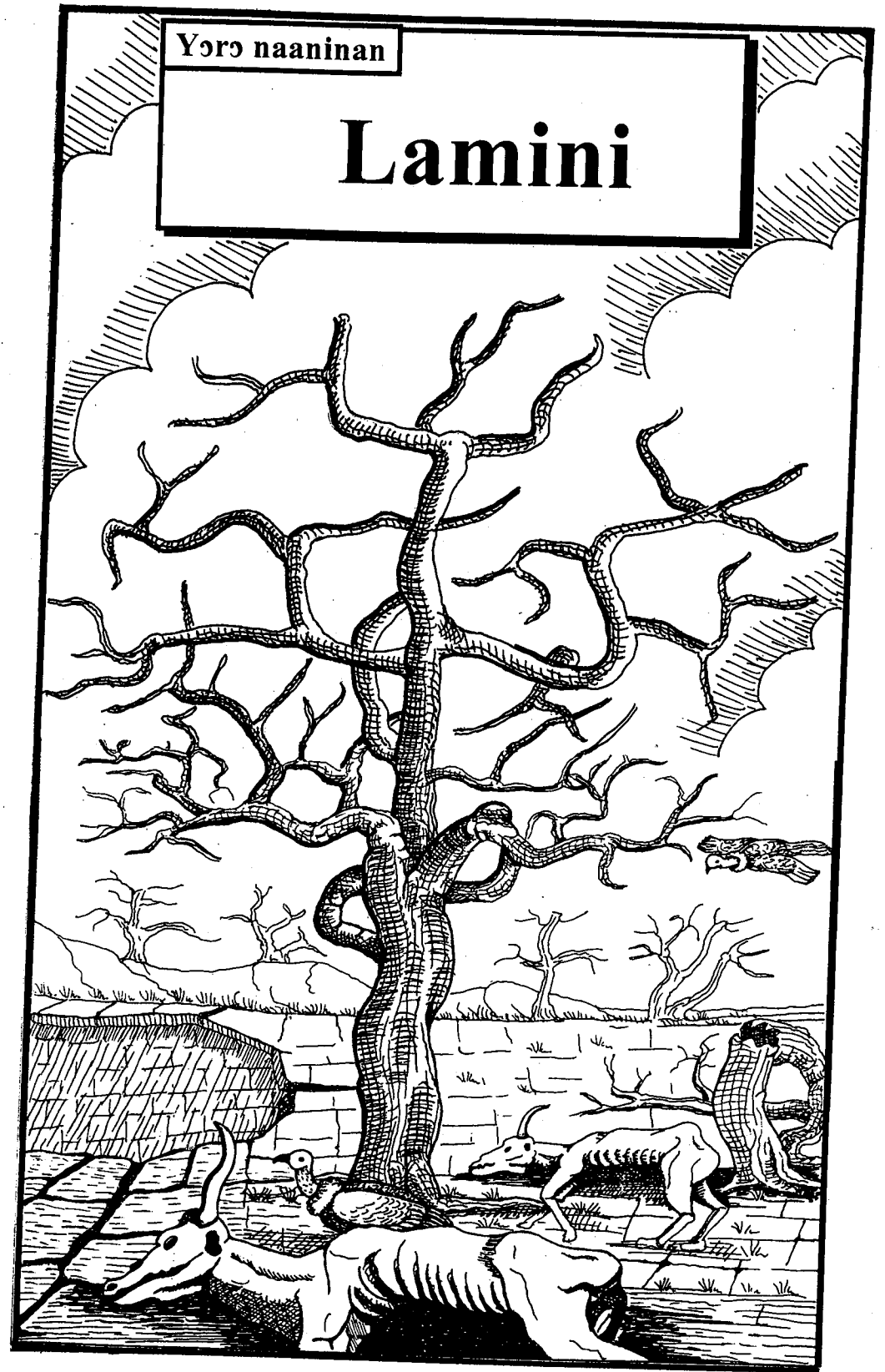
Denmiseru, a ye bo yan. A ka dun kojugu.

An y'a men cekoroba. An be taa sisan

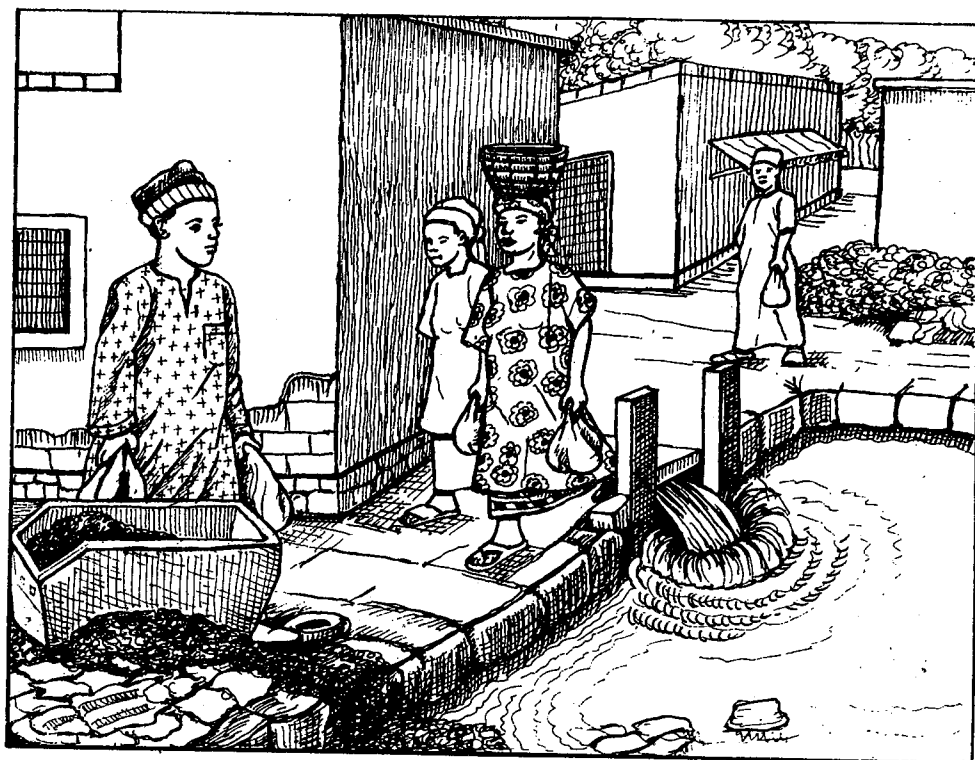
Ee. ee. nka dolen balanna. A be mun de la? Madu. nka juru kun mine nka jigin k'a laje.

I dogo don de, a yoro ka dun.

Yoro naaninan

Lamini

Sigiyoro ye fenba ye hadamadenw ni baganw bee ma. A saniyalen de be sigi diya, ka bana dogoya, ka sijan di sigibagaw ma.

A kolosira k'a fo ko sigiyoro lakanani kelen be bolokofefen ye bimogow fe ka d'a kan paman ni jinogo yerékelen be fan bee.

N'i ye jatemine ke, i b'a kolosi ko paman be fili fan bee: dukene ma, bolonw konɔ, dingew konɔ, sokofelaw la. Hali kaburudow yere kelen be pamanbonyoro ye. Bi hadamaden be jini ka tunu a yere ka paman cela ka d'a ka salaya kan.

Folo, musokorobaw tun be soli ka dukenew ni bulondaw furan, k'u pamanw jeni walima k'u da denmisenw kun u ka t'u bon sununkun kan.

Mun y'an dese o walepumanw na bi?

Jatemine na, an ka paman fanba bee ye mana de ye. Muso si te nasanminen ta bilen. Fen bee be ke mananinw de konɔ.

- Dumunifenw, nafenw, dogotofura, finiw, sanbaraw, hali jisuma gansan, fosi te taa mananin ko.

Mana be k'an ka baganw faga cogo min a be k'u faga ten. A tora sa, a ka hadamadenw yere faga.

Paman cayakojuju fe, saniyajekuluw sigira senkan fan bee.

A daminetuma, u ka baaraw tun ka ni nka sisan, glu yere de ye yoroɔw nɔgɔbaga folow ye. Paman be se ka tile fila fo tile duuru soro a ma ce. N'a cera fana, a be bin-bin u nɔfe sann'a bonyoro ce.

Min ye jinogoko ye, o kera damateme ye. Bi-bi in na n'i bor'i ka du dafe k'i be taa baarakeyoro la, lakoli la, misiri la, kuma lasurunya na, i magow la, i ni here farala. Jinogo dalen be fan bee. Wuluwuluji be woyo cogo min a be woyo ten, hali samiye ni tilema te don ka bo jigon na. Walasa i kana nogo sann'i taayoro ce, i be to pan-panni de la i ko ntori.

O temenen ko, bajiw ni kojw fana kelen be nogo dalajeyoro ye: galanogojw, jegenjiw, izininogow, bagansuw ani sumantow.

Sisan kolonw senyoro te woloma tugun: a caman ni suturaw walima wuluwuluw ka surun wa datugulan juman t'u la. Jamanw be jigin u kono cogo min, jinogow be suur'u kono ten.

Lamini minecogojugu in de ye bana sugu caman sababu ye i n'a fo sumaya, kunfilanitu, togotogonin, konodimi.

Walasa, ka dankari bana ninnu na ka keneya sabati, an ka kan ka feerew boloda ka lamini lakana.

Degeliw

- I - 1°) Lamini nogobaga folo ye jon de ye masalabolo in kono?
2°) Waleya jumen b'a jira ko sigiyoro saniyali kelen be bolokofefen ye bi?
3°) Lamini minecogojugu be na ni mun de ye?
4°) Musokorobaw tun be soli ka waleya jumenw ke?
5°) Manani filifilili yorow jefe, o be na ni tijeni jumen ye.

- II- 1) A' ye sementiyalan koroci kumasen ninnu kono.
- Bi hadamaden be jini ka tunu a yere ka jaman cela.
- Folo musokorobaw tun be soli ka wuli ka dukanew ni bulondaw furan.
- Sisan kolonw senyoro te woloma tugun.
- Jamanw be jigin u kono cogo min, jinogow be suur'u kono ten.

2°) A' ye masalabolo kalan ka kumassenbolo ninnu dafa.
.....saniyajekuluw sigira senkan fan bee.
- Bi hadamaden be jini ka tunu a yere ka jaman cela
.....

III - Daje kodonnen kelen di daje ninnu na:

Juman →

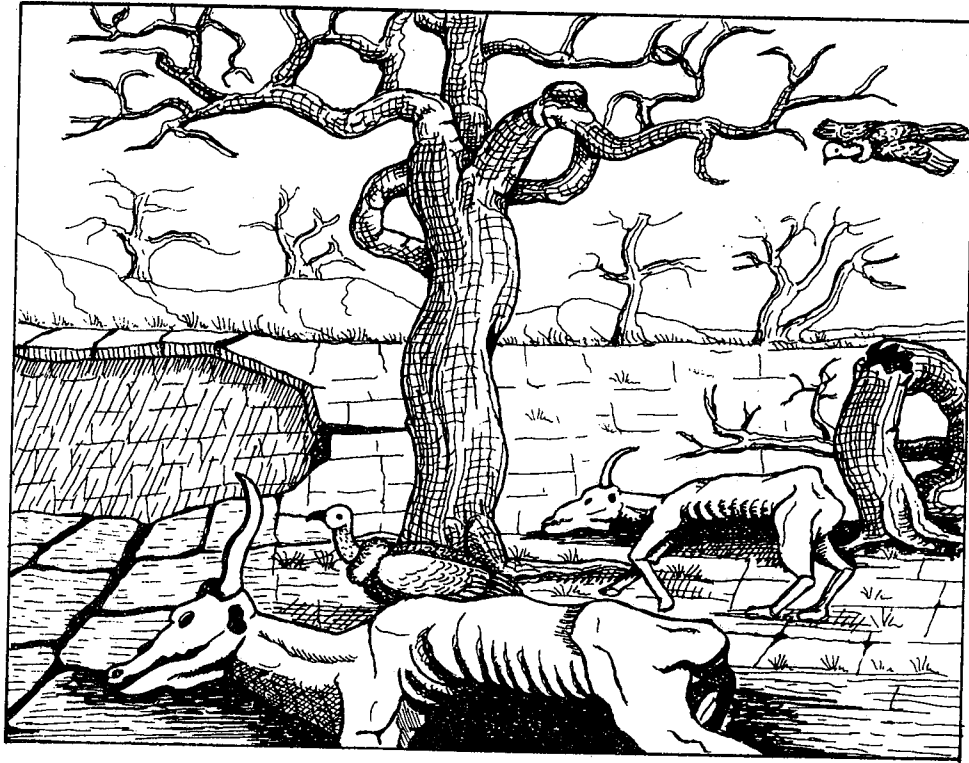
Saniya →

Dilan →

Ceman →

IV - A' ye lamini lakanafeere dow seben aw ka dugumogow be se ka minnu boloda.

Kalanje: Ja

Hadamaden be soro fen o fen ke, o fanba bee be bo lamini na. An be don min na i ko bi, hadamaden bolono ye fipeba bila lamini na. O soro la mun fe? Jama be ka caya ka t'a fe dugukolo kan. O nana ni forobaw binni ye. Foro dun te bin ni kungokonojiriw ma tige. Tobilikedogo min tun be laboli ke korolen, o te mago ne bi. Dogo pinikojugu ye jiri ban pewu yoro dow la. Nininikelaw dun ka fo la, jiri joyoroba be san nali la. O b'a jira k'a fo, ko jiri caman be yoro minnu na, san be na o yoro la ka laboli ke. O jamanaw ka ca farafinna. N'an ye

Konowari fololama laje, an b'a ye ko jiritubaw tun be yen. O de y'a to yen sanjiko tun ka nogo kosebe.

Bi-bi in na, ja basigilen be sahelijamanaw na k'a sababu ke jirintanya ye. O san ka dogo sanji be laboli ke minnu na. San dow la, samiye be meen ka sor'a ma don. San dow yere la, sanji te foori. O be na ni geleya caman ye jamana kono i ko balodese walima denmisenw ka tungalataa. O denmisen dow mana taa musakajini na duguba kono, u te segin so. A dow bangebaw be segen sugu bee do ye u kofe.

Ja min kofolen file nin ye, ale nasababu ka ca lamini na. Sannabaliya b'a to bin te falen kosebe. Jiri caman fana be sa. O be ke sababu ye tile funteni ka dugukolo jeni k'a barika dogoya. O de fana b'a to sahelikungo be jamana dun donin-donin. Wa, san kelen-kelen minnu be na, olu be folonw sen yoro wefe. O folonw laban be bonya fo ka cikelaw ka forow mine u la. Ni dugukolo jirintanyana, jiwoyo ni fipe b'a non k'a fanga ban. San o san, a be non ka t'a fe, ka do fara geleya kan, ni ja sinsinni ye.

Ja ye fen ye min ka jugu hadamadenw, baganw, jiriw ani dugukolo kakanfen bee ma, ka d'a kan, dipe fen bee sirilen don nagon na. Magoninfin taalan ye balo ye, balo dun te soro ni ji ma na, wa ji te na a nema ni kungo falen te jiri la. Jiriw ni binw de fana ye konow ni baganw jigi ye. Ni ja nana, nin fen folenw si te sira soro. Ala k'an kisi ja ma!

Ja ye kasara ye min ma dogo mogo si la. K'a ta jamana kun f'a kun do, n'i y'i ne fili ka taa, i te fosi ye kenejalan ko. Jigilatige, konogan ani hami be don duguw bee konon.

N'an ye ja n'a kololow file, an ka kan k'an jija ka masiba in kunben.

Degeliw

I - 1) Tije wa nkalon?

- Hadamaden ka soro fanba bee be bo lamini na.
- Hadamaden bolono ma fiye bila lamini na.
- Forobaw be se ka bin ka soro jiriw ma tige.
- Jiri joyoroba be san nali la.

2) A' ye pininkaliw jaabi:

- Sannabaliya be na ni mun ni mun ye?
- Ja ye mun ye?

II - 1) Kumasen in bila bansira kan:

«Jiri be yoro minw na san be na o yorow la kosebe».

2) Kumasen in bila sonsira kan:

«Ji te na a jema ni kungo falen te jiri la».

3) Waletigiw koori kumasen ninnu na:

- Bi-bi in na ja sabatilen be sahelijamanaw la.
- Magoninfin be soro fen o fen ke, o fanba bee be bo lamini na.
- San dow la sanji te laban.

III - A' ye korofa sebenta do dilan ja kan.

Kalanje: Sokolon

An ka jamana konon, siyaw ka ca cogo min, jenajew fana ka ca ten: balanin, npolon, jogo, bonjalan, sokolon, bari, didadi, takanba, jelidununba, kamalennkoni o n'a jogonnaw.

O caya in ma ke fiye ye bawo, san kalo tan ni fila konon, i te se ka dugu fila walima saba ke n'i ma ben jenaje ma u do la kelen na. An be se k'a fo ko siya kelen kelen bee n'a ka jenajew don, wa jenajew kewaati be fo-fo jogon ko. Dow be ke tilema fe, dow be ke fonene fe, walima samiye konon. Dow yere be ke here ni here tana na, don kerengerennen t'olu la. Jenajew ma ka di ni jogon ye cogo min, u kedonw fana gintan ka bon ni jogon ye ten.

Bajurufeduguw boso n'a somonon ka ca. Tilema mana bo, bosodenw ni somonodenw caman be taa dagaw la, bawo, ji be jigin, jige be dogoya.

Ji kura donni te dogo Bunjo dafe bamananduguw si la. Taamanaw be jigin kelen kelen. A ka c'a la, musow de folo be na. Olu be sow laben sanni duden tow ka se. Bosow be jenaje suguya werew ke, nka Sokolon de ko ka bon u ma kosebe bawo o foli ye gintanba ye u bolo. Dugu man'a cogo koru soro waati min, o be jefo dugutigi ye. Ni dugutigi y'o kunnafoni soro, a be wuli ka jitigi segere ka bonya d'a koru, k'a jini a fe, a ka don duman jini k'o fo jama ye. O don, san mana fin cogo o cogo, a

te sira soro bawo jitigi be laben caman ke walasa laadalajenaje in kana tije.

«Don folen y'i sensen i ko koro kura, ka n'i jongiri i ko kogofasin.» Nin san in, don sugandilen benna sibiri ma n'o tun ye farafinkalo tile tan ni naani ye.

Sokolonfolaw fana y'u ka labenw ke. Wolo kuraw kera dunun dow la, dow bakolo falenna. Dunun naani in bee labenna kosebe walasa u ka se ka nin gintanba in muju f'a dan.

Bunjokaw kelen be ka kene do bila u ni ba ce jamakow kama.

Nin don in, surufanaw dunnen ka waatinin ke, Sokolon Madu y'i tege bila bawolo la fereba kan. Dugu songora*, funankeninw girinna.

Jaa o tun ye dunun kan lajeli doron de ye. O y'a soro, kamalengkuntigi Mama n'a ka cedenw kelen be ka fere laben: mogokorobaw sigiyoro, folikelaw joyoro, Arajo Mali ka cidenw sigiyoro, nin bee tun labennen don. Kene in tun masirilen be fana ni Mali jonjon ye. Lanpanko t'a la, bawo kalo tile tan ni naani su ta ye je dan ye.

Dununkan filanan, o y'a soro jama ye yoro fa . Mama n'a ka cedenw ye bee sigi i sigiyoro la. Jitigi y'a jini sokolon Madu fe, a n'a ka folikelaw ka dununw sumaya. Cekoroba saba nan'u jo kene cenance la: kelen ye dugutigi ye, kelen ye jitigi ye, sabanan ye Jeli Fode ye, Bunjo jelikuntigi.

* Ka songo (dugu songora) = dugu woyora

Jemogo ninnu ka kumaw koro, u ye dunanw bisimila, ka dugudenw fo, ka dugawu ke bee ye. U tilalen, folikelaw ye dununsen do ke k'u bilasira f'u sigiyoro. O ye dankoroba ninnu hakili jigin korolenw na f'u b'u kun firifiri. Soonin, jitigi girinna k'a bolo bila a ka fugula la k'a korota k'a ben'a ci duguma, Jeli Fode y'a bolo ni fugula mine k'a lasabali k'a f'a ye ko yan te donkojirakene ye bawo, «sanu jira kun te siradonbali la.» Olu bolen yen, kene labilala.

Cekorobaw ni musokoroba dow bora k'u yuguba, ka jenaftin b'u la. Su selen a tilance la, maakorow tununa kelen-kelen, kene jama fifara. Patisakana bena dabo.

Cemisenw ni npogotigiw ye fokadigi damine fere koro. Sokolon Madu n'a ka folikelaw ye dunun gosi f'u be wosi. Dununw kan mana goya, u b'u ja tasuma na.

Nin su kera bolotajira* dan ye, folisen fila ni saba mana don ni fini minnu ye npogotigiw ni cemisenw fe, u be boli ka t'olu falen so ka segin ni kura werew ye. Nin bee la, Arajo Mali mogow be jata ni kanta la.

Baji n'a fiye maganman ma Mama n'a ka jama bali ka wosi i ko ntorijeninaw. Dugu jera bee jine ma bawo, tilesinin yeelen ni kalo yeelen ye jagon kolafu; mogo si m'o don fo tile yelennen. Jama labilato Mama fe, a y'a f'u ye, u ka jagon soro kene in kan wula fe.

* bolotajira: sejira, waso.

Nin su kelen ni tile kelen jenaƙe te fo Bunjoka si ko, hali minnu be dugu werew la.

Sokolonfoƙoro in na, Asu n'a denmusionin fila ma teme mogoƙo jɛ kan. Ale kelen de ye muso ye Bunjo min donna lakoli la. O sababu bora a fa terike la. San o san, Asu de ni Arajo Mali be na nin jenaƙe in na. O y'ale ka deme ye ka jɛsin a ka dugu ma. Jɛnan, a n'a denmuso npogotigi fila minnu nana, olu ye jata ke n'u yere ka jatalan ye. Bunjo musomanninw ma dan soro o la.

Degeliw

I - A'ye pininkali ninnu jaabi:

- 1) Sokolon ye Mali siya jumen ka jenaƙe ye?
- 2) A'ye siya sugu fila were ka jenaƙe fo.
- 3) Danfara jumen be Asu ni Bunjo muso toƙo ce?

II - 1) A'ye masalabo in forobatogo saba ani togoje saba seben
2) A'ye nin kumaseƙen in bila waati temenen ani waati nata la.

«Jikura donni te dogo Bunjo dafɛ bamanan dugu si la.»

III - A' ye dafɛ ninnu dafɛ koƙononw jini masalabolo koƙo

k'u seben:

- diya
- fiƙe kalanman
- yelen.

IV - A' y'aw ka dugujenaƙe do jefo a' delila ka min ye.

Kumajogonya : Sokolon

Kumajogonw : Dugutigi, Jeli Fode, Dugutigi muso, Mama muso, Sokolon Madu, Mama, Arajo Mali baarakelaw; Asu denmuso fila, Mama ka cedonw.

Dakun folo: Dugutigi ka bulon koƙo

- Dugutigi : Dagalataalaw meenna jinan de! I m'a don an ye do ke jenaƙin na?
- Jeli fode : Sanw be jogon koƙo o ye tiƙe ye nka, ji donni yere de sumayara kosebe jinan.
- Dugutigi : Ne tun b'a fe an ka se jitigi ma, a k'an bilasira jiko in na. N'a ye saraka min fo, o na da bee tulo kan.

Jeli Fode : O ye tipe ye. Gongon na bo ne ka ntaman na bi.

Dakun filanan: Ji donna, taamadenw ye nali dabɔ

Dugutigi muso : E ko finiw na se ka ko yoro koro la bilen? Ji donna ni barika ye de!

Dugutigi : An ka here b'o de la. Ni Mama tun be yan, a fo ne ka kurunba tun tena laben?

Mama muso : A'ni tile n buranke! Ne ma denmisen si soro dankan na, doni caman dun nana ne bolo.

Dugutigi : N buranmuso, i ni taama! Aw muso joli nana dogodenw fe bi? Kori aw ma segen?

Mama muso : Kurun fila min taato don dogo la, u konomogo tila bee jiginna Bunjo dankan na yan. Mamaw yere ka kan ka don yan sini.

Dugutigi muso : Nin ye kibarun duman ye. Gasisi ye do ke musokoroninw na ten.

Dakun sabanan : (Dugutigi ka kurunba koro dankan na).

Jeli Fode : Dugutigi, kamalengkutigi sera n ma. An'a ka cedenw ye dugu ta a kun n'a kun. Taamadenw bee puman sera.

Dugutigi : Nin te baasi ye. N deme ka jo in sama ka bo, o ko an na se jitigi ma.

Jeli Fode : Dugutigi, Si binna a tomominen kono. Taama bor'an ma. A n'a modennin nato file.

Jitigi : A'ni sogoma! Aw nison ka di de! A dun kera di?

Dugutigi : A b'i n'a fo anw de ye ci bila e ma, bawo anw tun b'a fe ka t'i segere sisan.

Jitigi : Hate! O ma bali n na. Ne tun sigilen be n'o ye sabu ne sira n je na. Don duman te teme sibiri kan n'o be ben kalo tile tan ni naani ma.

Dakun naaninan: (Jenaje nebilabaaraw fere la)

Mama : A'ye jiriw turu kopuman bawo denmisenw ma ka fiyen de!

Mama ka cedenw : Jiriw bee turula, ka jonjon siri fan bee.

Mama : Sigilanko in de, ni tɔn taw ma labɔli ke,
a'ye taa anw ka sokonɔtaw bee ta. A'
kana jine ka taamasiyen k'u la.

Sokolon Madu n'a ka folilaw : Dununw file, n y'u bee laben.
Sanni penaje ka damine an k'a laje ni
fipenin be min na bawo jinanta tena tulu
tige de!

Dakun duurunan: (penaje kene)

Mama : A'ye sira bila, an ka jemogow be nalen.
U sigiyoro be yan.

Jeli Fode : Sokolon Madu, i n'i ka folilaw, a'ye
mankan sumaya donin. Fen be n kun ni
n kan ce n b'a fe k'o da jama tulo kan.

Sokolon Madu : An ka maakorow bilasira. A'kana koroto
de! An b'a cun ka ben u senw tacogo
ma.

Jeli Fode : Kan'a ke! Ee jitigi! I na mogow lasiran
de!

Mama : N badenw an k'a bo a da fe. N'o kera
bee nimisi be wasa. An nakun ye don ye
w'an b'an sebekoro don. Sokolon Madu,
a' y'a su a kan!

Sokolon Madu : A' y'a men wa! Ne je be nin ko in na
cogo min, a' kana son a da ka to an na
de!

Arajo Mali baarakela do : E ko ninu b'u yere bolo?

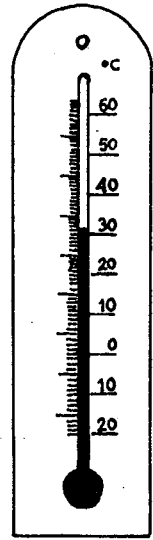
Dununfolaw ni donkelaw, fo min ta ka
jugu min ta ye. U si te segen. Ne koni
segenna. N'i ko ja , o tara, n'i ko kan o
tara. To si te ne na tun.

Asu denmusionin fila : Ma, an ye ja caman ta de! Jaa aw ka
dugu ka di koyi! U be se dununfo la cogo
min, u be se don na ten. N'an seginna i
b'an dege nin donsen dow la wa?

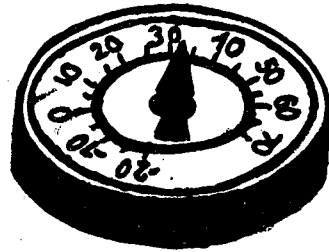
Degeliw

- 1) - A' ye kumajogonya in laben ka t'a waleyali kumama ke
kalanso folo konɔ.
- 2) - A' ye kumajogonya in korofɔ sebenta seben.
- 3) - A' ye kumajogonya in nataliye dilan.

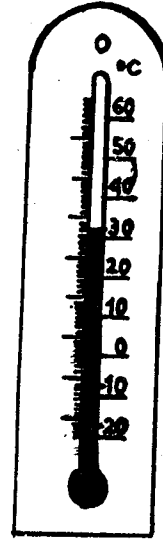
Donniyamasalabo : Jimafenw lafonini, gonitalan

gonitalan jinegema

gonitalanw

Ni jimafenw gonyara u be lafoni ka do fara u fa kan. U sumayato be masan. O de y'a to a be fo ko goniya hake be yelen wali ka jigin. Goniya hake be suma ni gonitalan ye. Bara weerema kelen be gonitalan na min falen be jinege la, n'o ye merkiri ye walima alikoli nema. Tibu weerema jamanjannin do tugulen b'o la hake tige-tigeda be min na, jinege walima alikoli be yelen ka jigin o kono. Ni funteni barika bonyana hake be yelen, a be jigin n'a barika dogoyara.

Gonitalan sugu ka ca: alikolima, o be bila sow kono ani negejima n'o ye dogotrow ta ye; ale be ke ka farikolo goniya hake ta.

Degeliw

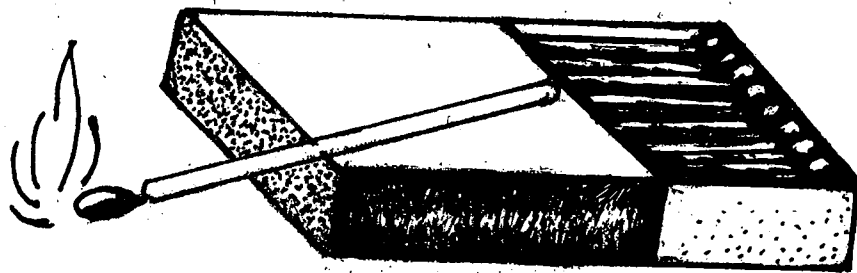
- I. A'ye nininkali ninnu jaabi :
 - Ni jimafen gonyara a be ke cogo di?
 - A sumayato be ke cogo di?
 - Goniya hake be suma ni mun ye?
 - Gonitalan dilannen be cogo di?
 - Gonitalan suguyaw seben.
- II. A'ye masalabolo in bakurubafu.
- III. A'y'aw yere deme ni san duurunan kolosilikalan gafe ye, ka masalabolo do dilan fipedigisumalan kan.

Dɔnniyamasalabolo: Fijɛ, jenini

Fijɛ ye hadamadenw, baganw, kɔnɔw, jiriw ani jilafenw balolan dɔ ye. Kolɔsili la, a bɛ sɔrɔ fan bɛɛ. A bɛ dɔn fɛn caman lamagali fɛ. i n'a fɔ ji, jiribuluw, kabanɔgɔ, a tɛ ye, a tɛ mine bolo la. Fijɛ ye kabakofɛn ye, a tɛ yɔrɔ si to, a bɛ se fɛn bɛɛ ma. Minɛn dayɛlɛlɛn bonya n'a dɔgɔya bɛɛ, fijɛ bɛ sɔrɔ a kɔnɔ.

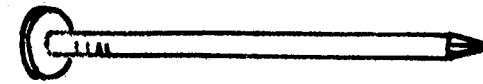
Hadamaden ye fɛɛrɛ damadɔw tige walasa k'a mago jɛ. O fɛɛrɛw sababu la, pinɛw bɛ fa fijɛ na k'an lasɛ an taayɔrɔ la, balonw fana bɛ f'a la ka kɛ jɛnajɛlan ye. Minɛn wɛrɛw bɛ yɛn i n'a fɔ fijɛdilɛn (wantilanteri) minw bɛ funtɛni dɔgɔya sow kɔnɔ.

Dɔnnikelaw y'a jira k'a fɔ ko fijɛ dilannɛn dɔn ni fɛn damadɔw ye. O fɛnw na kɛlɛn bɛ yɛn n'o ye nigazi ye, o bɛ wɛlɛ Okisizɛni. O dɛ b'a to tasuma bɛ bɔ, ka mɛnɛ ka waati kɛ ka sɔrɔ a ma sa. Nigasi sababu la, finfin ni dɔgɔ bɛ jɛni, busi fana bɛ mɛnɛ, o ye jɛnini mɛnɛma e.

Jɛnini mɛnɛma

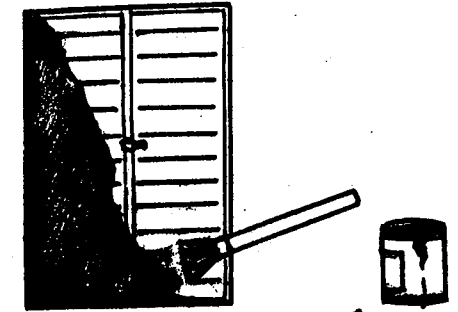
Nka fijɛ ka baara dɔw bɛ yɛn minnu bɛ na ni tijɛni ye. An kana nɛgɛ tuluntan walima pentiribali bila fijɛ na n'o tɛ nson bɛ wuli a la, k'a dun dɔɔnin-dɔɔnin, o ye jɛnini mɛnɛntan ye.

pɔnti kura

pɔnti nsonma

nson kɛlɛlan

Dɛgɛliw

- I -
 - 1) Dɔnnikelaw ye mun jira fijɛ kan?
 - 2) hadamadenw ye fɛɛrɛ jumɛnw tige k'u mago dɔw jɛ ni fijɛ ye?
 - 3) A'ye jɛnini mɛnɛntan misali kɛlɛn sɛbɛn
- II - A'ye dɔnniyamasalabolo kɔrɔfɔ sɛbɛnta labɛn.
- III - A'ye dɔnniyamasabolo wɛrɛ labɛn fijɛ kan.

Poyi: Sabali.

Sabali n teri!

Sabali de jigon te.

I ko mun, n'o ma k'i ye?

Munu te munu ye!

Bonya te bonya ye!

Hakili te dan n teri,

Nk'a be koroci.

Nkalonjuguw tigera,

Lagosiliw kerebete.

E m'a don kogoninkurunin ka ji

Kumasurunnin ye magow ce ?

Da ka dogo n teri,

Nk'a fiɛɛɔɔɔɔ ka jan.

Dakan te sa.

Nakan te korɔɔɔ !

Mogɔjugu fesigi man di

Fo timinandiya.

A to koni ye laadilikan ye!

N t'a to yere y'a damako ye.

Maa kodon be

Maa kobɛɛdon te.

N'a tonn'i koro don o don.

F'a k'i labo, n teri!

Sanusi SONGOMO. Segu

Degeliw

- 1) - Poyi in seben kura ye k'a jidi ni dape kuraw ni kuma kuraw ye.
- 2) - Poyi do dilan baara kan.

Baarabolodalen: Keninge jefenw

Nɔgɔ suguyaw

- Farafinnɔgɔw : Sununkunnɔgɔ, bagannɔgɔ, falenfenw nɔgɔ.
- Tubabunɔgɔw : nɔgɔje walima segenin.
- nɔgɔfin walima mɔnikurunin.

Keninge nɔgɔw doncogo n'u nafa

Keninge korɔsiyenni folɔ mana ban

i be mɔnikurunin walima nɔgɔfin k'a la.

O b'a ju wuli diya.

- Keninge korɔsiyenni filanan, i be nɔgɔje k'a la. O b'a kise.

Degeliw

- I. 1) A' ye farafinnɔgɔ fila ni tubabunɔgɔ kelen fɔ.
2.) Keninge jefen ninnu na, jumen ka fisa, a ju ma?
Jumen ka fisa a kise ma ?
- II. 3) Jatejini : Musa fa ka keningeforo wulila dɔrɔme 1500,
k'a korɔsiyen 500. A' ye nɔgɔbɔre fila san dɔrɔme 4500.
Foro musaka benna joli ma? Foro baara bannen ko a
ye bɔre 35 sɔrɔ. Bɔre kelen be feere dɔrɔme 900. Musa fa
bɔr'a la wa, a binna? A'y'o jate jini.

Baarabolodalen kuntaala jan:

Gakuluɗana dilanni

Minenw: bɔgɔ tolilen (bɔgɔ, bin, misibo) ji, palan muru, daba,
kabakuru dakejenen saba, barama, bere.

Gakuluɗana dilancogo:

-Gakulu dilanyɔrɔ be dakeje, bɔgɔ be nɔɔni, k'a foroki ni senw
ye fo k'a don jɔgɔn na kosebe.

- I be ji funfun kabaw dayɔrɔ la ka sɔrɔ k'u da. Dɔgɔdonwo be
bonya dɔɔnin ni fiɛebɔwɔ fila tow ye barisa da bena bɔ o de fe.

- Kabaw sigili fana be jateme ni barama bonya hake ye.

- Bɔgɔ be donni ka na. Kabakuruw furance be sɔsɔ ni bɔgɔ ye
ka je.

- Bɔgɔ be da jɔgɔn kan fo k'a se a danyɔrɔ la. I be to k'a laje. A
penperen man kan ka teme tege kɔɔɔna bonya kan. N'a jɔra fo
ka teme barama cemance kan dɔɔnin, a be to ten. Ni fiɛe y'a fili
dɔɔnin, barama be labo bɔgɔ la.

N'a jara, i b'a wo bɔ.

- Dɔgɔ donyɔrɔ be suma. A wo be dilan ka ben dɔgɔbɔlo saba
jɔgɔn donyɔrɔ ma.

- Dɔgɔ donwo be tige ni muru ye k'a koori kopuman. N'o
banna, i be fiɛebɔdaw bɔ ni bere ye.

- O ko, i be bɔgɔ bɔ gakulu kɔɔɔ. Barama ju ka kan ka se
kabakuruw ma. Fiɛebɔyɔrɔ man kan ka teme jelekala koori
kɔɔci hake kan.

N'i y'a don ko baara jena tuma min, i b'a mun k'a nugu tineku.

Tile fila mana teme, tobili be se ka k'a la.

Tuma ni tuma, i b'a mun, o de be si di gakulunana ma. Munni be ke ni bogɔ tolilen ye.

Degeliw

- 1) - Minen jumenw be ke ka gakulunana dilan? a'y'u togow seben.
- 2) - Gakulunana be dilan cogo di?
- 3) - Kulu folɔ: A'ye gakulunana kelen dilan kalanso kono.
Kulu tow : A'ye taa gakulunana do dilan du dow kono.
- 4) - Kulu kelen-kelen be na baara kelen seben k'a jefɔ.

Jatepini

I. Bolisen teliya:

Kayi ni Bamako janya ye km 490 ye. Teren do ye furance in boli lere 7 kono. Bolifen in teliya jatemine.

II. Janya:

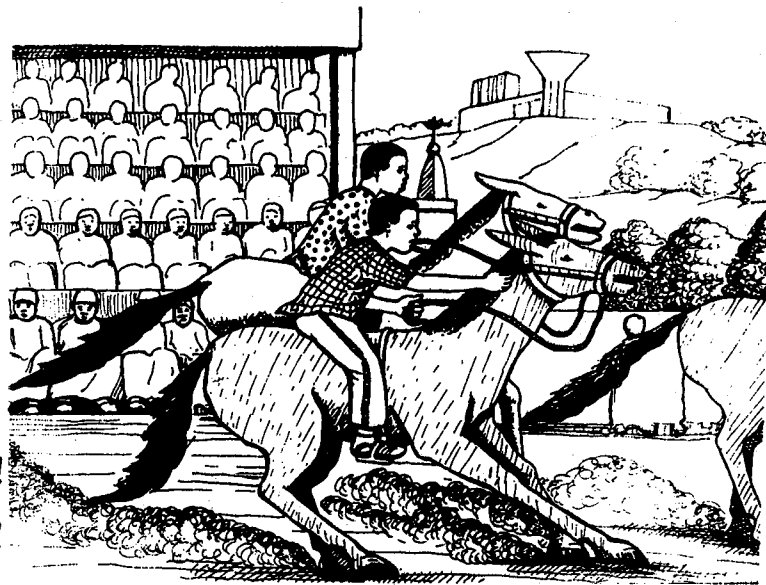
Madu bora Bamako ka taa Marakala mobili la min teliya ye km 70 lere kono. Madu ye lere 4 de ke sira kan. Bamako ni Marakala ce janya ye kilometere joli ye?

III. Waati:

Isa ka bugufiye ni kubeda furance janya ye km 90 ye. Isa ka negeso. teliya ye km 30 ye lere kono.

Isa ye waati joli ke sira in kan?

Gansiliseben: Soboli

So o so !

So o so !

- Segu Sodansow!

- Kayi Sodansow!

Bamako san mekeruw!

Nin sow bena jogon soro kata ba naani kene kan.

Alamisa. Setanburukalo tile 22, wulada fe.

Biye be soro Arajo Mali ani soboliton memogosoba la

Biye songo ye dorome 100 ye.

Degeliw

I - Nininkaliw jaabi:

- 1) Dugu jumenw sow bena jogon soro?
- 2) Soboli be ke don jumen?
- 3) Mogo 1950 ka biyesongo be ben joli ma?

II - A'ye gansiliseben dilan barita kan.

Ee, cenin o, i ni fen nana folo wa, tari kalikan ma bo de?

Karamogo, denno ma ye janko ka kunkan bo.

Karamogo, an dun t'a boso sai?

O te baasi ye, a nana fifara kaban. An k'a kaman kelen bo ka segin so.

Nkorifo, i ka hu file, kaman yere file. N y'a fo, wa n y'a ke.

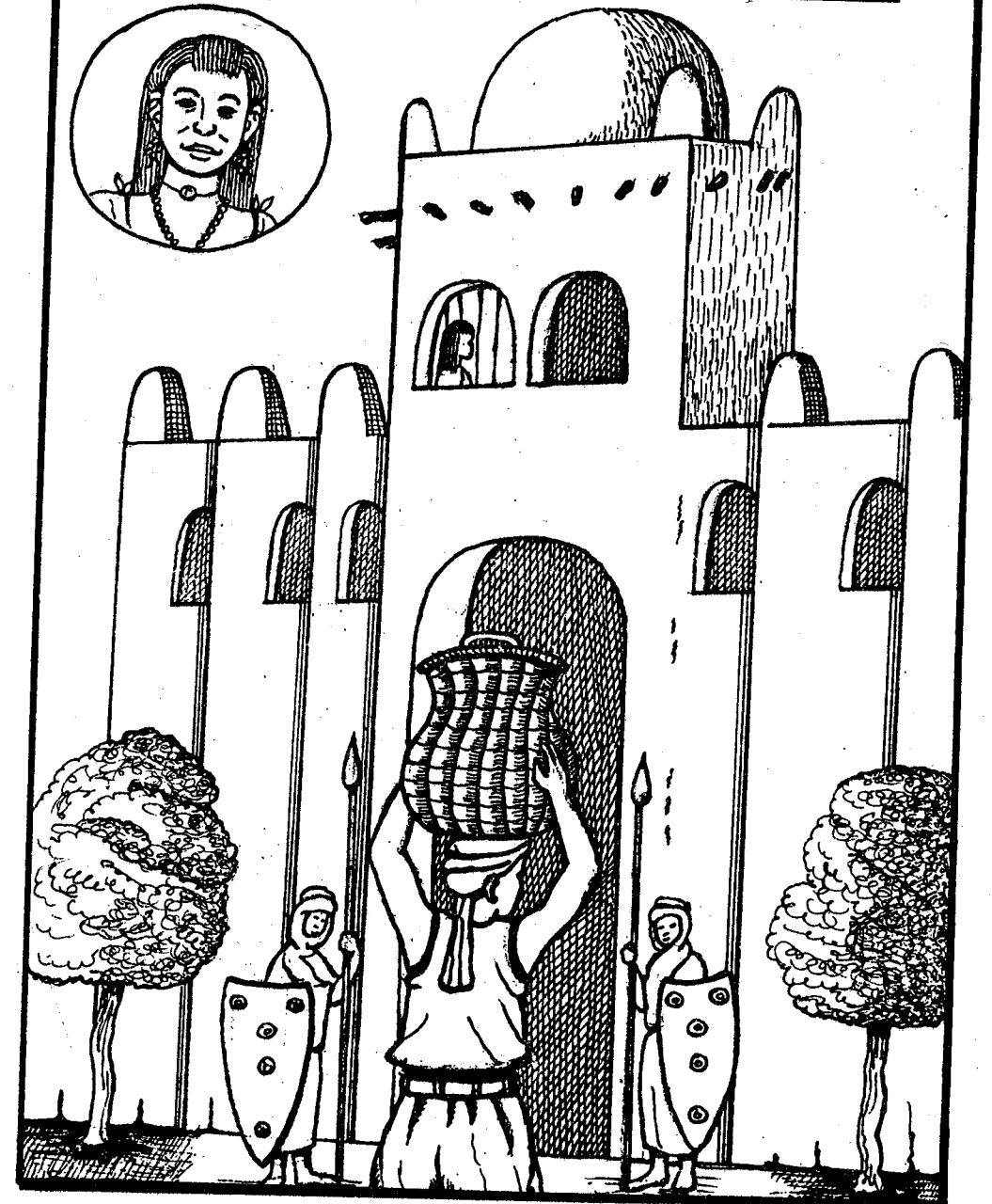
Kungoligi, n y'i don ni nin ye. A barika.

Tobiri, an bo'r'aw no kan sisan kungo lakananen kono. Aw minena.

Yoro duurunan

Nsiirin, Tariku, Maanaw

Kalanje: Wagadu Bida

Wagadu tun ye jamana yiriwalen ye. Nk'a yiriwali tun sigilen be laada gelen kan. O waati la Sisew de tun ye jamana in moribaw ye bawo mogo si tun t'u bo kuranekalan na. Laada in sinsinkojugu yelemana ka ke sariya ye Wagadu kono. San o san, npogotiginin bee la ceji tun be sugandi ka t'o di minipanba do ma. Minipanba in tun dagayoro ye kolonba do ye. A tun be wele Wagadu Bida. Saraka in bowaati tun mana se, ni npogotigi min sugandira, o ka dukonomogo si te se ka ban sanko ka muruti. Laadajekulu do be t'a t'u ka so, k'i sensen n'a ye, fo kolonba la. U taato be koro sensen ni donkili ye. Ni jama sera ni npogotiginin ye kolonda la, saba in be bo ka n'a mine. Laada in

tun be tiime samiyedonda o samiyedonda. Ni sarakabo in kera, samiye be diya. San be na wa n'a kotigira a te meen n'a ma segin ka na. San na o na, wari ni sanukisew be suuru duguma.

A mana jo, dugumogow be bo ka sanu ni wari ce, k'a soro mogo ni mogo ma kele; bee b'i niyoro soro. Wagadu mankutu sera dugumisennin bee la ani jamana koka, morikalanko ni nafoloko siratige la.

Dunanw tun be bo dije fan bee fe k'u jatigi ke Sisew ye walasa k'u dege kuranekalan na ka soro ka segin so u waritigilama.

Nka, hadamaden ni ka gelen nafolo ye, dugumogow dusu tora ka tije npogotiginindili la.

N'a waati surunyana, a be k'i ko dugumogow ka muruti, nka mogo si tun te farinya, hali baroda gansanw na, ka laada in soso.

Ka wagadukaw to muju ni dimikun na, musokoronin do nan'i sigi dugu kono. A togo ye Badusu. a tun be se ko la kosebe. Denmusonin kelen pe de tun b'a bolo.

Wagadu kamalennin do bora a nefe k'a mamine. Laadasarakabo in ye Dusuba denmusonin kelen sugandi dogokun kelen sann'a didon ka se. Musokoronin kasira ka kasi, ka laban ka limaniya. Nka don o don, a tun be Ala deli a ka sababu do soro min b'a to a dennin kelen be kisi minipanba ma.

O sababu bor'a denmuso mamineke de la. Mamineke y'i kali wagadu bolibaw la ko f'ale ka minipanba faga.

Npogotigi didon selen, ce taar'i dogo kolon lamini na. Minipanba bora doron a y'i fir'a kan n'a ka npanmuru kura ye k'a kun tige. Kun caronnen, dowere falenna. Caronnen taara bin dugu fan do fe. Npanmuru caronko duurunan ma se ka kun ce ka bo yen, a da goyara. Jaa Badusu fana ye donniyatigi ye. A' y'i sigilen to so k'a ka kilisi gelen do fili fiye fe, o yoronin bee a denmuso mamineke ka npanmuru kurayara f'a fiyekuto be manamana. Kunkolo duurunan, woronan ni wolonwulanan caroncaronna jagon ko i n'a fo gan. Kamalen wasira debedebe k'a ka fini bee bilen joli fe. Saba in fagato ye panpanni ni kurukaserin caman ke ka soro ka sumaya ntayin . . . duguma.

Dugumogow bee sewara, kulew ni kuyuyuw be ci cogo min, u be ci ten dugu kono.

Saba kunkolo wolonwula kelen o kelen binyoro kera sanumayoro ni warimayoro ye. Nka hadamaden ka natabaya koson, nafolo ni ma bo kari la ka ntenen soro: wagandew, borew ani filenbaw tun be na fa ka segin ka fa dugumogow ni dugu werew mogow fe.

Nafolo in bannen, geleya farala geleya kan: ja y'i cooko dugu kono; sanji te na wa kolon bee jara.

Nin sen in na fana, Badusu ye jamana kunmabo. A kera sabunuman ye tuguni ka d'a ka sekolaya kan: kolon do tun b'a fe a ka du kono; a ye bee wele ka na ji ta yen. Nka kolon in konoji dan tun ye san wolonwula, kalo wolonwula ani tile wolonwula ye.

Bee y'a ka laadilikanw labato. Sarati selen, dugumogow bee ye dugu bila. Sisew tila-tilara jamana yoro ni jagon ce. Wagadu togo tununa donin donin.

Degeliw

I - A' ye pininkaliw jaabi:

1°) Minipanba in tun dagalen be yoro jumen?

2°) Laada jumen tun sinsinnen be Wagadu kono?

3°) Badusu tun ye joni ye?

4°) Mun koson, jamana mogow ye dugu bila?

II - 1°) A' ye dape naani jini masalabolo kono noronna be minnu na.

2°) A' ye dape nunnafolen duuru jini masalabolo kono k'u seben.

3°) A' ye kalansolan ninnu (sanni, bawo, barisa) don kumassenbolow ni jagon ce.

- Laadasarakabo in ye Dusuba denmusionin kelen sugandi, a didon ka se.

4°) A' ye nin dapew kumadenw bo jagon na ni tiiri ye.

- sabunuman - konoji, dugumogo - npanmuru.

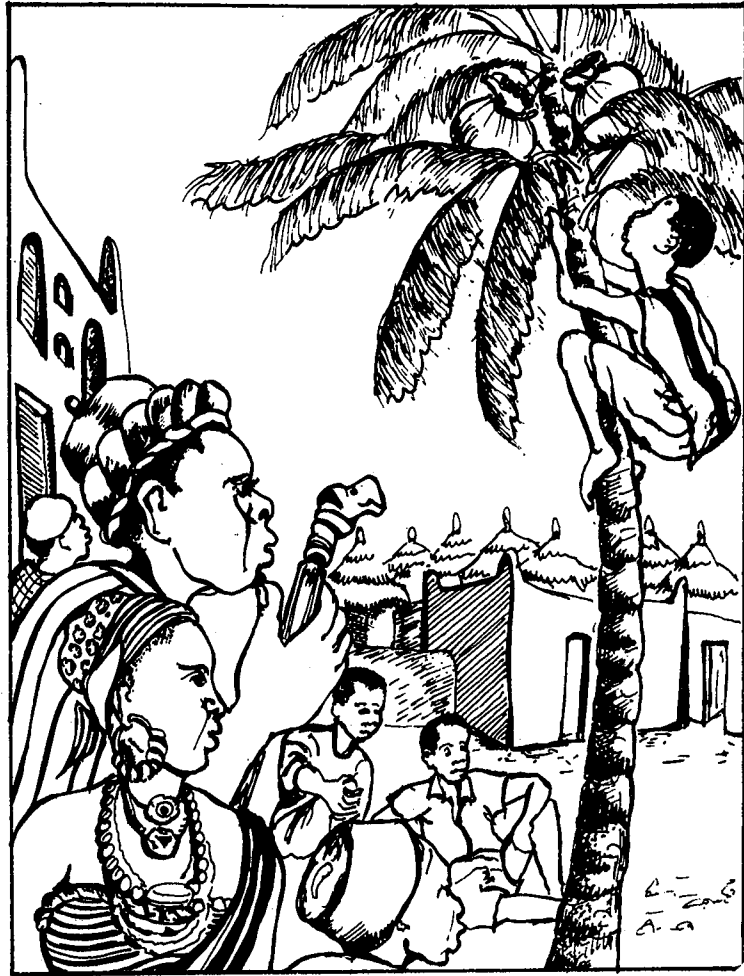
III - A' ye nin dapew kodonnenw jini k'u seben:

Ka son, caman, kakan, ka dimi.

IV - Sa in fagalen ko Wagadu mara kera cogo di?

A' y'o jefo ni kumassen damado ye.

Kalanje: Nayelega ka furuko

Nin tun ye masake do ye. Sokura masake tun don. Sebeju do tun b'a ka du kono, waribore ni sanubore tun dulonnen b'o sanfe. Dakabanadenmuso kelen tun b'a bolo; ce si t'a ye n'i ma jarabi a la. Sokura masake kamanaganna a denmuso Nayelega diko la ce ma bawo a pinibaga cayara kojugu. Don do, a sigilen a ka soda la, a je sura a ka sebeju sanfela kan. A hakili jiginn'a ka waribore ni sanubore la. A yelega a kono; a y'i kun firifiri k'i

kanto: «sisan sa, Nayelega ka ceko ngoyato don Ala bolo; ni ce o ce ma se ka wari in ni sanu in lajigin ka bo sebeju sanfe o te Nayelega furu».

Dugu jelen, a y'a ka kankorosigi Nci wele o k'a fo Jeliba ye a ka nin kibaruya da jamanaden bee tulo kan: «ce o ce, n'i sera ka waribore in ni sanubore in lajigin ka bo ale ka sebesun sanfe, a denmuso Nayelega be d'o ma furumusoye». O kelen, daga wulila, sonkalan ma ye. O folen, Jeli Bukari ye sanbara don, ka kibaruya jensenni damine. Dugu te dugu ye, sokala te sokala ye, bee ye faamuyali soro kibaruya in na. Girinkajo dabora. Dugu cejanaw wulila disigosi la. Bee ko fo i ka Nayelega soro furumusoye. Galaw kan, ferew la, dugutaasiraw la, forow kono, hali kolondaw la, Nayelega ka furukokuma be bee da. Don janya o janya a sebali te.

Faama ye don juman do jini. Don in masurunya na, Sokura fara dunanw na: cekorobaw, kamalenw, ce o ce n'i dalen b'i yere la, bee ye jigon soro Sokura.

Don folen selen, n'o tun ye alamisa ye, dogokun tile naaninan sogomada joona, faama ka dukene fara i ko dakononin, nununukan be fan bee. Jama dafalen, Jeli Bukari donna faama kan k'a majamu. A sorola k'a fo a ye ko cew nana. O ko, a bora faama je. Faama n'a denmuso kun bolen, bee y'i ke sewu i n'a fo i ye kabakurun fili ntoriw ma ji la. Jeliba ye dantigeli ke, ka kene labila cew ye. Titati dabora.

Dakabanamuso in yelen cew fe, hali minnu tun sen t'a la, dusu donna olu bee kono. Jiri janya koson, ni min yelenna, o be dese. O kelen bee konoganna. U tor'o la, kunato kamalen do kun bora. Bee y'i kofile k'a laje; dow ye sanporon ci k'u kanto: «anw bolotigiw ma se ka min ke sanko e pentanci!» Kamalen in ma sege fili u la; jama jinena ko dije ye sababu ye.

Nin cekulu in bee tun temena musokoroba do la, a be sene na, u si m'a fo. Nka kamalen in selen a ma, o y'a fo, ka daba mine ka binko kelen k'a ye. O ma to si to musokoroba la. A ko: «n den, i sara te ne bolo, nka n be fen d'i ma min be musoko in nogoya i ye. A y'i munumunu a ka foro sijuba kofe, ka segin ni furamugu do y'a bolo. Nin mine i k'a tila fila ye. N'i donna tu kono, tilance mugan. Ni min y'i soro, i kana siran, here b'i je.» A donnen tu kono, a ye musokoroba ka folen labato minke, a yelemana ka ke kunato ye.

Woyo be senna tuma min, kunato kamalen in nan'i dantige faama ye. Jeliba girinna k'i kanto: «naame desera doni min koro sanko e fali pentanci!» Faama ye Jeliba lajo: «Jeliba, o tuma a fana te ce ye wa?» Kamalen lujurato in y'i pesin sebe ma; bee ye sira bila a ye k'a file n'u nejuguw ye. Tege fila se jiri ma, o n'a ka se cenance la si ma koroya si ye. A y'i jo k'i kofile, k'i jefili faama ni Nayelega sigilen na duguma, ka soro ka nin donkili da :

« K'i ko di Nayelega fa,
- k'i ko di Nayelega fa,
- min mana sanudoni jigin
- o be Nayelega soro,
- min mana waridoni jigin
- o de be Nayelega soro,
- masaden Nayelega soro!»

N'a y'o fo, a b'a bolo firifiri, ka yelen tuguni fo ka t'a bolo da nafolo ninu kan. A ye donkili da tuguni, k'u dulon a kaman na, ka soro ka jiginni damine. A selen cenance la, a seginna donkili kan ka soro k'i cun. A sinna faama n'a denmuso ma ka bore fila in da u senkoro.

O yoro bee la Nayelega y'i tige k'i fili fa jekoro ka kule, fa je yelemana. Jeli Bukari ye faama je ye doron a y'i kanto: «ee, tijetigi! layidu ka gelen, a tiimebaga ka dogo. I ye layidu min ta Nayelega ka furuko la, i ka kan k'a tiime. Faama wulila k'a denmuso tege di a ce ma .

U ye sira mine. U surunyanen tu la, kamalen y'i jo ka woro ceferen, ka ceferen kelen di muso ma ka do in mara, ka soro ka don tu kono. A ye furamugu to mugan doron a sinna ka segin ka ke kamalenpuman ye a cogo koro la. A bolen tu kono, Nayelega kabakoyara. A y'a ka woroceferen bo, ka muso ta mine k'u da jogon na. Muso y'i poron a kan, u taara ni jogon ye. U selen soforow kun na, mogo folo minnu y'u ye, olu bolila

ka taa kibaruya da dugumogow tulo kan.

Nin kera waajulikoba ni nisondiyakoba ye dugu kono. Tile damado temenen, u seginna ka na Sokura, ka na masake fo. Masake dabali banna a kelen k'a denmuso ni nin kamalenpuman in ye jagon fe. Masake y'a denmuso ni dakabanakamalen in wele a ka bulonba kono, dugu jemogo tow bee jena, k'a naniya jira u la ni nin kumaw ye: «n y'aw jansa ni waribore ni sanubore in ye. O bee ko n ka dugawu fana b'aw ye. Waati o waati man'aw diya, sira b'aw bolo.»

Degeliw

- I - 1) Munna masake kamanaganna a denmuso furuliko la?
2) Musokoroba ye kamalen in deme ka da mun kan?
3) Mun koson masake je yelemana?
- II - 1) A'ye masalabolo in togjewe jini k'u seben.
2) A'ye nin kumasen in walew koroci:
- Ni ce o ce ma se ka wari in ni sanu in lajigin ka bo sebeju in sanfe, o te Nayelega furu.
3) A'ye dape ninnu dafa ni len, ra, la, na, nan ye:
- A yele ... a kono
- A hakili jigin ... waribore ni sanubore la.
- Don folen se ... n'o tun ye alamisa ye dogokun tile naani ... sogomada jona fe, faama ka dukene fa...
- III - Dape damado file, a y'u bila dape korocilen no na: jeba a fe, jorela, faama.
- Sokura masake konoganna.
- Nin tun ye masake do ye .
- Mogo si t'a ye n'i ma jarabi a la.
- IV - A'ye masalabolo dakun laban to miiri k'a seben.

Kalanje: Cefarinya

Nin kera masake do ye min tun sigilen be Jarabugu. A ye muso folo furu ka san tan ke a ma den soro. A ye filanan furu, o fana ye san tan ni duuru ke o ma den soro. Don do, donnikelaba do jiginna masake ka so dunanya la. Sufe, dunanke ye masake wele ka nin fa ye: «n'i b'a fe ka den soro, i be sanwolonwulantura faga k'a sogo saraka. O ko, i be dugu segenbaato denmuso jini furu la». Masake ye nin laadilikanw bee b'u sira fe. Dugumogow kabakoyara faama ka nin muso furu in na: ka fentigidenw to yen ka faantanden furu. Furu kelen, konomuso nana garijega. Kono selen kalo kononton ni tile tan ma, konomuso jiginna denmuso. Masake ye fen caman di muso in ma. Denmuso san tan dafalen, a ba ye dije to. O kera masake ma jigilatigeba ye. Masake ye jonmuso naani bila denmuso ka bolo kan. Jarabugu kono, terimuso kelen de tun be masake denmuso in na. Denmuso in te bo a siso kono sanko ka jigin ka bo sankanso kan. Fen bee tun b'a soro yen. Don do Jarabugu kamalenkuntigi temeto ye masake denmuso ye sankanso sanfe. A jarabil'a la. Don o don a b'a ke cogo bee la walas'a je ka da denmuso in kan. Kamalenkuntigi y'a jefo a terike ye : «An bena feere jumen tige walasa ne ni masake denmuso be se ka jagon lasoro? E ko cogo di o la?»

Tile damado temena, kamalenkuntigi nisondiyalen nan'a terike ma : «Ce n ye feere soro».

Kamalenkuntigi ye segi belebele do jini k'i kanto a terike ma : «n be don nin segi in kono, i b'a ta ka taa n'a ye masake denmuso bara k'a fo a ye k'a terimuso k'a ka nin segi in mara a fe sanni a ka segin ka bo dugutaa la».

Kamalenkuntigi donna segi kono, terike in y'a ta ka taa n'a ye. A selen masake denmuso bara k'i dantige, o k'a ma a ka segi in bila so kono. Kamalenkuntigi ni masake denmuso ye tile tan ke diya la. Tile tan ni kelennan don, terike in nana segi nofe. Kalo saba be dafa tuma min, masake denmuso kono bora. A ka jonmusow siranna. U taar'a jefo masake ye. O dimikojugu ye mogofagala bila ka do bo jonmuso saba kundama na.

Kamalenkuntigi n'a terike ye Jarabugu bila. U taara jigin Nagalaso jamanatigi bara. U jatigike de tun maminemuso ye Jarabugu masake denmuso ye. Foliw bannen ko kamalenkuntigi n'a terike y'u dantige Nagalaso jamanatigi ye.

Jarabugu masake ye jonmuso naaninan jininka nin baara in sera ka ke cogo di k'olu to yan. Jonmuso ye jefoli ke: «kabini an bilala yan, kamalen kelen de nana segi do bila yan ka segin ka na a nofe tile tan dafalen. N'o bor'a la, ce si ma don so in kono. Masake ye jonw bila ka kamalen in jini. Konoko in kibaruya sera Nagalaso jamanatigi ma o min tun ka kan ka npogotigi in furu. Kamalenkuntigi sorola ka don masake denmuso ka kono sorocogo la k'a jefo mamineke in ye. O kelen jamanatigi nisondiyara kamalenkuntigi koro barisa mogo min sera ka nin wale in ke, o ye cefarinw ka cefarin de ye.

Ɓagalaso jamanatigi ye ci sama Jarabugu masake ma k'a jir'a la ko ce min ye kɔɔda ale maminemuso la o be dunanya la ale bara.

Jamanatigi fila benn'a kan ka npogotigi in furu kamalengkuntigi ma k'a sababu k'a ka cefarinya ye.

Degeliw

I A' ye jininkaliw jaabi:

1°) Masake muso jolinan ye den soro a ye?

2°) A' ye den in mara cogo di?

3°) Mɔgo jumen tun be na denmuso baro?

4°) Cefarin in ye feere jumen tige ka don denmuso kan?

II 1°) A' ye kumasen in ke jininkalikumasen ye.

Masake ye fen caman di muso in ma.

2°) A' ye kumasen in dafa ni sementiyalan ye.

Masake ye nin laadilikanw bee bo u sira fe.

3°) Nin dapew ye dapew suguya jumenw ye?

- donnikela =

- duuru =

- jira =

- farin =

III A' ye dapew dow seben minnu ni nin dapew ye baju kelen ye : mɔgo, siran.

2°) A' ye dapew ninnu bila kumasen kelen kelen kɔɔɔ:

segenbagato, belebele, sanni, dimikojugu.

IV A' ye nin dakun in dafa:

Tile damado, kamalengkuntigi nisondiyalen terike ma «ce

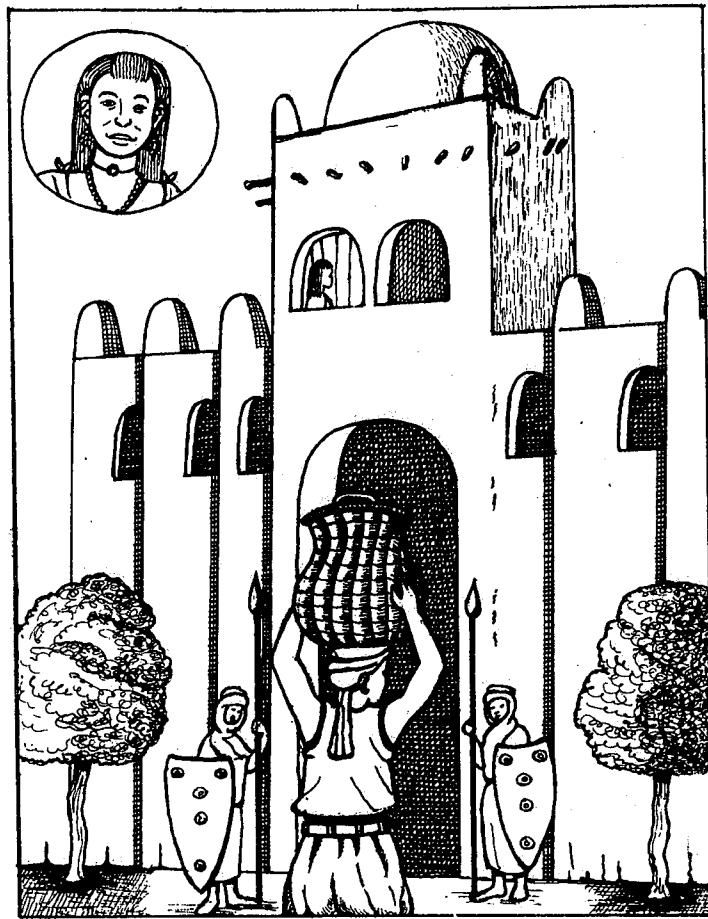
n ye kamalengkuntigi segi do jini k'i a terike ma n be nin

segi in kɔɔɔ b'a ka n'a ye denmuso bara k'a fo a ye

terimuso k'a ka nin mara a fe sanni a ka bo la.»

Kumariɔɔnya : Cefarinya

Mɔɔw : masake, dunanke, masake denmuso,
kamalenkuntigi, kamalenkuntigi terike.

Dakun folo

Dunanke : Masake, n y'a men ko denko hami b'i la kosebe.

N'i be son ne ka fota ma, i ka denko be nɔɔya.

Masake : N'e sera k'o ke, o na ke n jena nkalon ye sabu ne
dabali bee banna.

Dunanke : Baasi te masake, i be sanwolonwulantura faga k'a
sogo saraka.

Masake : I kana yiranyiran, a bee fo.

Dunanke : Ayiwa, saraka bolen ko, i be dugu bee la
segenbaato denmuso jini furu la.

Dakun filanan

(Masake ye folenw bo u sira fe; muso furula, den sorola)

Masake ka kelennakuma : Sababu man dogo, jaa tijetigiw be
jamana konɔ hali sa. Den in n'a ba te bila yoro si ni
sankanso sanfela te. Ni min b'a fe k'u ye, jonw na
bila o je. Diɛ ye sogomada caman ye. Ne tun t'a
don ko bi be se.

Dakun sabanan

Kamalenkuntigi : N ka ce, nin ye npogotigi juman jumen ye
sankanso sanfe?

Terike : I t'i je bo nin na, masake denmuso don de!
Fen min te jigin ka bo sanfe sanko ka bo
kenema.

Kamalenkuntigi: Ne dun te nin to yen fiyewu, ni min be ke o
ka ke.

Terike : O tuma i si be i tege konɔ, ne ta te dowerɛ ye
laadilikan ko.

Dakun naaninan
(Tile damado temena)

- Kamalenkuntigi : Ce! N ye fæere do soro. N be don nin segi
in kono, i b'a ta ka t'a di masake denmuso
ma k'a terimuso ko ten sanni a mago ka s'a
ma.

Terike : Ee! nin ye kolokolo farati ye, e dun be segin
don jumen?

Kamalenkuntigi : I hakili sigi sa! Tile tannan don, i be taa
segi in nofe.

Dakun duuranan

Masake denmuso : E ye nin fæere soro cogo di? E te siran ko
je de! E t'a don ko ne maminenen
don!

Kamalenkuntigi : Cew be jagon je. Ne b'i fe wa n b'i furu.

Masake denmuso : Ee! O cogo la. N'i yera yan, i ni b'a dafe
de!

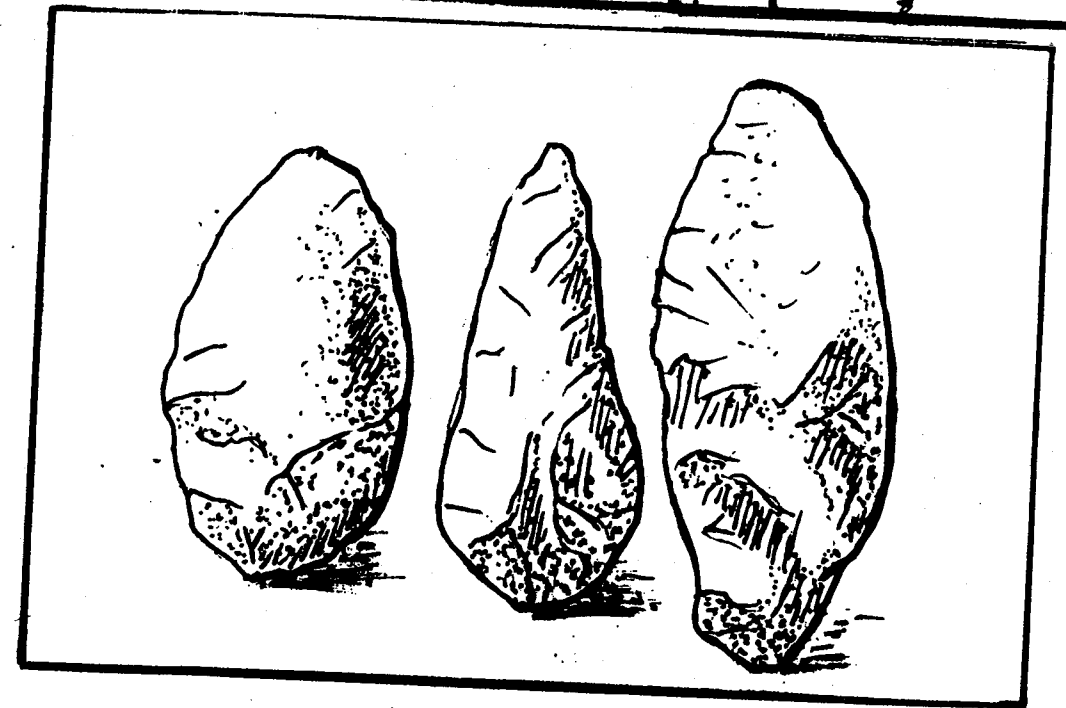
Degeliw

I - A' ye kumajogonya in laben k'a waleya dugu karamogow
jena.

II - A' ye kumajogonya in korofa sebenta laben k'a seben.

III - A' ye kumajogonya in nataliye dilan.

Donniyamasalabolo: hadamadenya jujon - tariku

Dije ye waatiba fila ye: waati min nana sebenni je ani
waati min nan'a ko.

Sebenni je waati n'o be wele hadamadenya jujon, o
sinsinnen tun be fen fila de kan: kuru ni nege.

Nege tile dara kuru tile kan. O koro ye ko hadamaden y'a ka baaraw ke ni kuru ye waati do koro ka soro ka nege don.

Kurutile kuntaala janyana kosebe. A tun tilalen be waatiba fila ye: kurudesetile ni kurunugutile. A waati, hadamaden dagalen tun be kuluwow koro.

Kurudesetile, fara tun be ci k'a dese, k'a laben, k'a ke baarakeminew ni yeretangafenw ye. O baarakeminew ni yeretangafenw tun ye fen nunbolenw ni fen deselenw ye i n'a fo muru, jele, tamaw ni bijew. Sawura puman tun t'u la wa u neema tun don.

Waati do nana se, hadamaden ka faamuya bonyana, a ye sawura puman di a ka minenw ma k'u nuguya, ka baganw mara. O waati welela kurunugutile.

Kurutile n'o ye kurudesetile ni kurunugutile ye, hadamaden ye baganw ni mogow ja dilan kuluwow kogo kan.

Kurunugutile laban na, hadamaden ye nege don, k'a laben, k'a ke baarakeminew ni yeretangafenw ye kuru no na. O waati welela negebaaratile.

Hadamadenya jujon waati, sebenni tun te yen, hakilinata dow tun be jira ni jaw ye. Mogow tun be balo donsoya, monni ani jiridenkari la. Damine na, a tun be fenw kene dun nka, kofe a ye tasuma don k'a ka fenw jeni n'a ye.

Daje kuraw:

Hadamadenya jujon: tarikunabila.

Hadamadenya jujon laban kera ni sebenni donni ye mogow fe. O kera tariku waati damineni ye. Tariku waati tilalen be waati kunbaba duuru ye: sebenni daminewaati, tariku folow waati, hadamadenya furancelayiriwali, donniyaw ni feerebaw daminewaati, sisanwaati.

Sebenni daminewaati, sebenni tun ye hadamadenw, baganw ni jiriw jaw ni jegenw de ye. Olu tun be wele iyerogilifu. Sebenni labenna hadamaden fe a be san ba duuru bo.

Tariku folow waati, jamanaw n'u sariyaw sigili daminena. O jamana dow tun ye Misirajamana ye, iyerogilifu tun yiriwalen be min koro, Geresijamana ani Oromujamana.

Hadamadenya furancelayiriwali waati, hadamadenw yiriwara fo ka danfara don u ni jujon ce. Dugukolotigiw kera faamaw ye, tow kera jonw ye. Matigiya banger.

Feerebaw ni donniyaw waati, hadamaden ye donniya kuraw ni feere kuraw soro i n'a fo mansin moteremaw k'a ka dipelatige nogoyali damine.

Sisan waati, ale taamasien ye dipe donni ye jujon na k'a da taamafeere kuraw kan. Gun kuraw yera i n'a fo Ameriki.

Dipelatige nogoyara kosebe.

Degeliw

- I. A' ye nininkaliw jaabi:
1. Dije ye waatiba joli ye? A' y'u togow fo.
 2. Hadamadenya jujon sinsinnen tun be mun ni mun kan?
 3. Tariku waatiw tilalen be kulu joli ye? Kunnafo ni jumew b'u kelen-kelelana danfara?
- II. A' ye masalabolo korofa fota laben k'a fo.
- III. A' ye taa kalanso wooronnan tarikugafe ta gafemarayoro la ka masalabolo dilan Samori kan (Samori ka tariku be gafe ne min na, o be se ka fo kalandenw ye).

Donniyamasalabolo: siginogonko: sere, san keme, san ba kelen

Kabini dije dara, fo ka se bi ma, ko caman kera, ko caman temena, wa u caman ma ke waati kelen na. Dow kera dow ko, dow kera dow ne. An b'a fo o la, ko dije konokow be sigi-sigi jogon ko. Misali la, an ka jamana marala farajew fe, k'an ka yeremahoronya tali da o kan, ka peresidan folo ke Modibo Keyita ye, ka peresidan Musa Tarawele da o kan. Peresidan Amadu Tuman Ture sigira Musa ko, peresidan Alifa Umaru Konare fana dara Amadu Tuman kan. Nin kow fofoli jogon ko o be wele siginogonko.

Tuma dow la, ko dow be ke waati kelen konko i n'a fo: bangeli, kasaraw, herew, dije kobaw. Olu ye sere kelen ye. Misali la Fanta moke si hake ye san bi seegin ye, a fa ta ye san bi duuru ni saba ye, a yere si ye san tan ni fila ye. Nin mogo saba ninu te filan ye wa u te sere kelen na bawo san bi saba jogonna b'u ni jogon ce.

Fen dow si hake be se san keme, san keme fila walima keme kononton ma. O sihake kemekemesigi kelen o kelen be wele san keme walima siyekili. Ko walima fen min kuntaala mana san keme soro, a be fo k'o kera siyekili kelen konko walima a kuntaala ye siyekili kelen ye.

Daje kuraw

Siginogonko: nanogonko-tugunogonko

An be don min na i ko bi, an be siyekili mugannan na n'o be damine Yesu bangeli la, keretiyenw ka jate la. San keme sigiyoroma tan, o ye san ba kelen ye n'o be wele mileneri. Fen o fen si be san ba kelen bo o kuntaala ye mileneri kelen ye.

San 1998 ye mileneri kelen ani siyekili kononton ni san bi kononton ni seegin ye.

DEGELIW

I. A' ye jininkaliw jaabi:

1. A'ye ko dow sigiyogonko misali seben ka bo masalabolo in konɔ.
2. Musa sihake ye san bi seegin ye, a fa ta ye san bi duuru ni saba ye, ale yere si ye san tan ni fila ye. Nin mogɔ saba ninnu ye seremaw ye wa? Munna?
3. Siyekili ye mun ye?
4. Diɛ be siyekili jolinan na bi?
5. Mileneri ye mun ye?
6. Mileneri fila be ben siyekili joli ma?
A be ben san joli ma?

II. A' ye korɔfo fɔta dilan masalabolo in kan, ka t'a fo kalanso naaninan na.

III. Dugutigi minnu sigira a' ka dugu kunna, a' ye masalabolo dilan olu kan (baara in jininiw n'a sebenni be ke tile damado konɔ)

Donniyamasalabolo: sigiyogonko: keretiyentile silametile

Tubabuw y'an ka jamana mara ka waati jan ke. K'a ta maradonfo la fo ka taa se u taadon ma, o waati welela tubabutile. Olu ko Modibo Keyita ye san damado ke jamana kunna. O waati fana welela Modibotile. Nin tile filaw kuntaala te kelen ye. A bee n'a daminewaati don w'a bee n'a labandon don. O la, ko bee n'a tile don.

Isa n'o ye keretiyenw ka Nabi ye, o tile daminena a bagedon, a fatura nka keretiyentile ma ban fo. A ka diine mogow n'olu ye keretiyenw ye, olu y'a tile wele keretiyentile walima Isatile. An be waati min na i ko bi an be keretiyentile san 1998^{nan} na. Mali y'a ka yeremahoronya ta keretiyentile san 1960. Misali la, Amadu banga keretiyentile san 1972^{nan}.

Silamew ka Nabi ye Mahamadu ye. Olu fana ye Mahamadu tile wele silametile walima Mahamadutile. Silametile damine te Mahamadu bagedon ye i n'a fo keretiyenw ye Isa bagedon ta cogo min k'o k'u ka tile damine ye. Silametile daminedon ye Kira bodon ye Makan ka taa Madina n'o be wele Ijira. Ale kera Isatile san 622^{nan}.

Yanni nin Nabi filaw ka bange, hadamadenw ni baganw ni fen werew tun be diɛ konɔ wa ko caman fana kera. San 5000 yanni Isa ka bange, Sahara be yoro min sisan, o tun ye

jimayorow ni jirimayorow ye. Ko o ko kera yanni Isa bangesan ce, a be fo k'o kera keretiyentile san... yanni Isa ka bange.

Dipe kono, donjatesebenw be sinsin keretiyentile walima silametile kuntaalaw de kan. An ka kalanyorow la donw ni sanw jate be mine keretiyentile kuntaala de kan. Madararasow ni arabujamanaw sinsinnen be silametile de kan.

Degeliw

- I. A' ye pininkali ninnu jaabi
 - Keretiyentile daminena waati jumen?
 - An ka jamana y' a ka yeremahoronya ta keretiyentile san jolinan na?
 - Silametile daminena waati jumen?
 - Ijira kera keretiyentile san jolinan na?
 - Saharakungo be yoro min, mun ni mun tun be yen san 5000 yanni Isa ka bange?
- II. A' ye korofa sebenta seben malasabolo in kan.
- III. A' ye masalabolo do seben an ka jamana tariku kan: a kobaw ni mogo minnu sigira a kunna.

Poyi : Lujuratnin.

Ee! ne lujuratnin! Ko ne terejugunin!

Ne b'a fo di? Ne b'a ke di?

Dememogo te n na.

nejoyoro te n na.

Un ! Ne korotigera dere!

Kabini hine sara don min.

Makari tununa.

Jigi soteru.

N balimaw a'y'an file ten sa; do kera dere!

jani te jani ye. Segen te segen ye.

Ne b'a fo di? Ne b'a ke di?

Ne balimake temebaga i kun biri i ka n file.

Kana n ke senkorobin ye ka n tereke.

Ne balimamusu i kere file donin ka n laje.

Kana n ke pamanton ye k'i daji seri n kan.

Mansa Ala ka dilen don; ne m'a san sugu la de!

Ee, duniya fa kabako!

Ni mogo ma sa, i ma ban dilan na.

Do be kon ka taama, o be segin ka nunuma.

Do be folo ka nunuma, o be segin ka taama.

Hun! N'i ye tije ye, jigi be don do.

Ne b'a fo di? Ne b'a ke di?

Ne woloba puman, ka n'i jigi tige n na.

Ne woloba numan, ka n'i jigi tige n na.

Ni n jera senw na, ka n je bolow la

Ni n be yeli ke; ka menni ke,

O ye aliamudulilayi ye.

Sabu faamuya b'o kono.

Kodon b'o kono.

Ne wolofa kana n ke bolokofefen ye.

I pesin n ka kalanko ma.

A laje i ka n dege baara do la.

N'o kera n na baara soro don do.

Ka n jo ni n yere ka musakaw ye .

Adama Tarawele, Banankoronin

Degeliw

1) - Poyi in seben kura ye, k'a jidi.

2) - Kumasen ninnu falen kumasen werew la k'u korow t'u la.

Un! ne korotigera dere.

O ye aliamudulilayi ye.

Ne wolofa, kana n ke bolokofefen ye.

Baarabolodalen: kuntaala jan

Farafinnogo dilancogo

I. Dilanfenu:

- furabuluw

- bin

- dumunifen kene tolilenw

- sokononamanw

- bogotoli

- bugurinje

II. Dilancogo

- I be dinge sen k'a kono fere

- i be naman ninnu pagami

- N'i ye naman do da i be bogo do d'o kan. A be k'o cogoya la fo ka taa dinge fa.

- i b'a bila ka kalo damado ke ka to k'a son walasa a be toli.

- O waati kono a be yelema ka ke nogo ye.

III. Kecogo

- i b'a yereke foro kono walima nako kono. O de b'a to sumanw be je.

Tubabunogo be mago min je farafinnogo b'o jigon je.

Degeliw

- I.
 - 1) Farafinnogo be dilan ni mun ni mun ye?
 - 2) A'ye farafinnogo dilancogo pefo.
 - 3) Farafinnogo penci ye mun ye?

- II. A'ye farafinnogo dilancogo were seben, n'a bangebaaw ka kunnafoni dilenw ye.

Gansiliseben

Kita kuru ni Budofa sorofe!

Ameriki dankelen!

Faransi nana!

Beɛ ka se

Pale de Kongere la

Setanburukalo tile 12

Dankili kuraw ni folisen kuraw te ke mogo si negela ye.

Biye: dorome 300

Pale de Kongere la

Degeliw

- 1) - A'ye pininkaliw jaabi
- Kanja Kuyate ye togo soro jamana jumenw na nin gansiliseben in kono?
- A ka penaje kura bena ke don jumen na?
Yoro jumen?
- Biye songo ye joli ye? A be ta yoro jumen na?

- 2) - A'ye gansiliseben do dilan a'ka dugu sijenafoli do kan.

Ntntenw

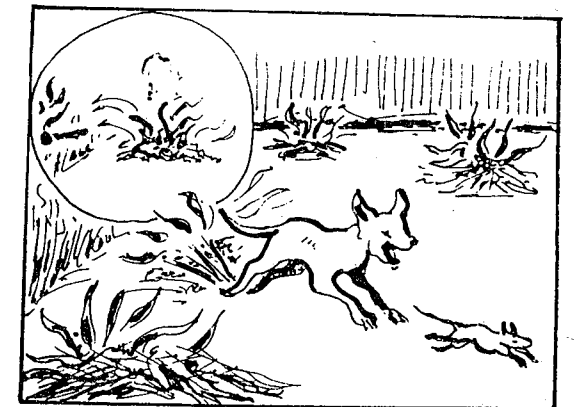
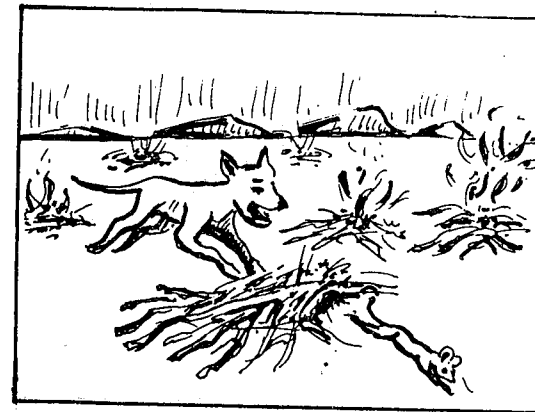
1- N taara n buranna, u ye dɛgekun kelen di n ma, n y'a dun fo n ka so.

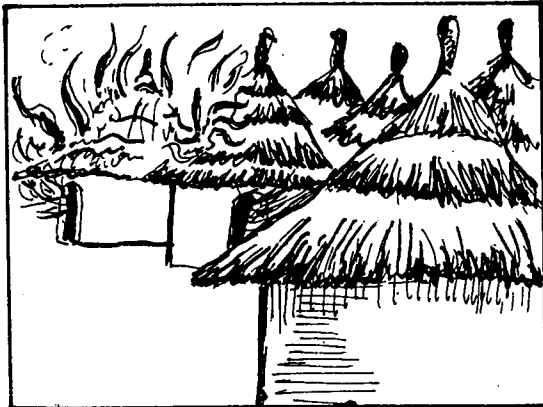
2- Cɛkɔɔbanin b'a ka bulonba kɔnɔ fenw sidɔnni kama.

Jaabiw

1 - Dusukasi

2 - nen.

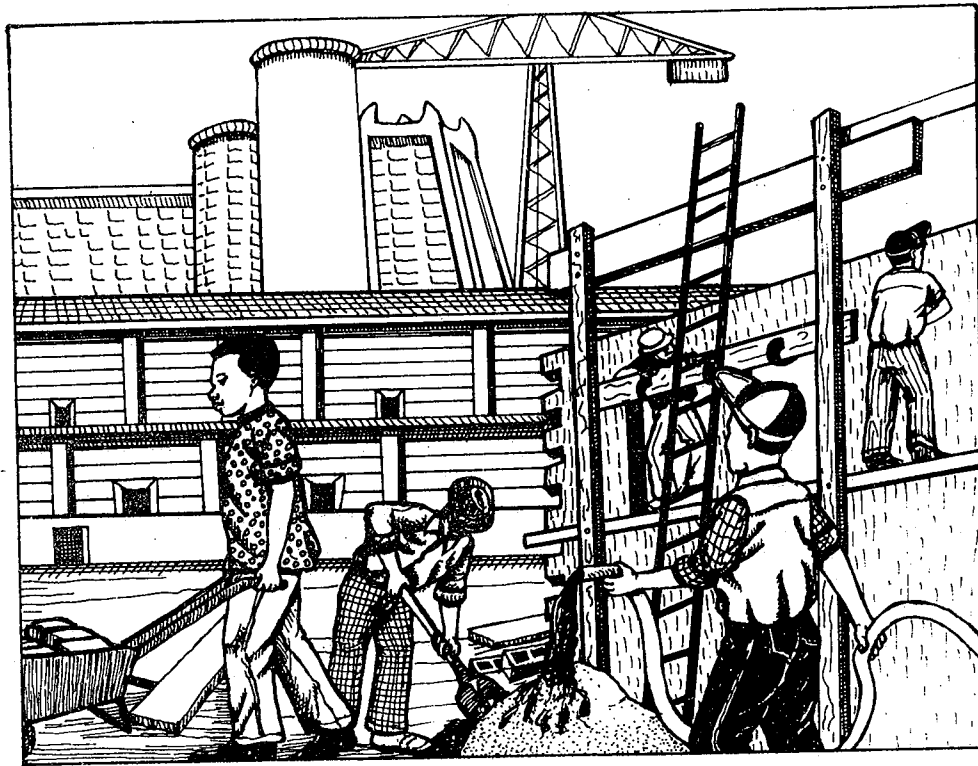

Yoro wooronan

Farikolonenaje, Tulonw

Kalanje: Farafinna sennantolatanba labenw Mali kono

San fila o san fila, sennantolatanba do be ke farafinna jamana do la. Jamana 16 be jagon soro o kene kan. San 2002 ta be k'an fe Mali la yan.

A ko in bena ke gintanba ye. Kabini sisan arajow ye mankutuli damine, jaw be bo cogo min na u be bo ten, wale keta numanw be lakali walasa ka dusu don nafolotigiw la deme siratige la, katugu bee b'a don jamana ka kunkorota n'a ka kunnawolo de b'o la. A jagonkunben in nafa bonyakojugu koson, jamanakuntigi yere y'i kan bila jamanadenw ma, u k'u

seko bee ke nin sennantolatanba in laben na. A y'a jira ko fo ni min se t'ale ye, sabu «nkelennin ba ka tiga sendon, n'a ma pankapuruti min ke, a t'o jagon ke bilen».

O kofe, a ye mogo sugandi ka ke jenajeba in labenni jemogoba ye. O ko jamanakuntigi y'ale bila minen min kono a n'i jija k'o fa.

An ka sennantolatanjekuluba jemogo, ni FIFA* ni KAFU* fana jemogo do don, o cesirilen don jamanakuntigi ka kumakan waleyali fe. Jenajeba in hukumu kono, mogo welela ka bo Faransi ka na ke an ka samatasegew ka antereriba ye.

A fora ko sennantolatan in ka kan ka ke an ka jamana kafo naani de kono. O koson laben bee daminena.

N'i y'i munumunu faaba kono, mogow firilen be baara kan fan bee : n'i ko balontanyorokuradilannaw, n'i ko sirabadilannaw, n'i ko dunanjiginsojola, n'i ko pankurunjiginyorodilannaw, n'i ko kurandilannaw, n'i ko dingelabolaw fo ka taa se dugu cepelibaaraw ma, bee cesirilen don:

Nin bee kun ye, jamakulu minnu be bo yoro werew la ka n'an bara ntolatan hukumu kono, olu ka se ka bisimilakojuan ni daamu soro bawo ntolatan in kuntaala ka jan.

* FIFA- dije sennantolatantomba

*KAFU- Farafinna sennantolatantomba

Farafinna jamana minnu delila ka ntolatanba in sigi senkan, olu ye tɔgɔdiya ni kunkɔrɔta min sɔrɔ, n'an ka Maliba in ma teme o kan, a man kan ka dese o la.

Ntolatan in waati kɔnɔ diɲe seleke naani bee ɲe jɔlen b'an na. An ka ntalen dɔ b'a fɔ: « Filebaa were be foro la min t'a tigi ye.» O tuma nin te gɔferenama, faaba walima kafo minnu be na sugandi kelen kunko ye de! Bee de ka kan k'i jeniɲɔrɔ fin nin kunbenba in na. Tama man dɔgɔ, ba kelen man ca, hali ɲaniya puman yere ye dɔ ye ka d'a kan bee b'a dɔn tɔgɔ ni nafa min be farikolonenaje la bi, o te kɔlɔkɔlɔ ye.

Degeliw

I - A'ye pininkali ninnu jaabi ka ɲe:

- 1) San 2002 la, farafinna sennantolatanba in bena ke jamana jumen na?
- 2) Jamana joli bena ɲɔgɔn sɔrɔ a kene kan?
- 3) N'i y'i munumunu faaba kɔnɔ, i be mun kɔlɔsi?
- 4) Sennantolatanba in ka kan ka ke an ka kafo joli kɔnɔ?
- 5) Jamanakuntigi ye welekan gelen jumen bila? jamanadenw ma kunbenba in kan?

II - 1) Kumasen ninnu bila waati nata ani waati temenen na.
«Jaw be bɔ cogo min na, wale keta pumanw be lakali ten »
«Jamana 16 be ɲɔgɔn sɔrɔ o kene kan»

2) Dape ninnu seben sow kɔnɔ u ni minnu ka kan:
- kurandilannaw, pumanw, taa, jaw, kɔnɔ (ɲenajeba in hukumu kɔnɔ), nafolotigiw, sen (nkelennin ba ka tiga sen don), firilen, nin (nin bee kun ye)

3) A'ye dape puman koori. ɲefe
- nafolotigi be mankutuli kɔfe

-Tɔgɔ be farikolonenaje ɲefe
kɔfe

- ɲɔgɔnkunben be jamanaden ɲefe
kɔfe

III - 1) Dape dorogolen 5 ɲini masalabolo kɔnɔ k'u seben.
2) Dape dorogolen ninnu kelen-kelen bee dapebaju kɔrɔ ci ka tila k'a seben.

IV - Farikolonenaje dɔ miiri k'a seben.

Kalanje: Solisi

Solisi ye bamananna laada koroba ye. Nin san in na Kogonin cekorobaw ye wele bila numu Yiriba Fane ma, a ka na dugu denmisenninw sigi nege korɔ. Du kelen-kelelenna bee ye ci bila u somogow ma solisiko in na. U fana y'u laben.

Kabini Alamisa wula fe, dunanw ye nali damine. Duw bee kera dunanjigiyoro ye. Musow be dunanfanatobili la fan bee. Bee k'i ta ka diya. Kamalenw be taakaseginw na duw ni jogon ce. Denmisenw be pankapuruti la yoro bee. Hohaho tun be dugu konɔ. Folifen caman tun mankan be Kogoni dugu konɔ: donsonkoni, buru, gonba, sogoninkun, bari ani jenbeninje. Surufanatow dunnen, bee y'i nesin fereba ma, hali, denba

konogannenw sera yen. Donsow ye tulon datige ni kene wusuli ye n'u ka mugukanw ni filekanw ye. Sanni kene ka duuru, dugutigi ye kuma ta ka nin laadilikan damado da dugudenw tulo kan. Laadatigi y'o lase jama ma: «ko bee n'a waati don denmisenw! bi ye bi ye nka kunun de temena folo. Maakorow n'an ka dankorobaw ko ka nin filanbolo in fo, k'u ye jigi fa bawo u kera naamedenw ye, u ma ke badenw ye. Konɔ bee fan be ye fo nkunanje. U kera nkunanjew ye bawo u ma laadaw sosɔ don kelen. Ayiwa! Sisan u bena don cew ka bulon konɔ. An b'a jini u fe u kana jine u jujon ko. A' y'aw don folo sann'aw ka se tije kene kan.»

Seme n'a ka cedenw n'u korow bora solisikene kan ka fogo lamini. Marifakan bora, denbaw donna k'u denw bolo korota. Denba minnu jeji ka teli olu y'a ke kasi ye ka bo. Cefarinyadonkili fora u kun. Burufiyelaw tugur'u ko. U ye fogo foori ko kelen ka kene bila. Dugutigi n'a nofemogow fana seginna so ka kene to dugudenw ye. Kene bilala denbaw, kamalenw ni npogotigiw de ye folo. Denbaw ye kene fa dewu. U ka donkili folo kera nin ye: «Manden horonya ka bon, soli waato kitakaw bolo.» U laminena fan bee. Jenbeka, kuyukanw, soli! soli! soli! fana ma kotige fiyewu denbaw fe, fo ka taa u segen yoro min. Gonbaw y'a dadon fo su selifana. Olu ye kene bila baridonnaw ye. Jogontige dabara sa de! Baridonnaana Nci y'a seko bee jira nin su in na. Jalaw filila a kan npogotigiw fe.

Bee k'ale de ka jala ka s'a ma. Tulongw tora senna fo ka bolokodenw taawaati se bolokolikene kan.

Degeliw

I - A'ye jininkaliw jaabi:

- 1) Solisi ye mun fen ye?
- 2) Fɔlifen jumenw tun be kene kan?
- 3) Jon y'a seko jira nin su in? A ye mun ke?

II - 1) A'ye dape dorogolen fila jini masalabolo kono k'u seben.

2) A'ye kumasenw dilan ni nin dape kelen kelen ye: caman, bawo, selifana.

3) A' ye sementiyalanw jini masalabolo kono k'u seben.

III - 1) A'ye dape ninnu dapekodonnenw jini k'u seben. tipe (tipekene kan), seginna, korota, horonya.

2) A'ye nin dapew bila u no na dakun in kono, datige, dunnen, konogannenw, wusuli, marifa.

Surofanatow ko, bee y'i nesin fereba ma, hali denba bora. Tulongw daminena ni kunkanpe naani ye.

Donsow ye tulongw ni kene ye n'u ka mugukanw ni filekanw ye.

IV - Solisi duguseje mun kera? A' y'o korofe sebenta seben.

Kalanje : Bamadu ka baganmara

Bamadu ye dogotoro ye min ye baara ke faso ye fo ka se a ka lasigili ma. Mogo don, baganw kanu be min na kosebe. Bamananw ko: «fen te bila bo». Bamadu y'o nsana sebekoro faamuya. K'a to baara la, a ye baganw san donin-donin, k'u bila ka t'a faso la n'o ye Wonabugu ye. A lasigilen ka bo baara la, Bamadu ma fila were ke, a n'a ka denbaya taar'u sigi Wonabugu. U y'u nesin Bamadu ni kanu ma n'o ye baganmara ye. U folola ka sinsanw laben, ka sow jo, ka bolu caman turu. Tipe don, Bamadu ka bagan folo sannenw bugunna donin, nk'a ye misi, saga, kulekule, kami, ani se caman werew san ka far'u kan k'u bee yelema a ka yoro labennen kura kono: misiw ni saga bilala sinsanw kono, sew ni kamiw ni kulekule kera sow kono.

Bamadu ma dan o ma. Walasa ka bagan ninnu baloko nogyo, a ye kaba, sapo, keninge, tiga, so ani malo seneni fara a boloda la. A tilala ka baarakela damado ta ka fara an'a denw kan bagan ninnu ladonni kama. Sokala, tigapaga, malokala, buruku, korikolo ni dow b'a wele turuto ani binjalan, olu de ye Bamadu ka baganw balo ye tilema fe. Kolomugu, misifuru, kabapenpen, jokise ani bu ni bubaga be di Bamadu ka konow ma baarakelaw fe.

Walasa dantanfen ninnu ka keneya ka sabati Bamadu ye bagandogotoro fila ta. Tipe don dogotorefura ka ji baganw ma, nka Bamadu b'a yere deme ni kungojiri dow ye i n'a fo nsaban

ladon, jalaninba, bankoyɔ, bagan ninnu keneya n'u bugunni siratige la.

Cekoraba in ye baganmara jepini cogo min, a y'a matarafa o cogo kelen na, w'a b'a nafa fana soro ten.

Ala ni Bamadu ka misinonɔ caya koson, « Malile » mogow be na nono san Wonabugu don o don. Wonabugu n'a lamini bee ka nonosanyoro ye Bamadu ka so ye.

Misiw mana sebekoro bugun, a be ntura falenw ni misibakorow ke mobilibaw konɔ ka t'olu feere Abijan. Seliba mana surunya, Bamadu ka sagajigiw fana be feere.

Fen min ye sefan ye, o feereli ye sanga ni waati bee ye, sabu a b'i n'a fo Bamadu ka sew te segen fanda la. Kabini sanji folo mana bin, Bamadu ka kamiw be fanda damine fo ka taa samiye ban. O waati kamifan te ke fosi ye Bamadu ka so. Se ni kulekule minnu mana segen fanda la olu be feere. Bamadu ka baganmara ye nafaba je a ye. A ma fen min soro san 36 baara la faso ye, a y'o de soro san 4 konɔ baganmara la. A y'a ka so bee ci k'u ke faraso ye, w'a n'a muso fila bee hijira kaban. Cekoroba ye faraso damado jo Bamako k'olu bila luwanse la. Bee ko Bamadu! Bamadu!

Mogo caman be se Bamadu ma, a k'u kunnafoni baganmara kecogo juman kan, cekoroba juman in be bee bilasira ni laadilikan juman caman ye.

Degeliw

I - A'ye nininkaliw jaabi:

- 1) Bamadu tun be mun baara ke folo?
- 2) Lasigili kofe Bamadu ye baara jumen kanu?
- 3) Bamadu b'a ka baganw balo ni mun ye?
- 4) Bamadu ka baara kura in ye nafaba je a ye wa?

II - Bamadu ka baganmara ye nafabaje a ye.

- 1) Kumasen in ye kumase sugu jumen ye?

A' y'a bila bansira kan ?

- 2) A' ye masalabolo kumase laban walew koroci ka tila k'u bila waati nata la.

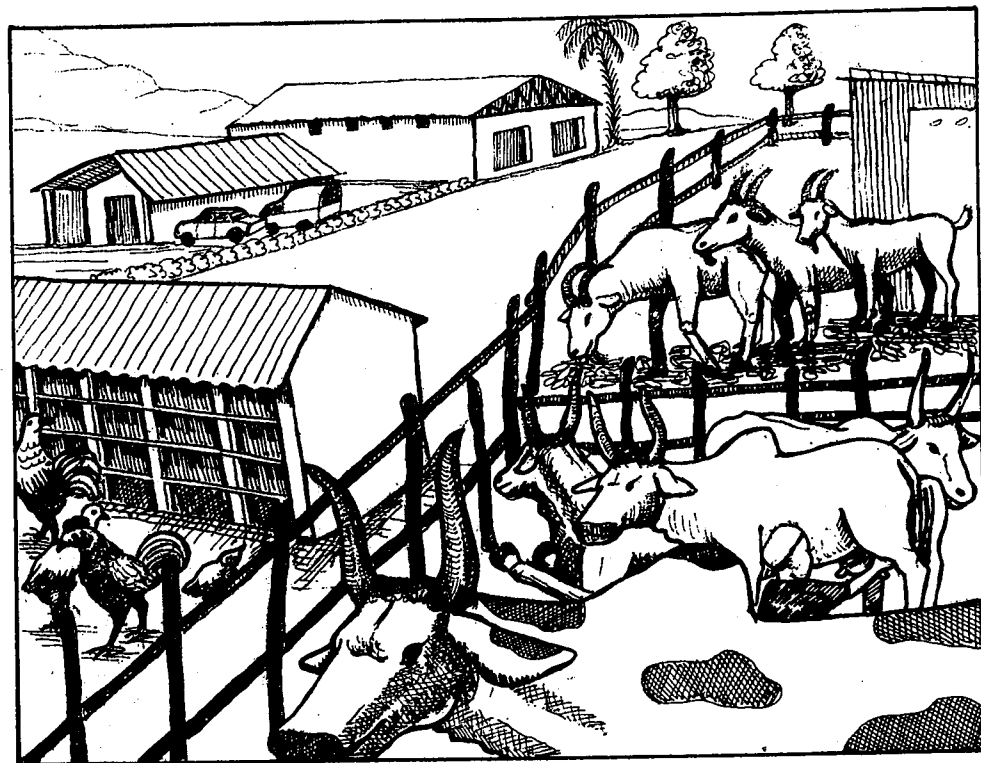
III - 1) A' ye dapew jini minnu ni dapew ninnu koro be taa jagon na: bugunna; damine.

- 2) A' ye dapew seben minnu baju ye bagan ye?

IV - A'ye masalabolo in dakun sabanan jidi ni hakilina kuraw ye?

Kumajoɔɔnya: Bamadu ka baganmara

Kumajoɔɔnw : Bamadu, Muso folo, Muso ncinin, Denke folo, Denke ncinin, doɔɔtoɔ, baarakelaw, Malile baarakelaw, Dugumogo do.

Dakun folo : Bamadu ka lasigili* laben.

Denke ncinin : Ba, nin ye saga were ye tugun? An na nin kelen in sogo dun.

Bamadu : Eɛ Bancinin, nin te dunta ye; nin ye sagasi puman ye. An ka taa nin fara sotaw kan.

*Lasigili : eretereti, baarabila.

Muso ncinin : Nin ye here ye ! Hami were t'e la ni bagansan te ? Feere bee be pini k'an bali ka bo.

Bamadu : Ne te sege fil'aw la «Mogo b'i to don na ka don pesigi.»

Denke folo : Ba, o ye tije ye, bee b'a don ko baganmara ka d'i ye kabini bi ma se.

Bamadu : Baganmara kanu doron te, nka lasigili pesigito don.

Dakun filanan : lasigili

Muso folo : Kooke, duguba sigi ka gelen, e dun te baara la tugun, an te taa faso la?

Bamadu : I ye tije fo; ni Ala sonna sibiri nata an be taa so, bawo labenw kelen don kaban.

Dakun sabanan : Sosigi

Muso ncinin : Nin ye so pumanin jolen ye dere, sinsan jename fana b'a kofe.

Denw : Tije na Ba, i ye baara ke, baganw bugunna, wa konow yerew te dan ka ban.

Bamadu : An k'an jija u ladonni fe sa de.

Dakun naaninan : Baganw ladonni

- Baarakelaw : Bamadu, kɔnɔw ye dumuni sɔrɔ. Turuto be min, an ka dɔ di baganw ma.
- Bamadu : A be magasan kɔnɔ. A' b'aw hakili to kɔgɔ la.
- Dɔgɔtɔrɔ : Cɛkɔrɔba, i ka baganw bugunna, nka i be furakeli fara i boloda la.
- Bamadu : N y'a men n denke. O koje t'aw yere bolo wa?
N'aw ko ka fura min san, o be san.

Dakun duurunan : Baganmara nafa

- Malile baarakela: An y'aw komen, an nana nɔnɔɲini
Malile tɔgɔ la.
- Bamadu : O ye here ye. A'be litiri joli fe?
- Malile baarakela: Don o don litiri keme fila.

Dakun wɔɔrɔnan: laadilikanw

- Dugumɔgɔ dɔ : Ne ko, fura jumen b'e bolo baganmarako
in na de ?
- Bamadu : Balokɔɲunan ni ladonkɔɲuman.

Degeliw

1. Kulu fɔlɔ : A'ye kumapɔgɔnya in waleyali kumama ke kulu tɔw jena.
2. Kulu filaman : A' ye kumapɔgɔnya kɔrɔfɔ fɔta fɔ kulu tɔw ye.
3. Kulu sabanan : A'ye kumapɔgɔnya kɔrɔfɔ sebenta seben k'a kalan kulu tɔw ye.
4. Kulu naaninan : A'ye kumapɔgɔnya in nataliye dilan k'a jira kulu tɔw la.

Dɔnniyamasalabolo: Fɔlifenw kulusigi

Kabini lawale la, jɛnaje kera hadamadenya sabatilan do ye. Walasa jɛnajew ka diya, fɔlifen suguya caman dilanna, minnu be tali ke sigiyɔrow ni siyaw la. O sababu la, fɔlifenw tilala kulu saba ye.

Fɔlifen gositaw : Olu de ye fɔlifen fɔlo dilannenw ye hadamadenw fe: kaba fila gosilen jɔgon na, wolo jalan mankan, jiri mankan, ji gosilen mankan walima fen werew gosilen mankanw. O banger a fɔlifenw na i n'a fɔ bala, jɛnbe, jidunun, karijan, gusunbara, gitafilen o n'a jɔgonnaw.

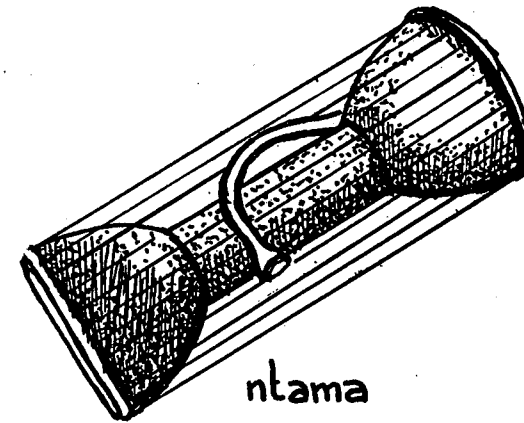
An fe yan, dunun jɛci te fɔ ka ban. Kɔro de b'a fɔcogo n'a fɔwaati la. Ale de b'an ka laadalajɛnajew sankɔrota.

Fɔlifen fiyɛtaw te dɔwere ye filen ni buruw ko. U fana jɔyɔroba b'an ka laadalajɛnajew la wa jɛci belebele b'u la donsow ni bagangennaw bolo.

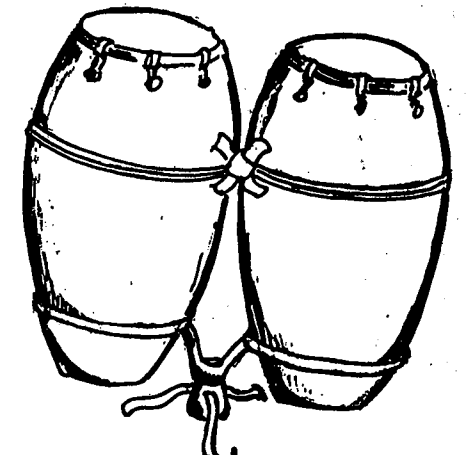
Fɔlifen jurumaw misaliw file: soku, nkɔni, npɔlon, kora, dan, o n'a jɔgonnaw. Nin fɔlifenw beɛ n'u jɔyɔro don an ka seko n'an ka dɔnko la.

Farafinna, an ka fɔlifenw caman dilalen don bolo la. O de kosɔn, u fɔlikan ye mankan kerɛnkerennen ye, wa dije fan tan ni naani beɛ fɔlikejekulu caman b'u don u ka fɔliw la. Fɔliw ni dɔnkiliw kalan hukumu kɔnɔ, an ka fɔlifenw ni tubabufɔlifenw be dege jɔgon kerɛfe kalansen kerɛnkerennenw

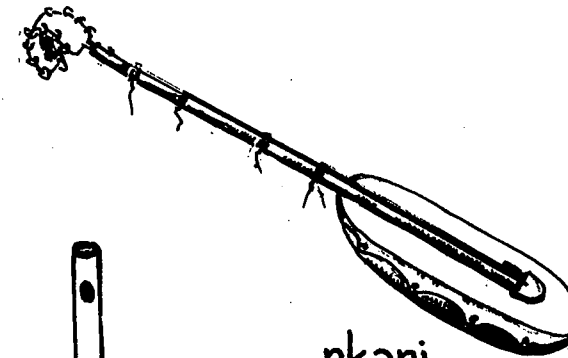
na an ka seko ni dɔnko kalansoba la Bamako, min be wele INA. Fɔlifen damadow kera sababu ye ka Mali lakodon dije kɔnɔ i n'a fɔ kora ani jɛnbe.

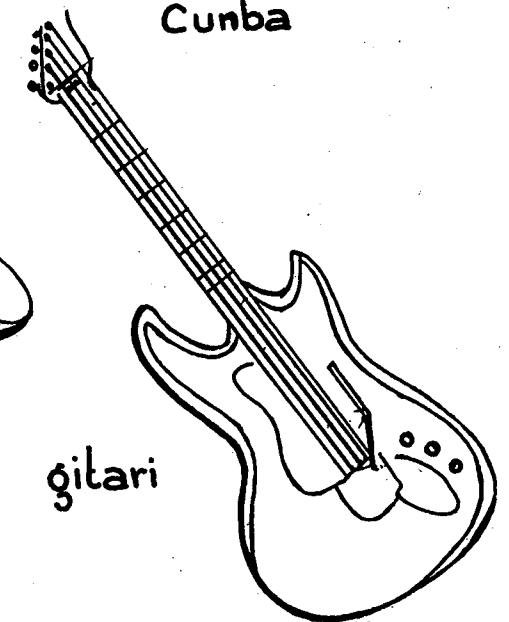
ntama

Cunba

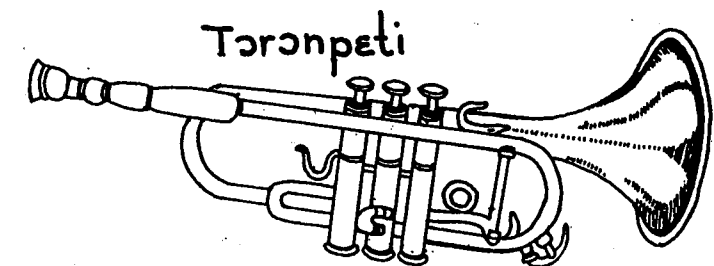
nkɔni

gitari

file

Tɔronpeti

Degeliw

Nininkaliw

- I - a) Fɔlifɛnw tilalen be kulu joli ye? A'y'u seben.
b) A'ye fɔlifɛn fiyeta fila tɔgɔ seben.
c) Fɔlifɛn jumenw kera sababu ye ka Mali lakodon dije kɔnɔ?
- II - A' ye masalabolo in kɔrɔfɔ fɔta laben k'a fɔ.
- III - A' ye dɔnniyamasalabolo dɔ dilan maramafenw kan.

Dɔnniyamasalabolo : Hakililabaara ni bololabaara

Hadamaden semɛjiri ye baara de ye. Baara ma bɔ baara la, baara man fisa baara ye. Baara suguya ka ca : hakililabaara, bololabaara walima fangalabaara. N'i ye jatɛmine ke bi, mɔgɔw kelen be ka hakilabaara fisaya ni baara tɔw ye. O ye fili belebele ye. Baara o baara n'i b'a ke jɛlenya la k'i dahirime sɔr'ala, k'i ka denbaya ladon ka jɛ o ye baara juman ye. I mana baara fila ninnu nafa laje, i b'a dɔn k'a fɔ a si man fisa si ye, ka d'a kan baara suguya tɛ laje, a kekun n'a nafa de be laje. Walasa k'o nafa dɔn f'i k'a faamu ko baaraw be jɔgɔn dafa.

N'i be sojɔ i b'a faamu ko sojɔbaarakelaw si tɛ taa si kɔ: jɛgenkela, sɛbɛndilanna, minebara, dugukolosumana, cɛncɛnfeerela ani sojɔminɛnfeerela, nin bɛɛ be jɔgɔn dafa.

Hakililabaarakela be se ka nafa min sɔrɔ a ka baara la, baarakela tɔw fana be se k'o nafa kelen sɔrɔ. Hakililabaara bilali bololabaara walima fangalabaara jɛ, o be se k'an ka jamana ka jɛtaa segin kɔ. An ka kan ka hakilina kura ta k'a dɔn ko baara lankolon tɛ yen, ko baara man fisa baara ye.

Degeliw

- I. A' ye nininkali ninnu jaabi:
- Hadamaden semejiri ye mun ye?
- A' be baara suguya joli don? A' y'u seben.
- A be fo baara jumen ma ko baara juman?
- Mun be se k'an ka jamana ka jetaa segin ko?
- II. A' ye masalabolo in kalan k'a jefo a tɔɔɔɔw ye.
- III. A' ye masalabolo do dilan sonyali kan k'a seben.

Lakalita: Baru ka kɔɔɔ

«Koba te ke ka caya, nka kelen min mana ke, o be meen ka lakali.»
Nin tun ye worojula do ye, n'a tɔɔɔ ye Baru.
Don tun ka di u ka du la kosebe, sabu, balo te dese u la, u yecogo ka ni, sɔɔɔ b'u la, wa ben tun be du in kɔɔɔ fana.
Baru tun ye du denfoɔ ye, a fa tun ntanyana a meenna. Don do, Baru ba y'a wele, a k'a ma: «Baru, n y'i wele bi, walasa ka n hakilina jira i la. Baru, i ma deli ka fen ke n na, min ye n tɔɔɔ, i be n ladon, i n'a fo den ka kan ka ba ladon cogo min. Nka Baru, i yere je b'a la ne korola; o la hami kelen min be n dese ka sunɔɔ bi, o y'i ka musoko ye. N b'a jin'i fe, i ka muso jini k'o furu walasa n na se ka n moden sigi n sen kan, bawo saya te suda. N'i ma son i faninncinin ta jininen na, o jogo koson, i yere k'i jenata jini o ka furu ka d'i ma.»
«Ma, n y'i ka kuma men. Ne yere tun b'a fe ka na npogotigi do kofɔ i ye bi, Sanɔɔlakaw fe yen. A tɔɔ Worokiya, i t'o jefo ba ncinin ye, a ka se jeli Lamini ma k'o sirataama ke.»
«Ee, n den! o dun diyara n ye. Bi bee, n na se i fa ma k'a jefo a ye.»
Kuma in ma bila dagagirin da la tugun. Dugu jera Jeli Lamini sera Sanɔɔlakaw fe yen ni Jaralakaw ka woro ye. Worokiya somɔɔw ye jɔɔɔ ye, u benn'a kan den ka di Baru ma. A ko kera i n'a fo napinina ni nabonna benna, u y'a yelema

ɲɔɲɔn kun ka tɛmɛ. sabu npogotigi in tun meenna furubaliya - la.

Baru somɔɲɔw kɛlen ka furu musakaw bɛɛ di, u buranw ma, kɔɲɔ dɔɲɔɔara.

Du fila in bɛɛ ye labenw damine. Kuma were te men dugu kɔɲɔ ni Baru ka kɔɲɔko tɛ. Sabaranintigiw wulila, kuma cayara, bɛɛ b'i ta fɔ; bisigiw kera, nkalonw tigera, tipew yere fɔra. Dɔw yere y'a jira ko dennin in tɛ Baru ka muso furuta ye; sabu a te malo, a tɛ sigi, a donyɔɔ n'a bɔyɔɔ ka ca; nka o si ma se ka furu in bali. Kɔɲɔ don nana se, a kera jamako dan ye. Balimaw, teriw, sigiɲɔɲɔnw, bɛɛ nana kɔɲɔ in na. Baruw ka du fara fo ka yɔɔ dɛsɛ mɔɲɔw la. I bɛ miiri dumuni suguya o suguya la, nin bɛɛ tobira nin don in; bawo sagaw, sɛw ani kami, minnu fagara mɔɲɔ t'o da dɔn. Npogotigiw ka gitafɔkan bɛ jini ka fa don tulogeren na. Kamalenw bɛ tewuli la fan bɛɛ. Nin kera gintanba ye dugu kɔɲɔ, jamakalabonda si ma to kɔ: numuw, funew, jeliw, garankew ani wolosow; cɛ fara muso kan, nin bɛɛ y'i niyɔɔ sɔɔ bawo fentigiko don.

Wulada fɛ denbaw ni balimamusow ye ɲɔɲɔn lajɛ ka taa kɔɲɔkunkoyɔɔ la. O yɔɔ fana na, fosi tun tɛ men ni ntamaninkanw di dɔnkilidakanw tɛ. Fitiri temenen, kɔɲɔmuso sensenna ni dununw ni dɔnkiliw ye, ka t'a bila a cɛ fɛ yen. Bamananw ko: «su min bɛ diya, o bɛ dɔn kabini fitiri.» O ma kɛ Baru ka musoko in ye. Dugu sumana jona bawo tile bɛɛ kɛlen girin na mɔɲɔw sɛgennen y'u da. Worokiya y'i to kɔɲɔso la, ka

selidaga ta, ka don ɲɛgen kɔɲɔ, ka kogo ta ka bɔ. Hali bi, a b'o senfɛ. Kibaruya dɔnnen. Baru ba tulo la, a serinna ka bin duguma. U y'a kirinnen cɛ ka don so kɔɲɔ. Su fila ani tile fila, a tɛ se ka kuma mɔɲɔ fɛ. A ma ɲɛ, f'u y'a ta ka taa n'a ye kubeda dɔɲɔɔɔso la.

Degeliw

I - Tije, nkalon, n m'a dɔn

- 1) Baru tun ye den laban ye?
- 2) Sanɔɲɔlakaw ma sɔn ka den di Baru ma?
- 3) Kɔɲɔ don kera gintanba ye?
- 4) Kɔɲɔmuso bolila?
- 5) Kɔɲɔmuso dogolen yera kɔɔso kɔɲɔ?

II - ɲininkali ninnu jaabi

- a) Fen kelen jumen tun bɛ Baru ba dɛsɛ ka sunɔɲɔ?
- b) Baru ba hami tun ye mun ye?
- c) Baru n'a ba benna kankelen kan wa? Munna?
- d) Munna Baru ba kirinna?
- e) Kumasen jini masabolo in kɔɲɔ min b'a jira ko Worokiya ka boli ma bala mɔɲɔ la.

III - Masabalo in kalannen kɔ miiriya jumen bɛ jigini e kɔɲɔ?
O seben.

Waribilaseben

Waribon min nesinnen be yiriwali ma.

Don.....kalo.....san.....

- bolofara

faranfasiyaw	
- d 2 000 biye	
- d 1 000 biye	
- d 500 biye	
- d 200 biye	
- d 100 biye	
- d 50 gananw.	
- d 20 gananw	
- d 10 gananw	
- d 5 gananw	
- d 2 gananw	
- d 1 gananw	

- Wari bilata hake

- Mogo min ye wari bila

- O dagayoro

- A ka bila konti nimorokono

- Waribilala togo

- A dagayoro

- Wari hake (1)

.....

- (1) wari hake ka seben ni
siginidenw ye.

Wari bilala bolono

Mume

- Mali waribon min nesinnen be yiriwali ma. A ka baarakewari ye dorome miliyari 3 ye.

- Dagayoro : Bamako - Bada la, negejuru : 22-20-50/22-40-88

Telekisi : 2522/2535 - Telefakisi : 22-50-85

Gansiliseben:

Erafiriki pankurunnataama:

- Bamako. Abijan. Bamako

- Netugu ka yelen!

Tarata: waati 9^{nan} Sibiri: waati 18^{nan}

- Biye be soro Erafiriki biro la.

- Minen kilo 20 yamaruyalen don biye fe.

- Dumuni duman, minfen sumanen ni otasi nisondumanw b'aw ka bila la.

- Ka taakasegin nogoya!

Batakibara nimoro...

Negejuru nimoro...

Fakisi nimoro...

Degeliw

1) - An ka Erafiriki pankurun in be taama dugu jumenw ni jogon ce?

2) - Pankurun in ka taama be ke don jumenw ni waati jumenw?

3) - Donihake jumen yamaruyalen don?

Tulon: dugumababifuti

Ntolatannaw : kalanin kogolen 22

Jow: kala saba minnu be don jɔgɔn na i n'a fɔ ntolatanjo.

Ntolan : Jiridenkise koorilen, bikise.

Kulu kelen o kelen ntolatannaw ye 11 ye.

Ntolatanna kelen o kelen ka kan ni jɔyɔrɔ min ye, o be turu yen.

Ntola be da ntolatanna do senkɔrɔ.

Bolonkɔni kelen be ke ka o ntolatanna kuru, k'a bila.

Ntolatanna fanga be ntola tan.

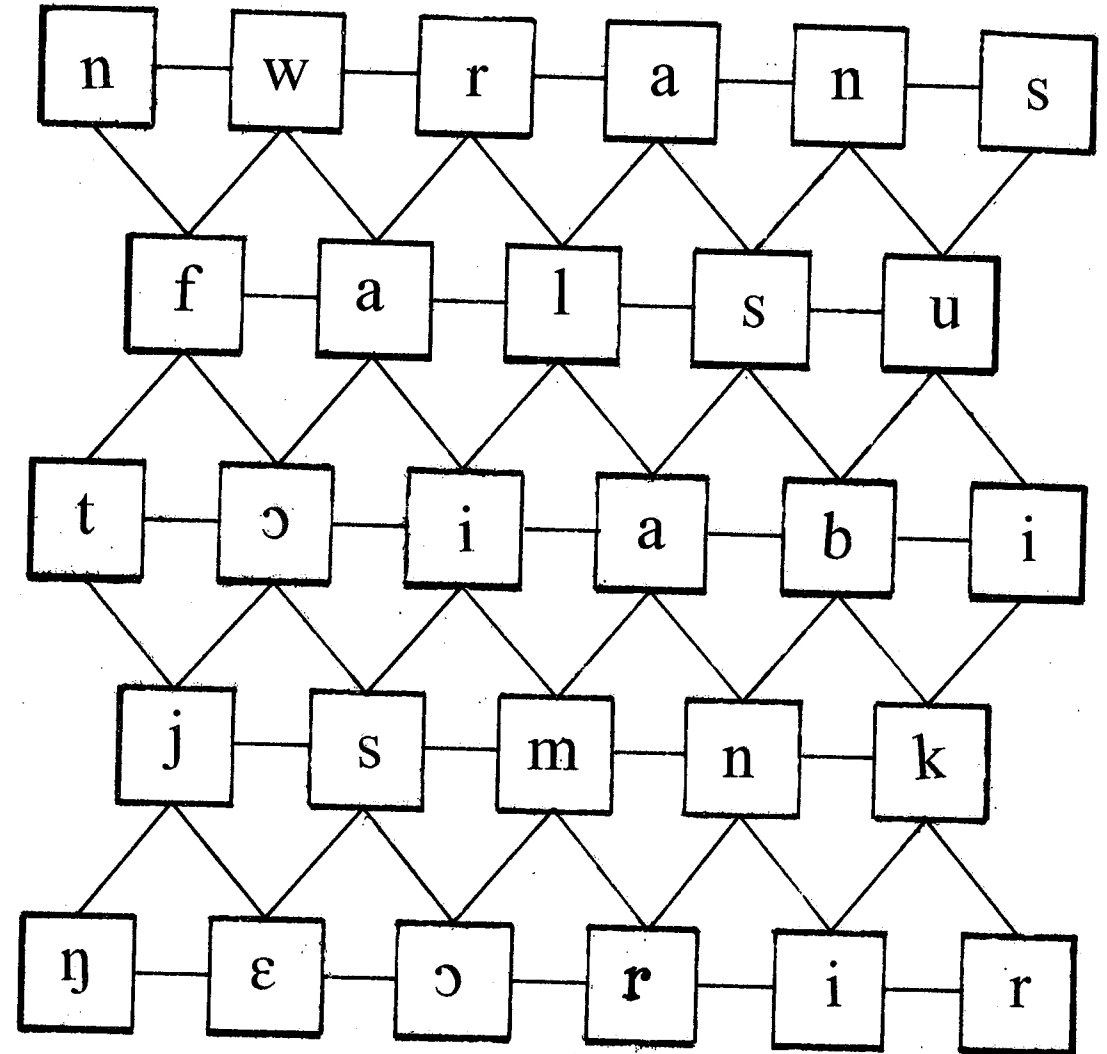
Ni ntola jɔra ntolatanna min kerefe, o b'a d'a yere kɔrɔ k'a tan.

Ni ntola sera ka teme kala sabaw ni jɔgɔn ce, o ye kuru (bi) ye.

A ka to hakili la ko kuluw ntolatannaw te ntola tan ka taa kuntilenna kelen na.

Dajelatulon:

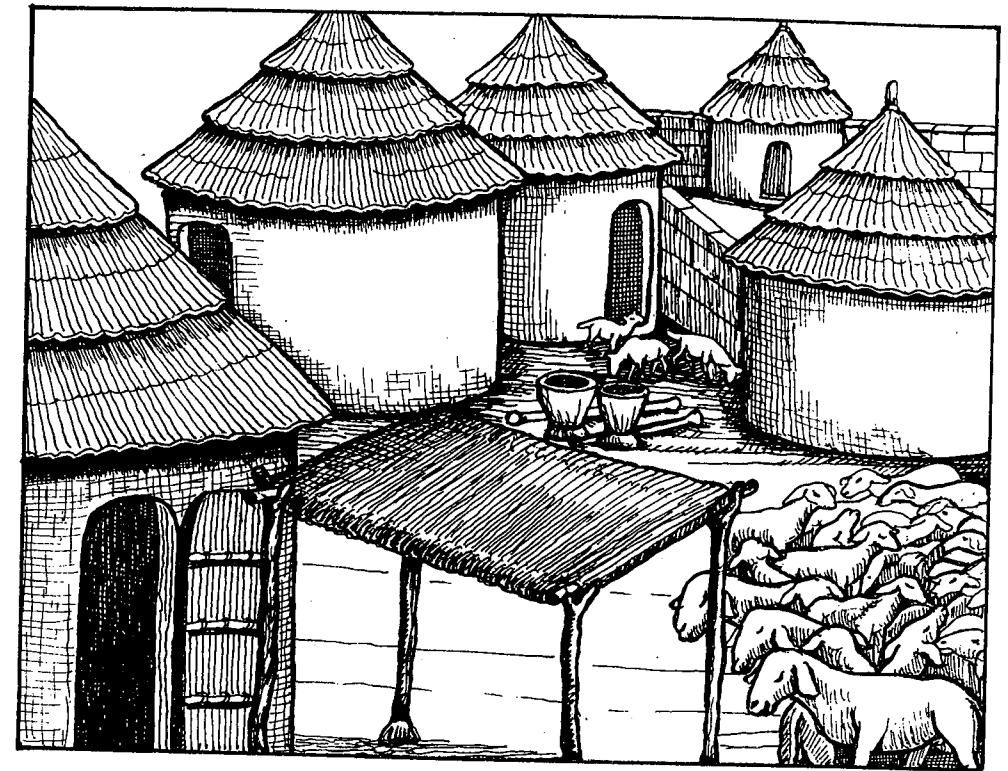
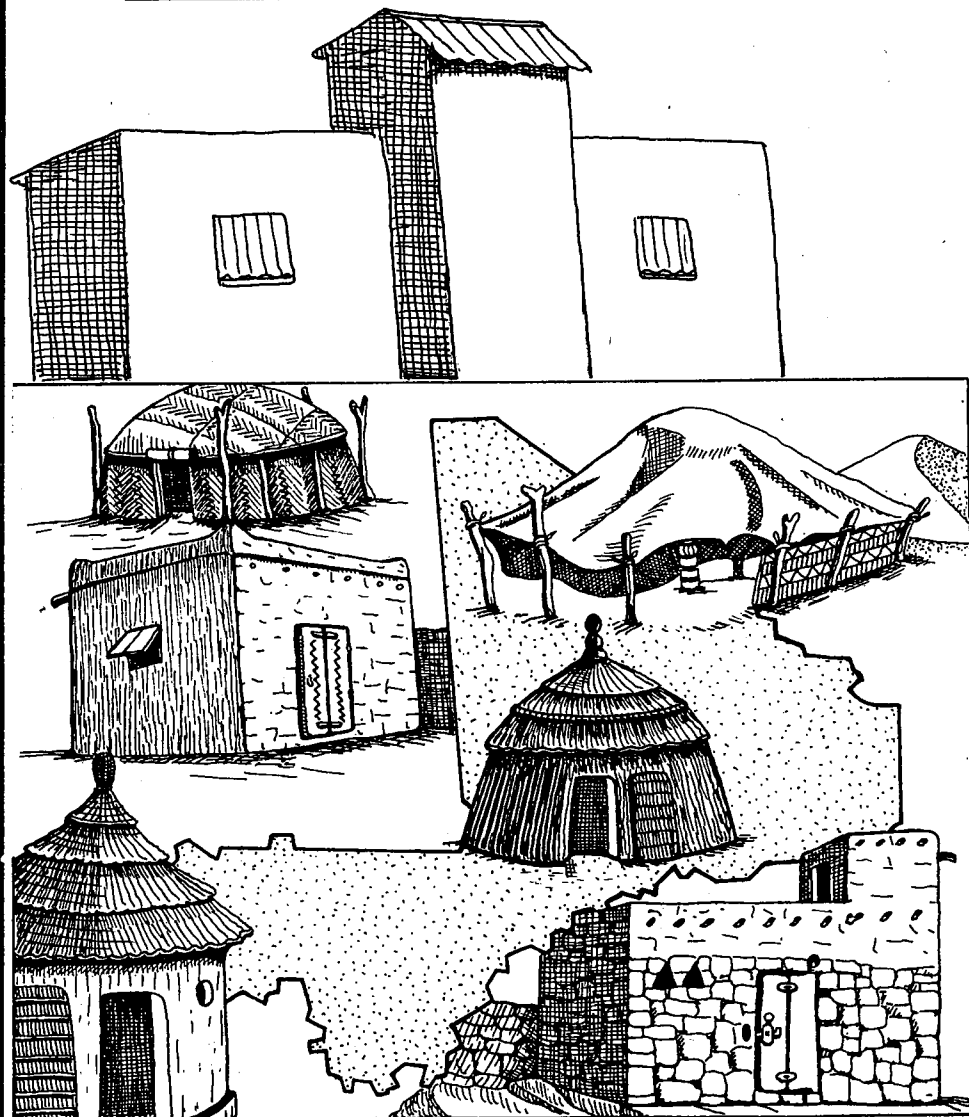
Kalanyɔrɔ baarakeminen duuru tɔgɔ sebennen don, u jini, i k'u seben.

- farasu

jaabi: - walan - jɔsɪlan - biki - alamɔri

SOW

N'i yaalala jamana kono i be danfaraba kolosi duguw sigicogow ani sisow jocogow ni jagon ce.

Wasulu mara kono, dugu do be yen min togo ye Jalinama.

Kabin'i be kuluba do jigin i be dugu fensennen ye ka taa fo ne dan. A sow bee ye bogoso koorilenw ye k'u bili ke tufa ye.

Sow bee donnen be jagon na, o de la dance te duw ni jagon ce; i be don du do kono ka taa bo dowera kan. N'a bora musojiginso ni balikukalanso la, a tow bee jocogo ye kelen ye. Forow, dagajeniyoro ani nakow kelen be ka dugu lamini. A sahelianfan fe, koba do be yen finiw ni fen werew be ko min na wa baganw fana minyoro don.

Burulayi ka du be dugu tilebinyanfan fe. N'a yere te, dunan t'a ka du dance don. Du kono buguso tan ni woro jolen be ka jagon koori. Gaba do jolen be Burulayi yere siso da la gala kunna. Furumuso bee n'a ka gabugu n'a siso don. Semarayorow ni baganmarayorow jolen be sow ni jagon ce.

Dukene cemance ye musow ka susuliyoro ye. Koliyoro be fan bee nka banakotaayoro te yen. Burulayi yere siso ye bugusoba do ye min konona tilalen be fila ye. Sokonje na, marifa dulonnen be dilan kerefe kungotaabore b'o koro. Bogodaga saba sigilen be soju la Burulayi ka ceyaminenw b'olu kono. Kungosogo dow i n'a fo bakoronkurun, mankalan, sinenin ani jakumawara, olu wolo dulonnen be so kogo la k'o ke masirilan ye. Mankalannin, sagajigi ani daje gerew soorisorilen don ci la. Bogo ni misibo jagaminen be jagon na ka sow kogow mun. A dugumana sennen be ka bonboli ke k'a gosi fo k'a dalakeje. Dilan senkorola la, wagandew ani fen werew sogolonnen be tabali kan. So in kono, minenw si te lasa jona dibi fe bawo folo t'a la.

Ni fiyeba cira dugumogow be jore bawo a be ciw fara, ka dow ta k'u yereke fan bee fe. N'i ye kulekan gannen ye, o b'a soro tasuma wulila buguso do la. Ce o, muso o, bee be bo ni ji ye k'o yoro magen.

Degeliw

I - A' ye pininkali ninnu jaabi.

1) Jalinama sigilen be min?

2) Jalinama sow jolen be cogo di?

3) Masalabolo in kono, a' ye dajew seben minnu be Jalinama koba nafa jira.

4) Burulayi ka ceyaminenw be mun kono?

5) Burulayi ka so masirilen be ni mun ye?

II - A'ye kumasen ninnu bila waati temenen na
- Ni Burulayi yere te, dunan t'a ka du dance don
- Furumuso bee n'a ka gabugu n'a siso don.
- bogodaga saba sigilen be soju la.
- Ni fiyeba cira dugumogow be jore.

III - 1) A'ye nin dajew dajekodonnenw jini:
kono, jigin, don, tilebin, dunan.
2) A'ye korogonma jini dajew ninnu na:
furance, baganw, koori, konona, wagande.
3) Focogo kelen de be nin dajew kelen o kelen na, nka koro
fila walima saba be soro u la; a y'a kelen o kelen koro
seben: mara, sigi, bala, juru.
4) A' ye dajew seben minnu baju ye:
ga, gosi, dugu.

IV - A' ye masalabolo in dakun laban jidi k'a seben.

Kalanje: Zan ka du

Zan ye cikɛlawara ye min be bo Kulukoro mara la. A ka dugu n'o ye Nage ye, o sigilen be tintin kan. Kobolonin do be teme a worduguyanfan fe ka t'a tilebinyanfan fe.

Tilema fara samiye kan, nakosene be ke kodawolow la, o kera sababu ye ka dugumogo caman bo nogo la, ka tungafetaa nogyaya.

Nage sow ni dugubaw ta te kelen ye. So caman ye bogosow ye, duw bilalen don jagon na. Ben ni kelenya sabilen be dugudenw ni jagon ce, bawo u be je ka baara caman ke jagon fe i n'a fo sojow, sumantigew.

Nage du caman lamininen te ni kogo ye. Baganmarayorow ni semarayorow bee be ke du kono. Kolon caman be yen minnu lakananen te bawo datugulan t'u la. Sutura fana be du caman kono nka u ma ladon ka je.

Zan ma kalan, nk'a ka yaala ye faamuyali caman d'a ma, min ye danfara don a ka so jocogo ni dugumogow ta ce. O de koson, a ka du lamininen don ni kogo ye, k'a ka baganmarayoro mabo kosebe du la. Kolon min b'a ka du kono, datugulan jenama b'o la. O b'a n'a ka denbaya tanga bana caman ma. Jegen fana saniyalen don tuma bee. Tuma ni tuma a be geresili k'o keredaw la.

Zan ka sow jolen be ni simantufa ye, ka toli d'u kunna. So jolen be k'a ke soden woro n'a waranda ye. A muso saba bee n'a ka so don, ka denmisenw ta tugu o la, k'a laban n'a yere ka ceso ye. So kogow jelen be ni laso ye k'u korotige ni bula ye ani ka dugumana ke siman ye. Folo fila be soden kelen kelen bee la, ka datugulan k'u la. Gabugu jolen be sow koronyanfan fe k'a jecin musow sisow ma.

Don do la, dogotoro bolofara mogo dow, minnu ka baara jecinnen be saniyakow ma, olu nana Nage konona yaala. U tilalen o la, u ye dugumogo bee laje feere la. U ka korofa kono, u y'a jira dugumogow la, ko, baganw man kan ka mara sow masurunya na sanko u konona na. Ji minnu fana be sigi dukene na, olu be ke sosow dagayorow ye ka bana caman lase mogow ma.

U ye kɔrɔfɔ kuncɛ ni misali ye, k'a jira jama na, u ka sow jɔ i n'a fɔ zan y'a ke cogo min na.

Degeliw

I - A'ye nininkali ninnu jaabi:

- 1) Nakɔsene be ke san waati jumenw Nage?
- 2) Danfara jumen be duguba sow ni dugumisennin sow ce?
- 3) Danfara jumen be Zan ka du jɔcogo ni dugumɔgow ta ce?
- 4) Dɔgɔtɔrɔw ye laadilikan jumenw di Nagekaw ma dugu saniyali siratige la?

II - 1) A' ye dape ninnu siya fɔ:

- Zan, muso, bɔ, o (o de kɔsɔn)
- de (o de kɔsɔn).

2) A' ye nin kumasen kumasenbolow danfara k'u siya fɔ.

- kɔlɔn caman be yen minnu lakananen te bawo datugulan t'u la.

III - 1) A' ye dape ninnu dapɛkɔdonnenw seben

- samiye, caman, saniya, dugumana

2) A' ye dape ninnu kɔrɔjɔgɔnmaw jini k'u seben.

- cikela, woroduguyanfan, kɔgɔji.
- laje, dagayɔrɔ.

IV - A' ye masalabolo in dakun laban jidi.

Kalanje: An ka jamana sow

So jɔcogo be tali ke sigiyɔrɔw ni siyaw cogoyaw la. Dugubakɔnɔsow ni togodasow jɔcogo te kelen ye. Danfaraba b'u ce. An ka togodaw la, bɔgɔ jɔyɔrɔba be sojɔ la. Bɔgɔsow fana jɔcogo te kelen ye: bilisow be yen, bugusow, tolisow ani kaarasow.

Biliso tangililama don. A kogow jɔlen don ni tufaw ye, k'a bili ni jiri, cekala ani bɔgɔ ye. A be mun ni bɔgɔpasan ye, a kɔnɔna be jegen ni bɔgɔje ye, k'a dugumana mun ni misibo ye. N'i donna dɔw kɔnɔ, dilandayɔrɔw ni finɛsigiyɔrɔw labennen don yen. Cekala de tun be ke k'a datugu fɔlɔfɔlɔ, nka sisan jirikonw ni tolikonw de be k'a daw la. A finɛdondaw fana ye fɔlɔninw ye. Buguso fana be jɔ ni bɔgɔtufa ye. Dɔw koorilen don, dɔw tangililama don, k'u bili ni bin ye. A kogo be mun i n'a fɔ biliso. Buguso dɔw fana be jɔ ni bin ni bɔw ye.

Mali kɔnɔ, siya be n'a ka sojɔcogo don. Sahelijamana na, sow be jɔ ni finiw, wolow ani debenw ye. O sow neema ka bon kosebe. U jɔ ka teli, u waraka ka teli fana. O be tali k'u ka hadamadenya taabolow la. Dɔgɔnɔ minnu be kulu sanfe, olu ka sow be jɔ ni kaba ye k'u bili ni beremisenninw ye. O so suguw si ka ca kosebe bawo sanji te fen k'u la, kuma te fine ma. Dɔgɔnɔ minnu be kulu jiginjigin na, olu ka sow be jɔ i n'a fɔ bilisow. A dɔw be bili ni bin ye.

Duguba kɔnɔ, lawale sojɔcogo be jini ka tunu. Siman ni fara ye bɔgɔ jɔyɔrɔ mine. Dakabanasow ka ca duguba kɔnɔ. O bɔra hadamaden ka sɔrɔ cogoya ni hakilinaw la: sankansow, tɔlisow, bugusow, nin bee dakabana jɔlen don.

N'i donna dɔw kɔnɔ, i b'a sɔrɔ u sodenw ka ca, k'u bila jɔgɔn na. U tila bee dugumana ye siman walima karo ye.

A so caman kɔnɔ, i b'a sɔrɔ siyɔrɔ, dumunikeyɔrɔ, bisimilayɔrɔ, nin bee b'a dan ma. Dugubakɔnɔna na, sariyaw de be sow jɔli la minnu labatoli ye wajibi ye. O de y'a to, sow sigicogo ka ni jɔgɔn kɔ, ka sirabaw ci, ka jiwoyosiraw bɔ, ka wuluwuludingew sen.

Nin baaraw de kosɔn duguba kɔnɔ, jikasara man ca i n'a fɔ togodaw la.

Duguba kɔnɔ, sojɔ be tali ke cogoyaw la minnu be bɔ yɔrɔ werew la. O la n'an m'an jija an ka danbew bena tunu.

O siratige la, dije fan tan ni naani ka tɔnba min jɛsinnen b'an ka tabiya ni danbew lakanani ma, n'o ye Inesiko ye, o ye sariyaw ta minnu b'an ka sigidaw lakana. Tumutu ni Jene sugandira o hukumu de kɔnɔ.

Degeliw

I - a) Tije wa nkalon.

- Dugubakɔnɔsow ni togodallasow jɔcogo ye kelen ye.

- Bugusow be jɔ ni bɔgɔtufaw ye.

- Sahelijamana sow be jɔ ni siman ye k'u bili ni ci ye.

- Dugubakɔnɔ, sariyaw de be sow jɔli la.

- Inesiko ye Bamako ni Kayi bila dugu lakananenw fe .

b) jininkali ninnu jaabi

- Yala sow bee jɔcogo ye kelen ye an ka jamana kɔnɔ wa?

- Danfara jumen be sahelijamana sow ni worodugu taw ce?

- Mun na jikasara man ca duguba kɔnɔ?

- An ka dugu jumenw sugandira Inesiko fe?

II- a) A'ye hakelan dadɔnbali saba jini masalabolo kɔnɔ k'u bila kumase werew kɔnɔ.

b) A' ye kɔbila ninnu seben tomiw nɔ na: la , na, kɔnɔ, kɔ, ceman.

- N'i donna bilisow dilanyɔrɔ ni fipensigiyɔrɔ labennen be yen.

- Sahelijamana, sow be jɔ ni fini ni wolo ani debenw ye.

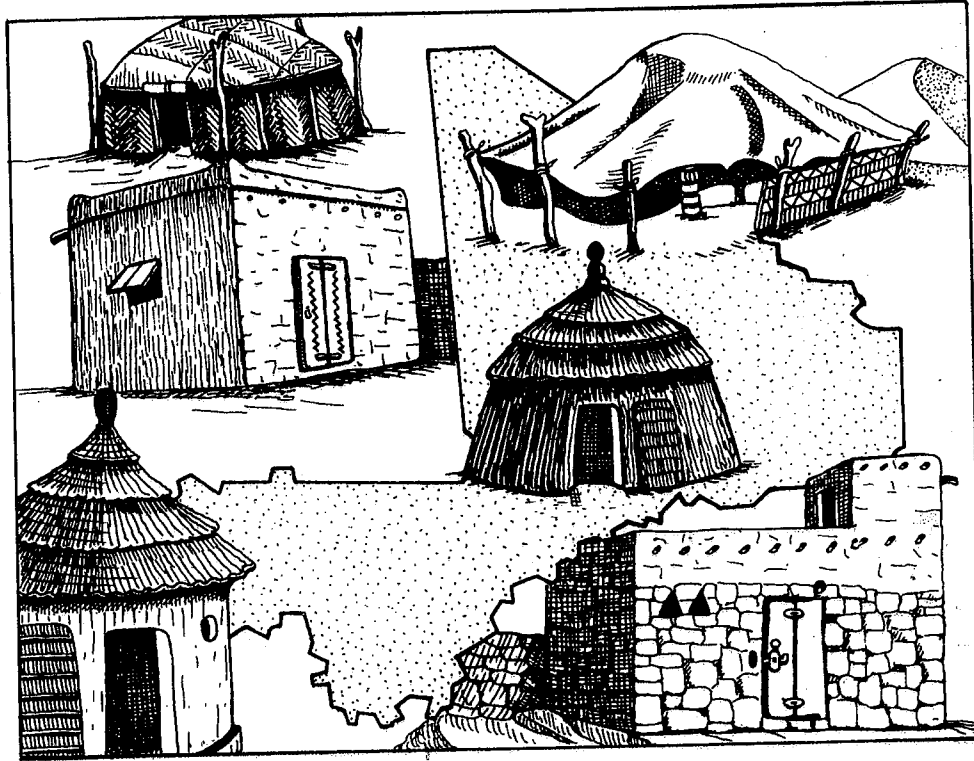
- Ntuloma be turu biliso dɔw...

- Duguba sow sigisigilen be jɔgɔn ...

III -A' ye dape ninnu kɔrɔjɔgɔnmaw jini masalabolo kɔnɔ k'u seben : fɔlɔfɔlɔ, taasiraw, kisi.

Kumariɔɔnya : An ka jamana sow

Mɔɔw : Karamɔɔ, Kalandenw, Sojola Burama,
Sedu, Kaja, Mariyamu, Mahamani.

Dakun folo

(Karamɔɔ n'a ka kalandenw kalanso kɔɔ)

- Karamɔɔ : An ka bi kalansen be sojɔ kan. Jɔn de be so jɔ?
- Kalandenw : Masɔnke, sojola.
- Karamɔɔ : Sojola jumen ka yɔɔ ka surun an na?
- Kalandenw : Ba Burama
- Karamɔɔ : Ayiwa, a' y'a' ka minenw laben an ka t'a fe yen.

Dakun filanan

(kalandenw ni karamɔɔ, sojola bara)

- Karamɔɔ : Burama, i ni ce!
- Burama : Nba, metiri! Here sira? Somɔɔw ka kene? A kera di?
I n'i ka cedenw cunna n kan de!
O ka di?
- Karamɔɔ : A ma juguya, an ka bi kalansen be sojɔ de kan. An nana i k'an kunnafoni.
- Burama : O te baasi ye, aw bisimila! Anw yere famana kalan ma nin cogo in na.
- Karamɔɔ : Sisan, kalan seginn'a cogoya kɔɔ ma. A jirala k'a fo kalan ka kan ka sinsin baaradegew de kan. O de nafa ka bon an ka jamanaw ma.
- Burama : Nin ye hakilina puman ye. N b'aw ka bila la.

Dakun sabanan

(kalandenw ni Burama)

- Sedu : Ba Burama! E be ka so min jɔ, o ye so suguya jumen ye?

- Burama : Nin ye bɔgɔso de ye. A be mun ni siman ye, ka tɔli d'a kunna.
- Sedu : A bɛɛ be jɔ nin cogo in na wa?
- Burama : Ayi! a dɔw be bili ni jiri, bin ani bɔgɔ ye.
- Kaja : So in dugumana bena dilan cogo di?
- Burama : Siman ni cencen be jagami k'o ke k'a dugumana laben, ka sɔrɔ ka simanji ke k'a nuguya.
- Mariyamu : Ba Burama! Ne ye so dɔw ye Bamako, olu ka jan de! U sigi-sigilen don jɔgɔn kan.
- Burama : Olu be wele Sankanso. U be jɔ ni fara, nege, siman, bele ani cencen ye.
- Kaja : Sojɔla bɛɛ be se ka nin so suguyaw jɔ wa?
- Burama : Ayi! Olu jɔbagaw b'u dan ma. Bawo u jɔli ka gelen wa u musaka ka ca.
- Karamɔgɔ : Burama, n be i ka kuma sɔn ji la. A so dɔw kundama be taa metere keme ni ko la. Olu jɔliminen t'an bolo.
- Mariyamu : Ne ye so suguya werew ye Bajangara, olu ni ninnu si te kelen ye.

- Karamɔgɔ : O ye tije ye. Sojɔcogo be tali ke sigiyɔrɔ cogoya ni siyaw la.
- Mahamani : Anw ka yɔrɔ la, kɔrɔn fe, sankansow be jɔ ni bɔgɔ ye. Bugusow fana be yen, minnu dilalen don ni fini, wolo, deben ani binw ye.
- Karamɔgɔ : Burama, i ni ce i ka kunnafoniw na. An bɛɛ ye faamuya sɔrɔ. An be sira jini, an bena sɛgin sɔ.
- Burama : Metiri, nin te folikun bɔ. An be yan aw de kama. An b'aw ka bila la.
- Kalandenw : Ba Burama i ni ce! k'an ben!
- Dakun naaninan
(kalanso kɔnɔ)
- Karamɔgɔ : A' bɔra ka Ba Burama ye sojɔ la sisan, a' y'a ka baarakeminenw tɔgɔ fɔ.
- Kalandenw : Turuweli, peli, buruweti, juru, palan, talɔsi.
- Karamɔgɔ : An ye kunnafoni minw sɔrɔ Ba Burama fe, jɔn be se k'o bakurubafɔ an ye?

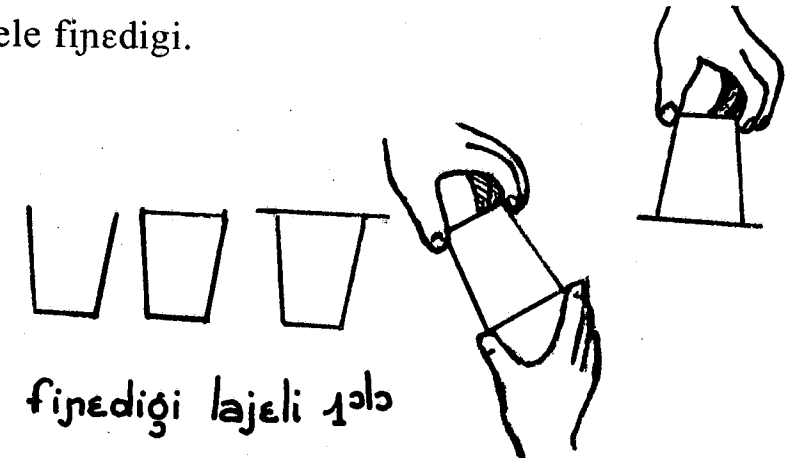
Degeliw

- 1) - A'ye kumaɗɔɗɔnya in waleyali kumama bo san sabanan kalandenw ye.
- 2) - A' ye kumaɗɔɗɔnya in korofɔ sebenta laben.
- 3) - A'ye kumaɗɔɗɔnya in nataliye dilan.

Donniyamasalabolo: Finedigi

Dugukolo lamininen don ni fine ye n'a be fo min ma ko laminifine. O laminifine de be digi fen bee kan dugukolo ko kan.

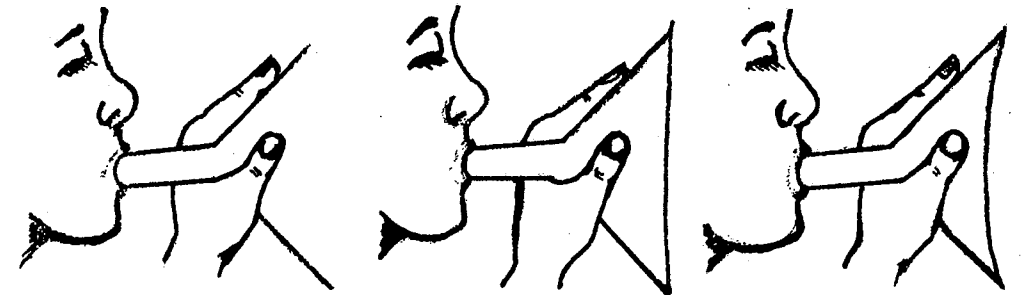
N'i ye weere fa ji la, ka papiye do biri a da la, i be se k'a yelema ji te bon. Fine de be papiye in digi ka ji kunben. O wale in be wele finedigi.

finedigi lajeli 1°

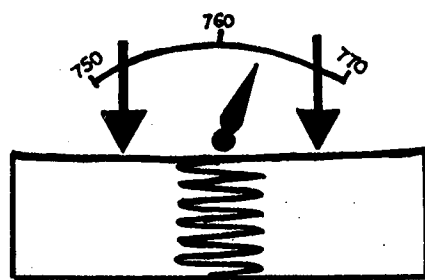
Finedigi be se ka lakolosi fen caman na.

N'i ye antonuwari datugu ni papiye ye, k'i da don a wo la ka fine sama, i b'a ye papiye be don a konɔ. Papiye in donni a konɔ, be finedigi jira.

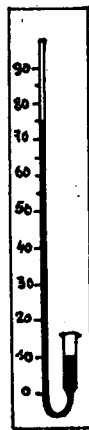

finedigi lajeli 2^{nan}

Fijedigi hake be suma ni minen ye min be wele ko fijedigisumalan. Suguya fila don. Folo negelama don ka miseli k'a la min be fijedigi barika jira. Filanan weerelama don ka jinege k'o kono. Jinege jiginni n'a yelenni be fijedigi hake jira.

fijedigisumanan

**fijedigisumanan
negejima**

Fijedigi hake te kelen ye dugukolo fan bee fe. N'i be kulujanw sanfe, a barika ka dogo. N'i be jigin, a fanga be bonya.

Baarada be yen min ka baara nesinnen be fijedigi donni n'a kolosili ma. O baarada be wele metewo.

Joyoroba be fijedigi donni na hadamaden fe. Ale de b'an ladonniya san nacogo n'a waati, fijebaw ani ja cogoya kan. Pankurunnataama fana te se ka ke fijedigi donni ko.

Joyoroba be fijedigi donni na hadamaden fe. Ale de b'an ladonniya san nacogo n'a waati, fijebaw ani ja cogoya kan. Pankurunnataama fana te se ka ke fijedigi donni ko.

Don o don, arajo ni telewison be metewo ka kibaruya jensen fijedigi kan. O kibaruyaw be pankurunbolilaw, batonbolilaw ani cikelaw kunnafoni u ka baaraw taabolo kan.

Degeliw

I. Nininkaliw jaabi:

- Mun na n'i ye weere fa ji la, ka papiye biri a da la, k'a yelem, a te bon,?
- Fijedigi ye mun ye?
- A hake be suma ni mun ye? A suguyaw fo.
- Metewo ka baara ye mun ye?
- Fijedigi misali dow seben.

Yala fijedigi barika ye kelen ye dugukolo fan bee fe wa?
Mun na?

II - A' ye min faamuya fijedigi la, a y'o bakuruba fo.

III - A' ye masalabolo do seben sanji labencogo n'a nacogo kan.

Baarabolodalen: Bugujo

Baburama ka gabugu binna salon. Ninan a n'a denke Soriba y'a naniya siri k'u be gabugu kura jo. Kabini fonene, Baburama ni Soriba ye sojobaaraw damine. Sogoma, denke be taa dala da la, a be bogɔ sen ka ji ta dala la k'a nooni. O duguseje sogoma, Soriba be na ka bin walima malonaga ke bogɔ nooninen na k'a lamaga. A be soro ka bogɔ o doonin ta ka n'a d'a fa ma, o b'o yeleva mulu kono. Ni mulu fara, a b'o foosi ka bogɔ in da la. O de ye tufa ye (birikiden). Ce in n'a denke ye tufa caman dilan nin cogo in na.

U tilalen tufadilana, Soriba donna kungo kono bugubinbo ani fupini na. Awirilikalola, Baburama ye don sugandi bugu in joli kama. Don folen sogoma, cekoroba in ye bugu koori ci, o y'a soro denke tun ye bogɔ nooni k'a bila. Bugu joli daminena. Soriba be na ni bogɔ ni tufa ye, Baburama be bogɔ da ka tufa da o kan fo ka taa bugu koori lase. Ni sira do banna, bogɔ be da o tufaw kan ka tufa sira were da o kan. Da ni folo jateminne be ke olu la. O be to senna fo bugu kogo ka se a kundama na. Kogojobaara bee te ke tile kelen. Bugutufa bannen dilan na, Baburama ye a siginogon dow wele, olu nan'a deme ka tufa sigi kogo kunna. O kofe Soriba ye bugu in ko n'a je mun.

Degeliw

I. Don folo

- Kulu folo : A' ye masalabolo kalan ka korofa sebenta dilan tufa kan.
- Kulu filanan : Masalabolo kalannen ko, a' ye bugu kogo jocogo jefo.
- Kulu sabanan : A' ye korofa sebenta dilan bugutufandilan kan masalabolo kalannen ko.
- Kulu naaninan : A' ye bugujo jefo : k'a ta tufadilana fo bugu bilili.

II. Don were baaraw

Birikidilana ni tufadilana minenw be jini ka na n'u ye.

Baaraketa

- Kulu folo : A' ye taa ji ta.
- Kulu filanan : A' ye ji ke bogɔ la k'a nooni
- Kulu sabanan : A' ye bogɔ doni ka t'a di kulu naaninan ma.
- Kulu naaninan : A' ye biriki gosi
- Kulu duurunan : A' ye bin fu bo ka tufa dilan

Nsiirin: Walejuman sara

Nin kera donsoké do ye. Donsoké in tun ye segenbaato ye, fosi tun t'a fe nkalangew* ni kalaw ko. A tun b'o nkalangew da kungosogow je k'u mine. Ni donsoké tun ye nkalangew da kungo fan o fan, a te hali alamata jinenin mine, kuma te sogobaw ma.

Donsoké kamanaganna, a ka segen juguyara fo limaniya tun bena til'a la. A y'a ka nkalangew fara jigon kan ka taa u da jiriw sanfe konow je. Konow be na u sigi o jiriw la, k'u ka donkili dumanninw da, k'u sagon-sagon jiribolow ni jigon ce, nka nkalangew ma se ka hali kelen mine u la.

Donsoké y'a ka nkalangew ju tugun ka sin n'u ye foro jenenen kura ma, k'u da yen; nkalangew kurulen tora, u ma fosi mine. A m'a don a b'a ka nkalangew da yoro min tugun ka nafa soro u la. Sogomada do fe, donsoké y'i kunda bada kan, ka t'u da yen. Kungosogo bee tun be n'u min ba in na, su t'o la, tile t'o la. O n'a ta bee, donsoké ka nkalange ma sogo in kelen si soro don - kelen- da kelen. Donsoké jigi tigelen y'i miiri nkalangew dayoro werew la, a hakili ma yoro si ye, fo don do sogomada fe a nan'a soro a ka nkalange do be ka minipan mine. A girinna k'a ka kala korota k'a be saba in to lase. O y'i kanto a ma.

- Donsoké, kana n faga!

- Munna n kana i faga? E be anw hadamadenw magoto wa?

- Donsoké, ne delila ka fen ke e taw la folo wa?

- O tuma minipan minnu be hadamadenw faga sanga ni waati bee dun?

- Donsoké, n foni! Ne b'a don e ye faantan ye, se fosi te e ye. E ka nkalangew ye kalo joli ke u dalen don, u ye mun mine? N'i b'a fe ka ke fentigi ye, fentigiba min jigon te dije konow, n foni...

Donsoké y'a ka kala bila. A yiranyiranna. Hakilina caman nan'a la: n'a ye minipan in faga, k'a woron! K'a tige-tige, k'a sogo ja, a na nafolonin soro ...

N'a ye minipan in ka kumakan dumaninw lamén, k'a foni, k'a bil'a ka taa, mun bena ke o kofe? A foninen ko n'a wulila k'i kerun donsoké ko, o be ke cogo di? Minipan ye sa de ye de; mogo dun ka kan k'i kolosi sa la.

Donsoké ye kala korota tugun, ka sa in suma kopuman.

-Ayi, kan'a ke donsoké! Kana n faga! n magoto, i ka ye dije nafolotigi bee je!

O folen, donsoké bolo yereyerera n'a ka kala ye.

- I ka nafolo de be i yere tege konow tan; faantanya walima nafolotigiya? Koli walima here? Donsoké, do sugandi ni fen fila la.

- Ni n y'i foni, i be n magoto wa?

- Kabini waati jumen kungosogow ka ketaw ni aw hadamadenw taw ye kelen ye? An kungosogow be kele ke tipe kan, je-je - je-je, wa o tipe kelen kan an be jumankelaw walejumandon.

An t'u ka here hasidiya abada, wa an te keleya u ka sorow la abada! N'u ye soro ke, o ye anw ka kunnawolo ye. A ka d'an ye k'an ka numanya jira.»

Nkalangetun ye minijan ngwongwong bisi, fo ka joli bon a new kan, k'olu bilen deredere hali donsoketun te se k'i jeto u la tugun.

- «Donsoketun n k'i ka sugandili ke. Bi, i dakan be i yere tege kwong. Ka ke faama walima faantan, setigi walima kolibagato.»
Donsoketun sorola o la ka kala bila, ka minijan foni. Minijan ko a ma: «Tugu n ko!»

Ce in tugura a ko. U taara minijanw ka kungo kwong, jinew ka kungokolon kwong, kungokolon fantan - bantan kwong, min jirisunw, kuluw ani baw ni hadamadenw ka kungow kwongfenw te kelen ye.

U nana se minijan ka dugu la. Donsoketun taara yen, ka to yen, a yere, te se ka fo a ye san hake min ke yen, sabu n'i ye san ba kelen ke dugu in na, a be ke i n'a fo tile kelen de temena. Donsoketun segindon, minijan ye baranin fila di a ma, k'i kanto a ma: «Segin i ka so, n'i sera doron, bara folo min file nin ye, i b'o fili; bara do nin i b'o mara, ale be ke sababu ye fen o fen be dugukolo in kankun yan, i k'olu ka kan bee men.»

Ce nisondiyalen taara n'a ka barakolo fila ye fo a b'i curancuran, k'i kofile ni minijan t'a ko ka bara ninu mine a la.

Kabini a sera a ka so sanni a k'a ka kala bila, a ye barakolo folo bin k'o ci po. A ye mun ye? A hakili be min na: so dakabana, dije nafolo bee be yen.

An ka donsoketun kera baana ye nin cogo la. Tuma dow la, a b'i kanto a yere ma: «Ee! k'oli be mogo bila sira jugu caman kan; ni ne tun ye n ka kwong lamen, ka n yere to a bolo, ka k'oli ka n ka sorow mupu, ka minijan faga, a fo ne tun na nin nafolo in bee sorow?»

Daje kuraw:
nkalangetun* : jan

Gansiliseben: Batonataama

Dayarɔɔnuman

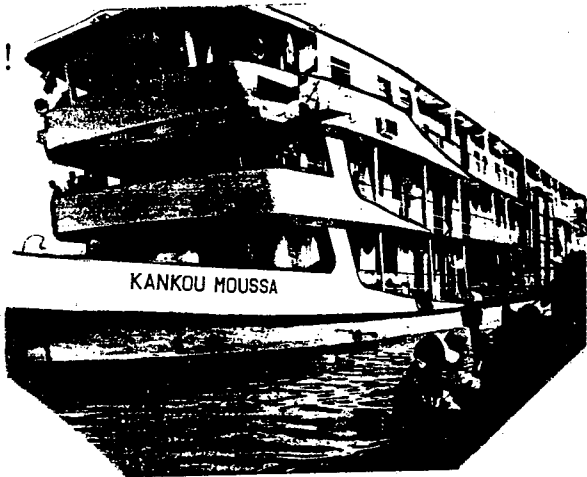
(Bato ja)

Ka fiɲe bo i

ni

senkoro!

Hakilisigi!

Dunkafa ni son

Daamu ni

sumaya!

Lafiya!

Kulukoro fo Gawo

Jine sokala

Teliya ani

Joliba kan

bajikene sanfe!

songodiya!

Degeliw

A'ye nininkali ninnu jaabi :

- 1) Kanku Musa ye mun ye?
- 2) A be boli mun kan!
- 3) Kanku Musa be yoro jumen ni jagon ce?
- 4) N'i be taa Gawo Kanku Musa be ta min?
- 5) Kanku Musa be ta min n'i be na Kulukoro?

Tulon: Kofili (npogotigitulon don)

- Cemisenw be dunun fo.

- Npogotigiw b'u jo jagon kerefe ka koori dilan, koori min datugulen te.

- U be tegere fo ka ben donkili ma. Npogotigi kelen be bo tow la, ka don ke, don min ni boli misennin b'a senkoro.

A be don ke ka bo koori koro, yoro datugubali fe. A mana se yoro do la, a be segin ni dansen kelen in ye. A mana se npogotigi tow ma, a b'i yelema, k'i kodon u la, k'i yere bila ka bin a ko kan. Npogotigi tow b'a binto kunben, k'u bolo don a kaman koro k'a korota sanfe.

Mogo talen b'a yere bila u bolo k'i pan. Donkela kelen be se ka taakaseginw caman ke; nka npogotigi kelen o kelen ka kan ka don in ke.

Kofili donkili ka ca, yoro bee n'a ta don.

Donkili kuraw yere be se ka d'a sanfe.

A donkili do file nin ye.

Donkili

Taa n di n ba ma furu kera manamanako yee.

Taa n di.

I be n furu don min, mobili tun be taakasegin na taa n di.

I be n furu don min awiyon tun be taakasegin na taa n di

I be n furu don min negeso tun be taakasegin na taa n di.

Taa n di n ba ma furu kera manamanako yee taa n di.

Mali fasa

1. Mali man'a kan bo
Netaa keleba don
An bee b'an cesiri
Ka lahidu tiime
So, haju, naniya kelen
Farafinna kelenya
Jugu man'a kun bo
Konona o kenema
Bee ka wuli k'i jo
Saya ka fisa malo ye.

Lamineni (folo)

Lamineni : Farafinna n'an faso Mali
Jonjon in ko : horonya bere
Farafinna n'an faso Mali
Kele in ko : Kelenya kele
Un ! Mali tile be bi
Un ! Mali tile be sini
Jigiya forow funtira kayira !
Denw hakili latigera pewu !

2. Wuli so ni kungo
Musu, ce ni denmisen
Wuli netaa kanna
Bee ka wasa sini
Faso danbe kama
An k'an ka je sinsin
Jama here koson
Foroba ka yiriwa
K'ah bolo di jagon ma
Ka daamu forobaci ke

Lamineni (filanan)

3. Sira ka gelen haali
Jamana nafa sira
Dusu ani kaari
Bada janto jugu la
Tije kunun tije
Tije bi ni sini
Mali bo nogo la
O sabu dan ye baara ye.

Lamineni (sabanani)

4. Farafinna dan ka wuli
Taare ! Fije kura
Taare ! Mahoronya
Kelenya sira magen
Danbe seginn'an ma
Ka cesiri sinsin
Farafinna kelenya
Lahidu tiime kama
A'ye wuli n badenw
Bee ka y'o dawulakene kan.

Lamineni (laban)

Piyoniyew Fasa

1. Farafinna tile bora !
Farafinna don sera
Eyiye! denmisenw
Nagali donba
Su dibi fiyera
Tile nooro kura
Be horonya jira
Sankolo la
Be kelenya jira (fila)

Lamineni

Farafinna tile bora
Eyiye! denmisenw
Farafinna don sera
Jigi dakabana! (fila)

3. Anw be lahidu ta
Anw be Mali jo
Farafinna jo (fila)
Hali n'an ni b'a da fe
Anw be taa je bada
Hali n'an ni b'a da fe
Funtato, an be je!

Lamineni laban

Dankili in bayelemama
Bamanankan na Abudulayi
Bari fe, 1979 san kalo 5 nan
Tile 16 - Bamako.

2. An benba Konate
Danbe kene kan
Anw b'i ka sira ta
Sintinko kele in na
Sinniko kene in na
Anw ta ye sewa ye (fila)

Danɛsɛbɛn

A

1. Alikɔli nɛma : Furaji nɛ bilɛnman min bɛ kɛ joli la walasa k'a banakisɛw faga: alcool iodé
2. Antonuwari : Soɔɔɔlan: entonnoir.
3. Bagannatulo : Embouche bovine ou ovine.
4. Badaɛɛ : Bakɔrɔn surunman: bouc
5. Baju (danɛbaju) : Danɛkolo: racine, base
6. Bakɔrɔnkuru : Kungokɔnɔsogo kasagoman min ni jakuma bɔlen don: civette
7. Balodɛɛ : Dumunifenkulu dɔ dɛsɛli hadamaden ka balo la: sous-alimentation , malnutrition.
8. Bila (fosi tɛ bila bɔ): Mara: épargne, économie.
9. Bolokɔfɛn : Fɛn kalantan: personne ou objet qu'on néglige.
10. Bololabaara : Metiye: travail manuel, métier.
11. Bolotajira : Sejira, waso: étalage de biens, vantardise.
12. Bu : Muscle.
13. Bugunnatigɛsɛbɛn : Karadante: carte d'identité.

C

14. Caron : K'a tigɛ nɛ kɛlen pɛ: couper d'un coup sec.
15. Cɛfɛrɛn (woro) : Fan kɛlen, fɛɛrɛn: cotylédon, moitié.
16. Ci (buguso) : Bin min bɛ kɛ ka so bili: chaume.
17. Cikɛlakɔliden : Agronome stagiaire.
18. Cooko (ja nan'i cooko): Ja donna ka mɛɛn jamana kɔnɔ: asseoir, se fixer durablement.

D

19. Dagayɔrɔ : Sigiyɔrɔ, baarakeyɔrɔ, siyɔrɔ: lieu d'habitation, adresse.
20. Dan : Nkɔni suguya dɔ don: petite harpe.
21. Danfɛnw : Nimafɛnw: créatures, êtres.
22. Dankɔrɔbaw : Mɔgɔkɔrɔba lakodɔnnɛw: ancêtres.
23. Danɛkɔdonnɛw : Antonymes, contraires.
24. Danɛkɔrɔɔgɔnmaw: Synonymes.
25. Dansagowalɛw : Dantɛmɛwalɛw: abus, excès.
26. Dantanfɛnw : Baganw: animaux.
27. Dugukolosumana : Géomètre.
28. Dugukolo yecogo : Relief

Ɛ.

29. Ɛrafiriki : Farafinna Pankurunnataama
jekulu: Air Afrique.
30. Ɛrisi : Senekeminen pin caman: herse.

F

31. Fangalabaara : Baara min be ke ni barika ye:
travail physique.
32. Falenfenw : Binw ni jiriw: végétation.
33. FIFA : Dipe sennantolatantɔnba:
Fédération Internationale de
Football Association.
34. Finedigi : Pression atmosphérique.
35. Finedigisumanan : Baromètre.
36. Filan (filanma) : Minnu sihake be taa jɔgɔn na:
classe d'âge.
37. Fɔlifɛn gositaw : Instruments de musique à
percussions.
38. Fɔlifɛn fiyɛtaw : Instruments de musique à vent.
39. Fɔlifɛn jurumaw : Instruments de musique à cordes.
40. Furasanseben : Seben min be banabaato yamaruya
k'a ka fura san. Ordonansi:
ordonnance.

G

41. Gele : Kungokɔnjiri kologɛlen min be
laben k'a ke so ntuloma ye: le ven.
42. Gengeren : Kala defennen jiri la.
43. Geresi jamana : La Grèce.
44. Gonitalan : Fari kalaya walima fɛn kalayataw
goniyahake sumanikelan.
45. Gonyahake : Kalayahake: température.

H

46. Hadamadenya jujɔn tariku: Waati min b'a ta mɔgɔ fɔlɔ la fo
nege ni sebenni sɔrɔwaati la:
Préhistoire.
47. Hadamadenya furancelayiriwali: Waati min b'a ta siyekili
5^{nan} na fo siyekili 15^{nan}.
Donniyabaw ker'a kɔnɔ: Moyen-
âge.
48. Hakilijenge : Hakilipagami: surménage.
49. Hakililabaara : Birokɔnɔbaara: travail intellectuel.
50. Hakililajiginmasalalabolo: Mémoire de classe.
51. I.N.A. : Seko ni Dɔnko Kalansoba:
Institut National des Arts.

52. INESIKO : Dipe Kalanko, Donniya ani Seko
Tonba: UNESCO: Organisation
des Nations Unies pour
l'Education, la Science et la
Culture.

53. Iyerogilifu : Hiéroglyphes.

J

54. Janɔyi : Bana min be soro negetige walima
weeretige fe: tétanos.

55. Jamanadenyasebenw: Hadamadenyakunkow
nenabosebenw: pièces d'état civil

56. Jaramankaana : Tigre.

57. Jegedunkononin : Kule neba: martin pêcheur.

58. Jenini menema : Combustion vive.

59. Jenini menentan : Combustion lente.

60. Jimafenw lafonini : Jimafenw lasamani: la dilatation
des liquides.

61. Jikokalan : Hydrographie.

K

62. KAFU : Farafinna Sennantolatantonba.
CAF : Confédération Africaine de
Football.

63. Kana tigilamogow : Jamana lakananikelaw: les Forces
de Sécurité.

64. Kanjabana : Funteni waati finebana min
kololow ka jugu: méningite.

65. Karinan (folifen gosita): Negejima n'a gosilan negeberenin:
baguette de fer frotté sur un socle
dentelé.

66. Keretiyentile : An be tile min na n'a damine ye
Isa bangesan ye: Ere chrétienne.

67. Kilakisoni : Bolifenw ka buru min mankan boli
be janto jira pipi: klaxon.

68. Kolojalan : Squelette.

69. Kolojanw : Os longs.

70. Kolopetew : Os plats.

71. Kolosurunw : Os courts.

72. Koolo (no) : Etamine du petit mil et des graminées.

73. Kulosisiri (no) : Metere kelen nogon. Ni no
kundama ye metere kelen nogon
soro

74. Kumandanbulon : Kumandanso: Chef lieu
d'arrondissement.

75. Kunfilanintu : Konoboli juguman ni foono:
choléra.

76. Kurudesetile : Age de la pierre taillée.

77. Kurukun : Kolow benyoro: articulation.

78. Kurunugutile : Age de la pierre polie.

79. Laminifije : Atmosphère.

80. Limaniya : Ka ko to Ala ma: confiance en Dieu.
81. Le : Plaine.
82. Lujurato : Fijeba bilala mogo min farikolo la k'a ka dijelatige geleya:handicapé.
83. Malile : Mali izini min ka baara ye nono bayelemani n'a feereli ye: Mali-Lait.
84. Matigiya : Setigiya, faamaya: seigneurie.
85. Metewo : Fijedigi ni sanjiw jatemine baarada: météo.
86. Mileneri : San ba kelen o san ba kelen, siyekili tan: millénaire.
87. Misira jamana : Arabu jamana do don min be Farafinna kepekayanfan na ka taa koron fe: Egypte.
88. Negebaaratile : Age des métaux.
89. Ngalama : Jiri don min be sumaya furake. A be ke ka gala don fana.
90. Nigasi : Oxygène.
91. Nikanfen : Nidungo: aspiration, plaisir.
92. Nimisiwasa : Lajiniw dafali: satisfaction.
93. Nimisa : Dusukun yeleman k'a da ko tineni walim'a goya kan: regret.
94. Npanmuru : Bese: coupe-coupe.

95. Npolon : Folifen juruma don min ni donsonkoni bolen don.
96. Nson : Rouille.

J

97. Jamafifalaw : Farafinna donnikela minnu be bone bali ni kilisiw ni boliw ye: exorciseurs.
98. Jenakala : Ka yoro bee file: regarder partout.
99. Jonin : Joninsan: rougeole.

O

100. Oromu jamana : Rome

P

101. Pake : Foroko: paquet
102. Pankurunnataama: Voyage par avion
103. Pine : Pneu

S

104. Saharayanfan : Kepekayanfan, kogoduguyanfan, babayanfan: Nord.
105. Sewa : Ka nisondiya kosebe: se rejouir

106. Sere : San bi saba be mogo minnu ni
 jogon ce, olu te sere kelen ye:
 génération.
107. Silamtile : Waati min damine ye Mahamadu
 taasan ye Ijira la.
108. Silatunu (silasa) : K'a siya latunu:exterminer.
109. Simantufa : Simanbiriki: brique en ciment
110. Siyekili : San keme o san keme: siècle.
111. Soromu : Sérum.

T

112. Takalagomi : Bonbon.
113. Teliya : Janyahake bolilen waati dilen kono
 bolifen do fe: vitesse.
114. Tibu : Weerebara: tube.

W

115. Wantilateri : Mansin min be fiye di: ventilateur.
116. Weere (teminweere): verre